

Raamatukogu

- * Poleemiliselt infopoliitika foorumist
- * Rahvaraamatukogud rahahädas
- * Uus juhenddokument RRS
- * Ööraamatukogu katseprojekt Tartus

2/2003

RK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

2/2003

Toimetuse kolleegium:

MALLE ERMEL
MALL KAEVATS
GERDA KOIDLA
AIRA LEPIK
REET OLEVSOO
ILME SEPP
TIIU VALM
ANNE VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Toimetaja ELLEN ARNOVER
Makett: KERSTI TORMIS

Kaaneafotod: esikaanel aprillis 2003 90-aastaseks saanud Tartu linnaraamatukogu. Malev Toome foto; tagakaanel Teet Malsroosi foto Tallinna KRK võõrkeelse kirjanduse osakonnast Liivalaia tänavas.

Aadress/Address:

15189 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetus
tel. (372) 630 7128
faks (372) 631 1410
e-post: enerk@nlib.ee
koduleht:

<http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html>
<http://www.nlib.ee/anded/rk/finindexrk.html>

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas
Kultuuriministeeriumi toetusel

Tere!

Järgnevalt mõni sõna *kultuuritrauma* asjus. Sellist terminit pruukis tänavusel ERÜ kõnekoosolekul TPÜ õppejõud Aili Aarelaid, kes minu arvates hindas eelmise kümnendi tohutud kultuurilised muutused valdavalt indiviidi trauma-meerivaks. Seejuures rõhutades, et just kolhoosikorra kadumine põhjustas suuresti nende finantseeritud maa-kultuuri hävingu jmt. Jäägu see asi kultuuriteoreetikute arutada ja otsustada. Ise arvan, et pigem on tulnud siiski *kohanduda*, nõnda kui seisti silmitsi, küll sootu rängema kohandumisprotsessiga nõukogude ideoloogia ajal. Teemast huvitatule soovitan ühe näitena uurida koguteost "Kohandumise märgid" (Tln., 2002), kus analüüsitakse Eesti vaimuilmaga kohandumisstrateegiat ja -taktikat aastatel 1940–1980. Kohandumine toimub seoses uue ja senitundmatuga. Tõepoolest, kõik, mis 1991. a. tuli, oli uus ja enamikule senitundmatu. Minu jaoks aga avanes siiski ühe ühiskondliku korra vahetumisel teisega, mis peabki olema vapustus, kõigepealt vabaduse uks. Meile kõigile pakuti valikuvabadust. Vabade ühiskond soosib teatavasti vaba inimese kujunemist ja iseseisvat mõtlemist, totalitarism aga orjameelsust. Kas niisugune võimas võimaluste valik traumeeris mind – ei. Küllap olin siis halvasti kohandunud kehtinud kultuurilis-ideoloogilise diskursusega, igatahes hüvastijätt ei kujunenud traumaks. Kuna kogu vaimukultuur on oma olemuselt kohandumine oludega, siis uued väljakutsed ei tohiks vaimuinimestele olla ju väga rängad!

Juba 80-ndate teisel poolel osutati eesti kirjanduses postmodernismile, mida mõnikord nimetatakse ka lääne poole vaatamiseks. (Nii tegi ka Aarelaid.) Kuuletumine ja suletus vahetus seega avatusega ja ma ei oska öelda, kas hind, mida me maksame, on ikka liiga kõrge võrreldes 20. sajandil makstuga. Seda lauset mulle paljud lugejad muidugi niisama andeks ei anna. Kuigi tänaseks arvatakse juba ka postmodernism olevat devalveerunud, on ta ometigi pakkunud meelelut vaheldust. Küsimus on jälle valikus. Nagu teame, ei meeldinud paljudele eesti lugejatele Emil Tode "Piiririik" (1993) just seetõttu, et seal osutati meie kohandumisvõimele, raskustele loobuda nn. ida-euroopalikust mõttelaadist. Midagi pole parata, me pole maakeral ükski, tuli kohanduda teistsuguse maailmaga ja suuremate valikutega kui varem. Meid kisuti rutiinist ja harjumustest välja ja see tundub alati ääretult ülekohtune. Kuna inimese elu eeldab siiski mingi sihi olemasolu, siis võiks haritlaskond võtta sihiks rahuliku kohandumisstrateegia, mis nõuab küll vaimujõudu, aga on samas paratamatu. Kõnekoosolekul kuuldu sunnib aga küsima, miks peab vabadusse ja valikuvõimalustesse kultuurimaastikul suhtuma hirmu, eituse ja ahastusega. Võiksime valida uudishimu ja vaimse enesekindluse tee. Koos skeptitsismiga, mis aitab head väärist eristada. Eesti kultuuri paremiku, meie targemaid päid iseloomustab ju skeptitsism. Võtame siin eeskju oma kultuurist.

Maarja Saaremaa

SISUKORD

■ AVAVEERG	
Hea on kuhugi kuuluda	Elle Tarik 4
■ RAHVUSLIK INFOPOLIITIKA	
Raamatukogud infoühiskonna loomisel	Ene Loddes 5
ERIK@ – Eesti ressursid internetis: kataloogimine ja arhiveerimine	Janne Andresoo 9
Ülevaade infopoliitika foorumist	Toomas Schvak 10
Unustatakse ennast kurssi viia reaalsusega	Peeter Marvet 11
■ RAHVARAAMATUKOGU	
Enam tagasihoidlikumalt ei saa	Inga Kuljus 12
Teavikurahast kogude kujundamiseni	Meeli Veskus 13
Tartu Linna KRK katsumused ja lootused	Linda Jahilo, Asko Tamme 14
■ KUNSTIRAAMATUKOGU	
Kunstikirjandusest Tartu Linna Keskraamatukogus	Piret Kiivit 15
Kunsti sõltumatuse toetaja	Mare Pedanik 16
■ TEADUSRAAMATUKOGU	
Ööraamatukogu sai unistusest tegelikkuseks	Tiina Kuusik 19
■ ARENDUSTEGEVUS	
Uus juhenddokument RRS. Eesti Rahvusraamatukogu standard	Endla Sandberg 21
■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS	23
■ STATISTIKA	
Eesti rahvaraamatukogud 2002: põhinäitajad	Heli Priimets 26
■ JUTUTUBA	
Eestlasena võõrkeelses töökeskkonnas	Leili Lindvest 27
Paik, kuhu tullakse midagi omandama	Veronika Raudsepp 28
■ KÜSI JULGESTI!	
Erialaajakirja “Raamatukogu” tähendusest mõtisklevad	Õie Tammissaar,
Shvea Sogenbits ja Aivi Sepp	29
■ RAAMATULUGU	
“Eesti rahva ajaraamatu” konspiratiivväljaandest	Kadri Tammur 30
■ EESTI MÖTTELUGU	
Nooruse tuhmumatu kuld	Rein Ruutsoo 32
■ KREUTZWALD 200	
Originaal pakub rohkem silmarõõmu	Vello Paatsi 35
■ ARVUSTUS	
Raamatukogu kui sotsiaalne ruum	Maire Liivamets 37
■ EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING	
Aasta- ja kõnekoosolek	Linda Kask, Reet Olevsoo 39
■ SÕNUMID	
Jõustus autorihüvitise määrus	40
Koostamisel teadusraamatukogude ühtne komplekteerimiskava	40
Aleksandria raamatukogu taassünd	Ene Riet 41
Õnnitleme: Valve Jürisson 70; Liisa Düüna 60; Juta Laasma 60	
Järelemõtlemiseks suhtekorraldajale	Ellen Arnover 42
■ SUMMARY	42

HEA ON KUHUGI KUULUDA

ELLE TARIK

Tartu Linna Keskraamatukogu raamatukoguhoidja

...on ütelnud kirjanik Wimberg kirjarahva koon- dumise kohta Kirjanike Liitu. Samade sõnadega võib vististi kirjeldada kõikide Eesti arvukatesse kutse- liitudesse kuuluvate või muudel alustel ühen- dustesse koondunud inimeste enesetunnet.

Hiljuti sattusin arhiivis likvideerimisprotokollile, mille alusel lõpetati Tartus 1940. aastal 235 orga- nisatsiooni, seltsi ja ühingu tegevus. Nõukogude võim suhtus tõsiselt naljaterasse: alustuseks asutavad pitsikudujate ühingu, kuid hiljem hakka- vad riiki kukutama. Küllap on igas naljas omajagu tõtt.

Milles seisneb ühistegevuse võlu? Lisaks ühisele tegutsemisele ameti- või huviala arendamiseks kasvatab iga selts, klubi või ühing oma liikmetes eneseteadvust, annab hoogu enesearendamisele, ärgitab kasutama oma mõtlemisaparaati, arendab väitlemis- ja esinemisostkust, sõnaga – kasvatab kodanikuühiskonda. Kõik see on muidugi diktatuuriigile vastuvõetamatu.

Meil möödus ligi 50 aastat põhimõttel: ole omaette, ära ole nähtav. Kuid ühistegevuse idu püsis ometi elus. Tarvitses vaid 1980-ndate aastate lõpul ohja- harudel lõdveneda, kui asuti innukalt taastama kunagisi ühistegevuse vorme ning rajati uusigi. Tänavu tähistame juba Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu 80. aastapäeva ja taasasutamise 15. aasta- päeva.

ERÜ liikmete hulgast on viimase viieteistkümne aasta jooksul esile kerkinud arvamusiidreid, kes paistavad silma positiivse ja konstruktiivse mõtle- mise poolest ning nakatavad sellega teisi. Üha enam hakatakse ka omaks võtma kuldset põhimõtet: pigem leia liitlasi kui soeta vaenlasi. Raamatu- koguhoidjate eneseteadvus ja -hinnang on ERÜ mõjul tublisti kasvanud.

Viimasel ajal on olnud palju juttu sellest, et ERÜ peab muutuma. Loomulik soov, sest kõik siin elus liigub ja muutub. Muutused ühiskondlikes oludes ei jäta kedagi puudutamata. Aga midagi on elu alus- põhjas ka kindlat ja jäävat. Midagi ei pea muutma pelgalt selleks, et mitte teha seda, mida varem on tehtud, vaid ikka selleks, et teha kõike paremini, kasutades uusi võimalusi ja vahendeid.

Kas peaks muutma juhatuse töökorraldust?

Kahtlen selles väga, sest kogemused näitavad, et ainult ühiskondlikel alustel töötav juhatus ei suudaks koordineerida arvukate seksioonide ja töörühmade ning piirkondlike ühenduste tööd, korraldada kõne- koosolekuid ja konverentse, raamatukogu- ja eesti raamatu päevi, maaraamatukoguhoidja päevi ja seminare, anda regulaarselt välja aastaraamatut jne.

Olen täiesti veendunud, et meie ühingul on läinud väga hästi ka seetõttu, et palgaline büroo on andnud nõu, abi ja tuge ning otsinud toetajaid raamatu- kogunduse ja raamatukoguhoidjate arendamiseks välja pakutud heade mõtete ellu rakendamiseks.

Näen meie ühingu senises töös vähemalt kolme väga hästi toimivat tahku: eri tüüpi raamatukogude töötajate lähendamine ühiste probleemide nimel; kõne- ja aastakoosolekute, seminaride, konverentside ja muu kaudu üle riigi hajali asuvatele ERÜ liik- metele näost näkku kokkusaamise võimaldamine, millest on kujunenud omalaadne kogemuste vahe- tamise kool (rahvaraamatukoguhoidjate põhiline jututeema on: kuidas suhelda omavalitsusasutustega nii, et sellest raamatukogule kasu tõuseks); aasta- raamatu regulaarne väljaandmine. Pingelise raam- atukogutöö kõrvalt poleks seda kõike võimalik nii suures mahus teha, kui puuduks alaline büroo.

Ja tahes-tahtmata jõuame ikka välja selleni, millest väga rääkida ei tahakski – rahani. Kahjuks on raamatukoguhoidjate palgad nii madalad, et liikmemaksudest ei piisa hädavajalike kulude katmiseks. Usun küll, et oleks vaja kõikide raamatu- kogude ja ka omavalitsuste toetust, kuid eeskätt peaks Kultuuriministeeriumilt ning Haridus- ja Tea- dusministeeriumilt tulev toetus olema senisest tunduvalt suurem.

Mõistagi sõltub igasuguste ühenduste tegevuse tulemuslikkus ennekõike liikmete aktiivsusest. Selle koha pealt oleme küll liiga inertsed. Keegi peaks justkui pidevalt meie eest asju korraldama, küll meie siis osa võtame (kui võtame) ja pärast kritiseerime. Oleme liialt harjunud sellega, et keegi teine algatab, ega hooli ise pingutamisest. Kõik ettepanekud (eriti nooremalt ühingukaaslastelt) meie ühingu sisuli- seks ja organisatsiooniliseks arendamiseks on kind- lasti oodatud.

Pangem pead tööle ja mingem ka tegudega appi!

RAAMATUKOGUD INFOÜHISKONNA LOOMISEL

Kas aktiivsed osalised või tulevased raamatumuuseumid?

ENE LODDES

RR-i teenindusdirektor

Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia laialdane kasutuselevõtt, infoedastuse kergus ja kiirus, informatsiooni kättesaadavuse paranemine ja piirideta levimine on andnud põhjust rääkida infoühiskonna saabumisest. See on kutsunud esile muutusi kõigis eluvaldkondades, kuid kõige suuremad muutused on toimunud majanduses:

- informatsiooni käsitletakse ressursina analoogiliselt maavaradega;
- informatsioon on muutunud kaubaks ja tarbimisobjektiks;
- kasvab infotööstuse osakaal;
- suurenevad lõhed arenenud ja arenguriikide vahel.

Muutused majanduses ei jäta puudutamata ka raamatukogusid. Informatsiooni muutumine kaubaks, kasumi saamise allikaks, on nähtus, mida varasem maailm ei tundnud. Ka trükitud raamatud ja ajakirjad on kaup, kuid selle kasutamisega on meil pikaajalised kogemused. Elektroonilises keskkonnas on aga vaja leida vastused paljudele küsimustele:

- kas ja kes peab säilitama võrgus publitseeritud väljaanded?
- kas elektroonilistele teavikutele salvestatud informatsioon peab olema loetav ka aastate pärast?
- kuidas leevendada vastuolu üha suureneva infokoguse ja inimeste suutlikkuse vahel leida endale vajalikku informatsiooni?
- kuidas lahendada vastuolu informatsiooni kui traditsiooniliselt avaliku hüve loomuse ja eratootja kehtestatud piirangute vahel juurdepääsul informatsioonile?
- kuidas vältida infovaeste ja inforikaste piirkondade ja selle kaudu uue sotsiaalse ebavõrdsuse teket?

Infoühiskonna areng sunnib ümber hindama kõiki institutsioone, kes tegelevad informatsiooni, teadmiste ja kultuuriga. Nii on laialt arutletud ja diskuteeritud hariduse ja meedia osast ühiskonnas, kuid raamatukogud nagu ka teised nn. mäluinstitutsioonid – arhiivid ja muuseumid – ei ole Eestis tähelepanu keskmesse tõusnud. Raamatukogud on kogu tsivilisatsiooni ajaloo jooksul kujutanud endast inimeskonna teadmiste varasalve ja hoiupaika. Raamatukogud asuvad piltlikult öeldes ristmikul, kus saavad kokku erinevad poliitikad – info-, haridus-, kultuuri- ja sotsiaalpoliitika.

Igailhel on õigus sõnavabadusele. See õigus kätkeb vabadust oma arvamusele ja vabadust saada ja levitada teavet ja mõtteid ilma võimude sekkumiseta ja sõltumata riigipiiridest.

*Euroopa Nõukogu
Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon
Artikkel 10. Sõnavabadus¹*

Raamatukogu on suurimaid infoasutusi avalikus sektoris. Ometi on tema potentsiaal infoühiskonna arengukavades ja -strateegiates jäänud arvestamata. Järelikult on asjakohane küsida – kas raamatukogu on Eesti riigis, infoühiskonna tingimustes, oma tähtsust kaotamas ja muutumas raamatumuuseumiks või paberraamatute ladustamisega tegelevaks asutuseks ning kas tal on koht võrgumaailmas?

Raamatukogud on väga olulised avaliku sektori asutused nii võrgusisulise loomise kui infoteenuste osutamisel. Elektroonilises keskkonnas töötades muutuvad küll töövahendid, kuid töö sisu – informatsiooni kogumine, säilitamine ja vahendamine jääb samaks. Ka infoühiskond vajab institutsioone, kes omavad pikaajalisi kogemusi informatsiooni süstematiseerimisel. Informatsioon on kasutu, kui ta on süstematiseerimata ja teda ei ole võimalik leida.

Raamatukogud on eriti tähtsad nüüd, mil hariduse andmise idee muutub, kontsentreerudes üha enam iseseisvale õppimisele, elukestvatele õppele. Kõik kodanikud peavad olema võimelised leidma ja kasutama informatsiooni. Raamatukogud suudavad leevendada uut tekkivat sotsiaalset ebavõrdsust, pakudes tasuta juurdepääsu informatsioonile ka neile, kes seda ei jõua osta.

Raamatukogude võtmerolli nende probleemide lahendamisel on mujal maailmas juba tunnetatud.

Infopoliitika on olnud Euroopa Liidu liikmesriikide tähelepanu keskmes 1990-ndate aastate algusest. Viimastel aastatel on siduvaid otsuseid vastu võetud kõigil Euroopa Liidu tippkohtumistel. Lissabonis sõnastati Euroopa eesmärk liikuda kiirelt ja jõudsalt teadmispõhise ühiskonna (*knowledge society*) suunas. Selle saavutamiseks vajalik infopoliitika väljendub kõige paremini eEuroopa tegevuskavas (*eEurope. Action Plan for EU Countries*). eEuroopa tegevuskava eesmärk on väga ambitsioonikas – muutuda kümne aastaga maailma kõige kompetentsemaks ja dünaamilisemaks teadmiste põhinevaks majanduseks. Göteborgi tippkohtumisel kinnitati infoühiskonna tegevuskava ka kandidaatriikidele eEurope+ (*eEurope+ A co-operative effort to implement the Information Society in Europe. Action*

Plan prepared by the Candidate Countries with the assistance of the European Commission).

Infopoliitika kaudu teostab Euroopa Liit demokraatliku ühiskonna kodanike üht põhiõigust – õigust olla informeeritud. Euroopa Liidu infopoliitika seisab kolmel sambal – tehnoloogia, võrgusisu ja infokirjaoskus.

Kui möödunud kümnendil rääkisid Euroopa Liidu liikmesriigid eelkõige infotehnoloogia ja kommunikatsioonivõrkude arendamisest, siis viimastel aastatel on tulipunkti tõusnud infokirjaoskus ja võrgukeskkonna sisu. Euroopa Liidus on adutud, et tegemist on multidistsiplinaarse valdkonnaga, mis hõlmab nii riigivalitsemist, majandust, haridust, teadust, kultuuri kui sotsiaalsfääri. Kasutajasõbraliku infoühiskonna arendamisel ei väärtustata vaid tehnilisi ja tehnoloogilisi ning majanduslikke aspekte, nagu arvutite arv ühe elaniku kohta, võrkude kiirus ja ühilduvus, hind ja kasum, vaid ka ühiskonna vajadusi kultuuri, hariduse ja teaduse valdkonnas.

Euroopa Liidu infopoliitika nn. teise samba – võrgusisu aktsepteeritud valdkonnad on muu hulgas avalik haldus, teadusinformatsioon, haridus, rahvuslik kultuuripärand.

Teadusinformatsiooni kerge, piiranguteta ja üldine kättesaadavus on võtmeküsimuseks teadmistepõhise ühiskonna saavutamisel.

Eelnevaga seonduvalt haridus. Kogu arenenud maailmas pannakse suurt rõhku soodsa keskkonna loomisele õppimiseks võrgu vahendusel. Arendatakse elektroonilisi kaugõppeprojekte (*e-learning, distance learning*), mida seostatakse inimeste vajadusega eluaegse õppimise järele. Suurejoonelised on elektrooniliste ülikoolide projektid.

Rahvusliku kultuuripärandi digiteerimine ja võrkude vahendusel edastamine teenib kahte eesmärki – parandada raamatukogude, arhiivide ja muuseumide valduses olevate materjalide kättesaadavust ning säilimist tulevastele põlvetele.

Kolmanda samba – infokirjaoskuse arendamine on tõstetud küll infoühiskonna esmavajaduste ritta, kuid segadust näib tekitavat mõiste ise. Inimesed mõtestavad selle sisu erinevalt. Euroopa Liidu ametlik poliitika peab silmas vaid arvuti ja interneti kasutamise oskust, s.o. arvutikirjaoskust. Infokirjaoskus on aga märksa laiem ja tähendab oskust leida, hinnata, organiseerida ja kasutada informatsiooni. Just see on muutunud ülimalt aktuaalseks, kuna interneti vahendusel pakutav informatsioon on sageli ebakvaliteetne, stiihiline ja ebausaldusväärne. Ega asjata ole käibele läinud sõnapaar “interneti prügikast”. Tegelikult infokirjaoskuse arendamine, inimeste õpetamine ja abistamine orienteerumisel infomassiivides, on kindlasti üks peamisi ülesandeid infopoliitika elluviimisel. Infokirjaoskuse liiga kitsas ja ühekülgne tõlgendamine koos kriitilise mõtlemise puudumisega võivad soovitu asemel sootuks teistsuguseid tagajärgi anda.

Euroopa Liidu tegevus raamatukogude integreerimisel infopoliitikaga on olnud lühidalt järgmine:

1) 1980-ndatel aastatel tehti pingutusi Euroopa raamatukogude aarete kättesaadavaks tegemiseks. Rakendus kaks spetsiaalset raamatukogu programmi 3. ja 4. uurimis- ja arengu raamprogrammi raames (1990–1998). Viimane programm on tuntud nime all *Telematics for Libraries*. Need keskendused infotehnoloogiale, mille vahendusel loodi parem juurdepääs raamatukogude ressursidele. *Telematics* avaldas suurt ja positiivset mõju raamatukogude koostööle Euroopas. Projektides osalesid suured rahvus- ja ülikooliraamatukogud.

2) Järgmine etapp algas nn. Morgani aruandega 1997. a. (Euroopa Parlamendi resolutsioon 13. märtsist 1997 “Infoühiskond: kultuur ja haridus”). Selles aruandes paigutusid raamatukogud esimest korda kohale, kuhu nad kuuluvad infoühiskonnas. Morgani aruande tulemusel otsustas Euroopa Komisjon koostada nn. Rohelise Raamatu raamatukogude rollist infoühiskonnas.

3) 1998. aasta oktoobris kinnitatigi Euroopa Parlamendis raamatukogusid käsitlev aruanne, mis on esimene põhjalik dokument raamatukogude kohta.

EL-i infopoliitika eesmärgiks on Euroopa kõikide piirkondade tasakaalustatud areng ning kõigi kodanike vaba juurdepääs informatsioonile. Selle poliitika elluviimiseks on rakendatud rida programme, kus saaksid osaleda ka raamatukogud:

- *eContent*, mis toetab võrgusisu loomist;

- 5. ja 6. raamprogrammi raames *DigiCult*, mis toetab kultuuripärandi digiteerimist ja arvutivõrkude kaudu kättesaadavaks tegemist;

- programmi “Infoühiskond kõigile” raames PULMAN, mille põhieesmärk on rahvaraamatukogudele digitaalsete juhiste väljatöötamine e-teeninduse arendamiseks. Selle projektis osaleb ka Eesti.

Ainuke dokument, mis osutab raamatukogu tähtsusele Baltimaade infoühiskonnas, sealhulgas ka Eestis, on Balti Assamblee resolutsioon “Raamatukogud infoühiskonna arendamisel”, mis võeti vastu Vilniuses 25. mail 2002. aastal. Dokument rõhutab raamatukogude võtmerolli juurdepääsu tagamisel informatsioonile, nii traditsioonilise kui elektroonilise informatsiooni kogumisel ja säilitamisel ning kultuuripärandi kättesaadavaks tegemisel arvutivõrkude vahendusel. Balti Assamblee kutsus kõigi kolme riigi valitsusi üles leidma vajalikke vahendeid nende ülesannete täitmiseks.

Vaatamata sellele, et Eestis puudub detailne riiklik tellimus kõigi eespool loetletud ülesannete täitmiseks, on Eesti raamatukogud püüdnud pidada sammu arenenud riikidega ning arendanud välja järgmised tegevussuunad elektroonilises keskkonnas:

- 1) juurdepääsu avamine maailma elektroonilisele teadusinformatsioonile;

- 2) rahvusliku võrgusisu loomine;

- 3) elektroonilise informatsiooni säilitamine;

- 4) kvalifitseeritud infoteenuste väljaarendamine.

1. Juurdepääsu avamine maailma suurtele bibliograafilistele ja täistekstiandmebaasidele

Väärtuslik informatsioon on koondatud tasulistes andmebaasidesse. Kõrge hinna tõttu ei ole see üksikisikutele kättesaadav. Täna on Eesti raamatukogudes juurdepääs ligi 40 litsentseeritud andmebaasile. Kuid piiratud ressursside juures ei ole ka raamatukogudele hind taskukohane, mistõttu Eestis ei ole kättesaadavad kõik vajalikud andmebaasid.

Tulemuseks on Eesti kodanike äralõikamine kõige olulisemast informatsioonist, mis toob kaasa konkurentsivõime vähenemise nii hariduses kui teaduses. Kindlasti ei ole sellises olukorras võimalik rääkida edukalt arendatud infoühiskonnast. Väljapääsuks oleks kavakindel riiklik finantseerimine infoühiskonna arendamiseks ettenähtud summadest.

Nurinat on kutsunud esile asjaolu, et mainitud andmebaase ei saa kasutada koduarvutist. Kuid andmebaaside kasutamine on seotud litsentsilepingutega, mis seab meile kindlad piirid informatsiooni kasutamisele:

1. Elektroonilisele informatsioonile on juurdepääs vaid litsentseeritud kasutajal, see tähendab, kasutajate ringi seotust kindla asutusega ja määratud IP-aadressidega.

2. Litsentsilepingu lõppemisel suletakse juurdepääs ka sellele infole, mille eest on juba makstud. See on põhimõtteliselt uus olukord võrreldes trükitud infoga – trükitud ajakirjad jäävad raamatukokku alles ka siis, kui tellimust ei uuendata. Elektroonilise info puhul tasume vaid võimaluse eest seda lugeda, kasutada. Lepingu lõppemisel suletakse juurdepääs kogu infomassiivile.

3. Elektrooniline infoedastus andmebaasidest raamatukogude vahel on keelatud. Tasulistest andmebaasidest võib isiklikuks tarbeks teha küll välja- trükke, kuid soovijale neid näiteks e-posti teel ei tohi edastada. Mõnel juhul on see lubatud tavalise postiga.

2. Raamatukogud võrgusisu loojaina

2.1. Elektronkataloog

Kui Lääne-Euroopa riigid ja USA alustasid elektronkataloogide loomist juba 90-ndate aastate esimesel poolel, siis Eesti alustas selle tööga alles 1999. aastal. Ja seda eelkõige tänu Avatud Eesti Fondi ja USA heategevusliku Melloni Fondi rahalisele toetusele. Täna on internetis Eesti suuremate raamatukogude koondkataloog, mis peegeldab 13 raamatukogu kogudest ca 25%. Alates 1999. aastast raamatukogudesse ostetud teavikud on registreeritud kõik elektronkataloogis. Vanema kirjanduse osas seadsime prioriteediks eestikeelse kirjanduse konverteerimise. See töö on täna lõppenud. Mingil määral on suudetud kataloogida ka vanemat võõrkeelset kirjandust, kuid rahapuudusel võib see töö aega võtta kuni 10 aastat.

2.2. Bibliograafiliste andmebaaside koostamine

Informatsiooni hulk maailmas kasvab peadpööritava kiirusega. Üha rohkem informatsiooni

avaldatakse elektrooniliselt, kuid kellelgi ei ole sellest täielikku ülevaadet. Väidetakse, et informatsiooni hulk internetis kolmekordistub mõne kuu järele. Paljud kasutajad jäävad hätta interneti otsingumootoriga, kuna kaasnev infomüra on liiga suur. Interneti otsingumootorite efektiivsuseks pakutakse 16%, kusjuures läbi otsitakse üle 90% olemasolevast ressursist. Kurdetakse ajafaktori üle – infootsing võtab liiga kaua aega.

Vaatamata ennustustele raamatuaajastu lõppemisest, jätkub ka trükitud raamatute, teadus- ja populaarteaduslike ajakirjade publitseerimine. Eestis ilmus 2002. aastal 3458 raamatut, 292 ajakirja, 532 jätkväljaannet, 446 ajalehte, 150 kaarti, 162 nooti, 408 audiovisuaalset teavikut, mis näitab, et mitte kogu informatsioon ei ole avaldatud elektrooniliselt. Kui infoühiskonna kriteeriumiks võtta informatsioon, mitte tehnoloogia, siis ei saa seda teha, välistades suurema osa inimkonna loodud informatsioonist. Artikli autori arvates on siiski tähtis informatsioon, mitte tehnoloogia, mille abil ta on salvestatud.

Üha tähtsamaks muutub küsimus sellest, millist informatsiooni kasutada. Mis on positiivne – kas palju informatsiooni või ainult vajalik informatsioon. Väidan, et väärtuseks ei ole mitte informatsiooni hulk, vaid kvaliteet. Väärtuseks ei ole mitte lihtsalt informatsioon, vaid meile vajalik informatsioon.

Selleks et leida vajalikku informatsiooni, olgu siis trükitud või elektroonilist, pakuvad raamatukogud infotarbijatele tugiteenuseid vahendusinformatsiooni loomise näol.

Vahendusinformatsioon koosneb mitmesugustest andmebaasidest, mis võimaldavad identifitseerida huvipakkuva informatsiooni olemaolu ja asukoha. Suureks tootegrupiks on bibliograafilised andmebaasid, mis hõlbustavad informatsiooni leidmist ilmunud raamatute, artiklite, heliplaatide, elektrooniliste ja võrguväljaannete kohta.

Tooksin esile järgmised andmebaasid.

■ Eesti rahvusbibliograafia andmebaas, mis registreerib kõik eesti keeles ja Eestis ilmunud väljaanded olenemata ilmumisaastast ja -kohast ning sõltumata andmekandjast. Andmebaasi peetakse kooskõlas "Andmekogude seadusega" ja avatakse kasutajale internetis käesoleval aastal.

■ Eesti perioodilistes väljaannetes ja kogumikes ilmunud artiklite andmebaas *Index Scriptorum Estoniae* (ISE) koondab andmed publitseeritud artiklite kohta alates 1994. aastast. Andmebaas on internetis alates 2002. aasta maist. Tootearendus näeb ette täistekstide liitmise bibliograafilise andmestikuga. Kuid see sõltub jällegi eelkõige finantseerimisest.

■ Kolmandaks info leidmist hõlbustavaks vahendiks on teemaväravad, mis juhataavad teed usaldusväärse internetiresursi juurde. Teemavärv on süstematiseeritud ja märksõnastatud otsisüsteem, mille kaudu on leitavad internetileheküljed, andmebaasid, mitmesugused elektroonilised tekstid ning

vabalt kättesaadavad elektroonilised ajakirjad. Rahvusraamatukogu avas oma teemavärava kasutajaile 2002. aasta mais.

■ Teaduslikud erialaandmebaasid, mis koondavad viiteid ühes teadusvaldkonnas publitseeritud teoste kohta. Illustreerimiseks sobivad hiljuti kaugkasutajaile avatud Akadeemilise Raamatukogu andmebaasid "Geoloogia" ja "Soome-Ugri".

2.3. Kultuuripärandi digiteerimine

Kultuuripärandi digiteerimine täidab rahvuskultuuri seisukohalt tähtsat eesmärki säilitada haruldased ja hävimisohus tekstid. Digiteeritud tekstide arvutivõrkude kaudu kättesaadavaks tegemine võimaldab raamatukogude valduses olevaid tekste lugeda ilma raamatukogu külastamata. Sellele tegevusele elujõu andmine rikastab kindlasti rahvuslikku võrgusisu.

Teadusraamatukogudes säilitatavatest teavikutest on paberi kvaliteedi ja kasutamise intensiivsuse tõttu halvimas olukorras vanad ajalehed, mis on säilimise eesmärgil mikrofilmitud. Kuid ka mikrofilmid kuluvad. Seetõttu on teadusraamatukogude koostöös 2002. aastal käivitatud projekt MIDAS, mille eesmärgiks on vanade ajalehtede mikrofilmide skaneerimine, digitaalsete koopiade arhiveerimine ning võrgu kaudu kättesaadavaks tegemine.

Raamatukogude varadest väärivad skaneerimist kindlasti rahvusteaviku ainueksemplarid, vanad kaardid, arhiividokumendid jmt.

Kuid see nõuab koordineeritud tegevust raamatukogude, arhiivide ja muuseumide vahel ning jällegi riiklikku tellimust. Algatus tehti 2003. aasta alguses Kultuuriministeeriumi juures tööd alustanud kultuuripärandi digitaalse säilitamise strateegia töörühma loomisega.

2.4. Võrguväljaannete avaldamine

Üha rohkem Rahvusraamatukogu väljaandeist ilmub võrgus, kusjuures on loobutud nende paberkandjal analoogidest. Võrgusisu rikastavad kindlasti mitmesugused bibliograafiad ja referaatväljaanded. Informatsioon uudiskirjandusest on samuti leitav vaid elektrooniliselt. Möödunud aastal avati kasutajaile võrgus ka raamatukogunduse terminoloogia-sõnastik.

3. Elektroonilise informatsiooni säilitamine

3.1. Võrguväljaanded

Võrgus avaldatud väljaanded kujutavad endast samasugust kultuuriväärtust kui paberil trükitud. Lubada teatud arvul teostest lihtsalt minna kõige kaduva teed, mis tänase päeva seisuga on osaliselt juba ka juhtunud, oleks ilmselt kergemeelne. Võrguväljaannete tähtsust rahvuskultuuri osana on tunnistanud terve maailm.

Rahvusraamatukogus väljaselgitatud Eesti võrguväljaannete seis – veebruar 2003: monograafiaid 515, ajalehti 189, ajakirju 135, jätkväljaandeid 41. Loetletud ei ole veebilehti, vaid iseseisva teose tunnuseid omavaid väljaandeid. Andmed võrguväljaannete kohta on kogutud Rahvusraamatukogu

kodulehele.

Oleme alustanud nende kirjeldamist ka rahvusbibliograafia andmebaasis. Kuid sellest üksi ei piisa. Mõtleva peab ka võrgus avaldatud tekstide kogumisele ja arhiveerimisele ning kindlustama nende tekstide lugemisvõimaluse ka aastate pärast. Euroopas on võrguväljaannete kogumine ja arhiveerimine rahvusraamatukogude ülesanne. Ettevalmistusi võrguväljaannete arhiivi loomiseks on teinud ka Eesti Rahvusraamatukogu, algatades juba 1999. aastal projekti ERIK@, mis on aga kahjuks finantseerimise puudumise tõttu endiselt katseprojekti staatuses.

Ettevalmistamisel on sundeksemplari seaduse muutmise seaduse eelnõu, mis tagaks võrguväljaannete laekumise analoogiliselt teiste väljaannetega.

3.2. Füüsilisel kandjal elektroonilised teavikud

Kompaktandmeplaatidel ja diskettidel toodetud teavikuid säilitatakse praegu kahes raamatukogus – Rahvusraamatukogus ja Tartu Ülikooli Raamatukogus. Teravalt on kerkinud päevakorra küsimus, kas raamatukogu peab säilitama vaid materiaalsel vormi või sisu. Aja kuludes ei saa ilma spetsiaalseid meetmeid võtmata neid andmekandjaid enam lugeda. Ülesandeks on luua süsteem sisu konverteerimiseks keskkonda, mis võimaldab seda transportida arhiivi ja tagada juurdepääs seal olevale informatsioonile ka tulevikus.

4. Kvalifitseeritud infoteenuse väljaarendamine

Raamatukogude eesmärk on infotarbijale pakkuda võimalikult mugavat ja asjatundlikku teenust. Täna tähendab see kahtlemata üha enam e-teenindust. Infotarbija, kes on harjunud talle vajalikku olmeinformatsiooni internetist leidma, kasutama e-panka ja e-maksuametit, ootab samasugust teenust ka raamatukogudelt. Paljud raamatukogud ongi oma kodulehtedel avanud selle teenuse.

Infotarbijale suunatud tugisüsteemi kõige olulisem faktor on aga kõrgelt kvalifitseeritud infotöötaja, kes on võimeline informatsiooni organiseerima ja süstematiseerima ning pakkuma kvaliteetseid infoteenuseid. Olgu tehnilised ja tehnoloogilised vahendid kui tahes head, oma tööd tundva inimeseta võime kaasneva infomüra käes ikkagi kurdistuda. Kvalifitseeritud infotöötaja on infokirjaoskaja inimene, kes tunneb hästi nii trükitud kui elektroonilisi infoallikaid ja oskab neid kombineerida, omab kriitilise mõtlemise võimet eristamaks olulist ebaolulisest ning orienteerub hästi teadusvaldkonnas, millele ta on spetsialiseerunud.

Rahvusraamatukogu infotöötajad viivad juba aastaid läbi loenguid eri teadusvaldkondade infoallikaist, aidates infotarbijal orienteeruda selles info-utuse all ägavas maailmas.

Kas rahuldume inglise keelt kõneleva maailma toodetud infoga või peab mõtlema ka rahvusliku inforessursi loomise peale?

Eesti riik on oma kõrgeimaks eesmärgiks seadnud eesti keele ja kultuuri säilimise. Ka infopoliitika

ERIK@ – EESTI RESSURSID INTERNETIS: KATALOOGIMINE JA ARHIVEERIMINE

põhidokument ei unusta seda mainimast. Sellele vaatamata on täiesti tähelepanuta jäänud eestikeelse võrgusisu läbimõeldud arendamine. Riigiasutused on keskendunud e-riigi loomisele, kuid teiste avaliku sektori asutuste ja organisatsioonide valduses oleva inforessursi vahendamise peale ei ole mõeldud.

Nagu eespool juba öeldud, on eestikeelses veebis avaldatud üle 800 võrguväljaande, kuid see moodustab vaid 14% möödunud aastal publitseeritust. Võrdlus ei ole muidugi väga korrektne, kuna võrguväljaannete avaldamise aeg ei pruugi piirduda 2002. aastaga.

Avaliku sektori informatsioonilisse infrastruktuuri kuuluvad asutused ja organisatsioonid, kelle põhikirjaline ülesanne on informatsiooni kogumine, süstematiseerimine ja juurdepääsu tagamine avalikkusele: riigiasutused, raamatukogud, muuseumid, ülikoolid, televisioon ja raadio. Need asutused loovad rahvuslikku inforessursi, mis on vältimatu infoühiskonna väljaarendamiseks. Nende väljatõmme kõigest infoühiskonna arengukavadest tundub igal juhul imelik.

Eesti raamatukogude esindajate täiendused, mis võiksid parandada tänase Eesti liikumist infoühiskonna suunas.

- Infopoliitika tuleb siduda teadus- ja arendustegevusega ning haridus-, kultuuri- ja sotsiaalpoliitikaga, eesmärgiga vältida Eesti mahajäämuse edasist suurenemist.

- Määratleda avaliku sektori roll võrgusisu loomisel.

- Luua e-raamatukogu.

e-raamatukogusse koondub rahvuslik inforessurs, mis sisaldab meie teaduslikku, kultuurilist ja ajaloolist väärtust omavaid materjale (digiteeritud dokumentide arhiiv), võimaldab juurdepääsu kataloogidele, andmebaasidele, algmaterjalidele, e-väljaannetele. e-raamatukogu koondab avaliku sektori informatsioonilisse infrastruktuuri kuuluvate asutuste inforessursid.

e-raamatukogu kaudu tagatakse juurdepääs maailma teadusinformatsioonile, kindlustades teadus- ja arendustegevuseks ning muuks innovaatiliseks tegevuseks tarviliku elektroonilise informatsiooni taseme.

e-raamatukogu integreeritakse haridusasutuste e-õpikeskkonnaga.

- Võtta vastu infoteenuste seadus, mis reguleerib digitaalse inforessursi kogumist, loomist ja säilitamist ning kehtestab ühtsed standardid dokumentide kirjeldamiseks ja infoteenuste osutamiseks. Infoteenused kuuluvad avaliku sektori põhiteenuste hulka.

- Lülitada infokirjaoskuse õpetamine üldhariduskoolide ja kõrgkoolide õppekavadesse.

Võrgusisu kaudu seotakse infopoliitika teadus-, haridus-, kultuuri- ja sotsiaalpoliitikaga. Infokirjaoskuse ja võrgusisu ühendamiseks luuakse eeldused teadmispõhisesse ühiskonda jõudmiseks.

Olukorras, kus võrguväljaanded on kirjastustegevuses hõlmamas üha suuremat osa, seisavad rahvusraamatukogud kultuuripärandi säilitajatena silmitsi küsimustega: milliseid võrguväljaandeid tuleb koguda, arhiveerida ning tulevaste põlvete jaoks säilitada ning milliseid meetodeid ja vahendeid selleks rakendada.

Eeltoodud küsimuste lahendamiseks algatati Eesti Rahvusraamatukogus 2000. aastal projekt ERIK@, mille eesmärk on keskkonna loomine eesti rahvuskultuurile oluliste võrguväljaannete kogumiseks, registreerimiseks ja arhiveerimiseks. Püstitatud eesmärgist tulenevalt on vaja täita järgmised ülesanded:

- välja töötada võrguväljaannete valikukriteeriumid ja bibliograafilise kirjeldamise süsteem;

- välja arendada ja juurutada meetodid võrguväljaannete kogumiseks internetist ja hankimiseks väljaandjatelt;

- välja arendada võrguväljaannete arhiveerimissüsteem ja luua toimiv arhiiv;

- välja töötada meetodid võrguväljaannete pikaajaliseks säilitamiseks.

Samuti on projekti raames kavas teha ettepanekuid Eesti sudeksemplari seaduse uuendamiseks lähtuvalt vajadusest koguda ning arhiveerida võrguväljaandeid.

Käesolevaks ajaks on välja töötatud valikukriteeriumid, valitud võrguväljaannetest on moodustatud temaatilised ning alfabeetilised nimestikud, millele on juurdepääs RR-i kodulehe kaudu.

Möödunud aastal alustati võrguväljaannete bibliograafilist kirjeldamist, sisestades andmed elektronkataloogi ESTER. Eesti võrguväljaanded hakkavad peegelduma ka rahvusbibliograafia andmebaasis, sellele vajaliku keskkonna loomine saab teoks 2003. aasta lõpul.

Võrguväljaannete kogumise osas soovib RR teha koostööd väljaandjatega. Esimesed, optimismi sisendavad kokkulepped selles valdkonnas on praegu teoksil.

*Janne Andresoo,
RR-i peabibliograaf*

ÜLEVAADE INFOPOLIITIKA FOORUMIST

27. veebruaril 2003, mil Eesti Rahvusraamatukogu tähistas uue maja lugejatele avamise 10. aastapäeva, toimus samas hoones ka üks tulevikku suunatud üritus.

Rohkete külaliste ja esinejate osavõtul, kes olid kohale tulnud nii Eesti eri piirkondadest kui ka välismaalt, leidis aset Eesti esimehe infopoliitika foorum.

Üritus sai teoks Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinna Pedagoogikaülikooli, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi ning Avatud Eesti Fondi koostöös. Tehnilise poole pealt aitas nõu ja jõuga firma Avision.

Infopoliitika foorum kandis alapealkirjana intrigeerivat küsimust – "Infotehnoloogia *versus* informatsiooni sisutööstus?" Enam kui viie tunni keskel arutasid eri valdkondade esindajad, kas nüüsgune küsimus on õigustatud ning tutvustasid oma eriala ja institutsioonide kaudu infopoliitikaga seonduvat. Palju kasutati mõisteid infoühiskond, infopoliitika, informatsioon, infotööstus, sisutööstus ja infotehnoloogia.

Ettekanded olid jagatud kolme ploki. Foorumi esimene osa käsitles infoühiskonna arendamist ja koordineerimist avaliku, era- ja kolmanda sektori tegevuse kaudu ja kõikide osapoolte koostöös.

Majandus- ja kommunikatsiooniminister **Liina Tõnisson**, Sihtasutuse E-Riigi Akadeemia esindaja **Ivar Tallo** ja **Annu Jylhä-Pyykönen** Soome Haridusministeriumist keskendusid riigi infopoliitika küsimustele. Anti hinnang tehtud tööle ja vaadeldi saavutusi nii infotehnoloogia kui sisutööstuse valdkonnas. Ivar Tallo kui inimene, kes osales vahetult Eesti infopoliitika põhi- aluste väljatöötamisel, kõneles Eesti infopoliitikast Euroopa Liidu kontekstis ja infotehnoloogia alastest edusammudest senise infopoliitika raames. Ivar Tallo ettekandest jäi kõlama vajadus pöörata käesoleval ajal väljatöötamisel olevate uute infopoliitika põhi- aluste juures roh-

kem tähelepanu sisule ning harmoniseerida Eesti ja Euroopa Liidu seisukohad infopoliitika kujundamisel.

Foorumi teises plokis said sõna **Mall Hellam** Avatud Eesti Fondist ning meediaväljaannete esindajad **Aavo Kokk** ja **Allan Sombri**. Üldteemaks oli infoühiskonna sisutööstuse tugevus, probleemid ja väljakutsed. Mall Hellam rääkis Avatud Eesti Fondi rollist Eesti infoühiskonna kujundamisel. Kõlama jäid tema soovitusel edasiseks tegutsemiseks: rohkem innovatiivsust infopoliitikasse, enam tähelepanu marginaalsetele ühiskonnagruppidele ning rohkem avalikku diskussiooni infoühiskonna ja osalusdemokraatia seostest. Vahest kõige enam kahtinat kutsus traditsiooniliste sisutöötajate ridades esile Delfi.ee esindaja Allan Sombri sõnavõtt, kes rõhutas veebiportaalide rolli kaasaegse sisutöötajana ning esitas tulevikuvisioni ühiskonnast, kus raamatukogu võiks hakata asendama arvutisaaal.

Foorumi kolmandas ja kõige mahukamas teemaplokis "Infotehnoloogia *versus* informatsiooni sisutööstus – avaliku sektori pakutavad inforessursid ja -teenused digitaalkeskonnas" said peamiselt sõna rahvuslike mäluinstitutsioonide esindajad, kes tutvustasid oma asutuste rolli infoühiskonnas ning ootusi infopoliitika suhtes. Ülikoole esindas **Mati Heidmets** Tallinna Pedagoogikaülikoolist, muuseumi **Anu Järs** Eesti Rahva Muuseumist, arhiivi **Priit Pirsko** Rahvusarhiivist. Raamatukogude tähtsusest sisutöötajana kõneles Eesti Rahvusraamatukogu teenindusdirektor **Ene Loddess**, kes tõi esile need valdkonnad, millega teadusraamatukogud tegelevad: maailma teadusinfo vahendamine, võrgusisu tootmine, elektroonilise info säilitamine, infoteenuste väljaarendamine. Ene Loddess esitas ka ettepanekud, mida tuleks infopoliitika kujundamisel täiendavalt arvestada.

Sisutöötajatega paralleelselt rääkisid oma seisukohtadest infotehnoloogia valdkonna esindajatenä EENeti juht **Mihkel Kraav** ja **Ants Sild** Baltic Computer Systemsist. Teiste seast eristus Ants Sildi seisukoht infost ja infotehnoloogiast kui vahenditest konkurentsivõime kui eesmärgi saavutamisel ja suurendamisel. Foorumi lõpetas infoteaduste õppejõu **Elviine Uverskaja** ettekanne infoprofessionaalist kui asendamaturessursist infoühiskonnas, keda Eestis ei osata veel hinnata.

Infopoliitika foorumi eesmärgiks oli korraldajate sõnul avalikustada ja selgitada infoühiskonna arendamise riiklikku strateegiat ning käsitleda mitmel tasandil sisutööstuse strateegia probleeme.

Selle eesmärgi foorum kahtlemata täitis, kuigi oodatud laialatuslikku diskussiooni eri huvigruppide vahel ei tekkinud.

Arvestades, et tegu oli esimese omataolise üritusega Eestis ja eesmärgiks oli pigem tutvustamine kui seisukoha kujundamine, ei olegi võimalik väga selgeid ja ühiseid lõppjärelusi teha. Pigem tahaks liituda Tartu Ülikooli Raamatukogu direktori **Toomas Liivamägi** poolt välja öeldud mõttega, et esimesele foorumile peaks järgnema ka teine. Teemasid arutamiseks jagub ja vajadus ühiste seisukohtade kujundamiseks ühiskonnas on olemas. Nii võikski infopoliitika foorumist kujuneda uus traditsioon, mille eesmärgiks oleks üheaegselt nii seisukohti teadvustada kui ka neid kujundada.

Infopoliitika foorumi ametlikud kokkuvõtted ja ettekannete materjalid on leitavad Eesti Rahvusraamatukogu kodulehel <http://www.nlib.ee/>

*Toomas Schwak,
RR-i parlamendiinfo keskus*

UNUSTATAKSE ENNAST KURSSI VIIA REAALSUSEGA

Olen viimasel ajal sattunud osalema mitmel foorumil-ümarlauseminaril, mis justkui üritaksid lahendada üha kiiremini areneva tehnoloogiaga kaasas käivaid probleeme... ainult et ikka ja jälle unustatakse ennast enne üritust kurssi viia reaalsusega.

Ajalehtede Liidu korraldatud ümarlaud jagab interneti "ajalehtede veebiversioonideks", "portaalideks" ja "lugejakirjadeks" ning arutab sügavas tõsimeeles kõige selle toimetamise küsimusi. Paljuski raamatukogulise taustaga infopoliitika foorumil aga kuulen, et meil on netis "monograafiaid 515, ajalehti 189, ajakirju 135, jätkväljaandeid 41". Julgen siit edasi arendada teooriat, et kui põllumehed teeksid e-seminari, jagataks internetilehed tõenäoliselt tali- ja suvilehtedeks. Või tera-, juur- ja puulehtedeks.

Probleemiks on kõigil puhkudel soov võrrelda internetti millegi meile juba tuttavaga ja üritada sellest lähtuvalt oma käitumist-arvamist-tulevikuplaane kujundada. Paraku on sellisel teel endale loodav kindlustunne petlik: justnagu seletaks neegrile, et lumi... noh see on nagu suhkur või manna või vahtu löödud munavalge.

Paraku käib internetiga kaasas üks oluline muutus, mida vana meedia ei taha tunnistada: üheltmitmele (ehk *broadcast*) suunatud infovoost on saanud mitu-mitmele-suhtlus. Interneti kui võrgu seisukohast pole mingit vahet aadressidel 213.180.10.92 (*www.tehnokratt.net*) ja veel tuhatkond veebisaiti) ja 199.239.137.245 (*www.nytimes.com*).

Informatsiooni on võimalik nii avaldada kui ka tarbida mis tahes võrgu punktist ja selleks ei ole vaja ennast organiseerida aja-

leheks, kirjastuseks või... milleks iganes.

Laiatarbesisuhaldustarkvara on muutnud "tavakodanike" käitumisharjumusi ja viimase aastaga on plahvatuslikult kasvanud ajaveebid: kuna sisu on lihtne ja mugav muuta, siis tehakse seda mitmeid kordi päevas. Osadel puhkudel võib tegu olla uue, originaalse sisu loomisega, sageli on aga lisaväärtuseks lihtsalt mujal loodud infomassi sortimine ja mõtestamine: "näe, seal on huvitav artikkel, samal teemal pakub aga alternatiivset seisukohta see teine artikkel". Kõige selle käigus luuakse olulisel hulgal hüperlinke, mida nutikad otsimootorid on õppinud omaks kasuks pöörama. Jälgides seda, kuidas kasutajate massid netisisu läbi hekseldavad, on võimalik õpetada arvutid olulist ebaolulisest eristama, taipama erinevate infobittide omavahelisi seoseid jne.

"Nutikate otsimootorite" all ei mõtle ma sugugi ainult *google.com*'i – ajaveebnike jaoks on oluliseks indikaatoriks näiteks *www.daypop.com*, *blogdex.media.mit.edu*, *www.techmorati.com*...

Kõik need teenused jälgivad meemide teket ja liikumist, aga lisaks kaardistavad ka erinevate ajaveebnike omavahelisi suhted, avastavad tärkavaid staare jne. See suund areneb pidevalt edasi, kuuldavasti on püstitamata eesmärgiks *semantic web* (*www.w3.org/2001/sw*).

Kõigest sellest tingituna on olulisem kui kunagi varem, et interneti pidevalt muutuva sisu säilimist mingil moel korraldataks. Ja keegi peaks kasutajaid õpetama ühe kasvava infohulgaga toime tulema: ühel varasemal Rahvusraamatukogu saalis toimunud foorumil mainis Ainar

Ruussaar, et tema postkasti saabub iga päev 800 e-kirja (vabandust, kui paarisajaga eksin). Ma usun, et mõlema tööga peaksid tegelema raamatukogulased...

Aga mitte nii nagu praegu: mul tõusevad kõik ihukarvad püsti, kui keegi kas või mainib ideed rakendada netile sundeksemplari-seadust. Ja ma vaatasin seda nlib.ee veebis olevat Eesti võrguväljaannete kataloogi... tule taevast appi: see ei ole ei märkimisväärselt netisisu hõlmav (*neti.ee* ca 23 tuh. kataloogi-puu kirjega võrreldes ca 900 viidet; 526 "monograafias" 252 ehk ca 50% asub 6 serveris, peamiselt tegu paari kirjastusega, *sirvi.ee*, *parnu.ee/raulp* ja *haldjas.folklore.ee*; *hot.ee* serveris olevates lehtedest on väärinud monograafiaid all mainimist 21!) ega kvaliteetne ("teose tundemärkidega ajakiri" on *www.hot.ee/everybodysmaga.zine*, mingite tudengite katsetus; samas puudu näiteks *minut.ee*, *www.hot.ee/kloaak*).

Minu konstruktiivsed soovitusel oleksid siinkohal järgmised:

■ Interneti arhiveerimise osas leida võimalus koostööks *neti.ee* või *archive.org* rahvaga – neil on olemas tehnoloogia ja *know-how* interneti sisu kokkukogumiseks, *neti.ee* seejuures lokaalselt ja *arhcive.org* mõeldud spetsiaalselt arhiveerimisrakenduseks.

■ Võrguväljaannete kataloogimise osas peaks koostööpartneriks olema kindlasti *neti.ee* – kindlasti oleks raamatukogulastel võimalus anda olulist lisaväärtust nende praegusele kataloogipuule: kui oleks võimalik lisada nende andmebaasile teie hinnang lehe sisu adekvaatsusele, siis oleks nlib.ee filter super-teenus. Nende kataloog parim kirjeldus hetke-olukorrast ning *neti.ee* avastab (või

sinna lisatakse) väga nobedalt ka uued Eesti veebilehed. Seda dubleerima hakata on totaalne mõtetus, aja- ning raharaisk.

■ Raamatukogujate kiirkorras koolitamine reaalsuse teemadel (mis on internet, kuidas sünnib informatsioon, kuidas tekivad seosed, mis on majanduslikult võimalik viis endale seotud ülesannete täitmiseks), soovitan alustada *www.theshiftedlibrarian.com* kohustuslikuks hommikulugemiseks kuulutamiseks.

■ Edasi agregatorite kasutamine, ergutada ajaveebidusega tegelemist... Pakuksin välja ka pikka aega mõttes olnud "kolhoosikongressi" – sisuhaldusteemalise konverentsi, kus käsitleks ühelt poolt kodumaist sisuhaldust ja samas kutsuks esinema... näiteks Jenny "theshiftedlibrarian" Levine, Dan "journalism 3.0" Gillmor, Dave "scripting-news" Winer... jpt.

■ Raamatukogud võiksid taibata, mis on *public domain*'i väärtus infoajastul ja asuda ühisel *www.creativecommons.org* idee eestindamise ja kohaliku propageerimise taha.

Ma hakkan ennast kordama, öeldes: *Get a life!* Mul on endal kah selle pärast kahju, aga mis parata.

Ja vaatamata ülaltoodud kriitikalale usun ma siiralt, et raamatukogulased on äärmiselt vajalikud infokeskses elukorralduses korra loojatena ja ma ei pea enam eladeski kuulama sellist jahu, nagu infopoliitika foorumil – aga enne kui ma olen nõus laiendama üleskutset *Why You Should Fall to Your Knees and Worship a Librarian* kujule [...] *an Estonian Librarian* (vt. *www.librarianaven.org/library.html*) ja isiklikult hardalt põlvitama, peavad raamatukogulased vähemalt suure varbaga maad puudutama.

Peeter Marvet

ENAM TAGASIHOIDLIKUMALT EI SAA

Oleme siin, Võrumaal, läbi aegade harjunud läbi ajama väikeste võimalustega ja tagasihoidlikumalt, aga nüüd tundub küll, et enam tagasihoidlikumalt ei saa.

Raamat on kallimaks läinud, aga riigilt saadav toetus raamatute ostuks on aastaid jäänud samaks.

Võrumaa Keskraamatukogu kui maakonnaraamatukogu puhul on suureks probleemiks see, et maakonnakeskuse raamatukogu kasutavad maakonna elanikud, aga raha saame Võru linna elanike järgi.

Loomulikult on see kõigi maakonnaraamatukogude probleem, sest rahvas käib maakonnakeskuse asutustes tööl, õppimas, ametiasju ajamas ja külastab ka raamatukogu.

Kõik ei käitu korralikult, mõnikord raamat jääbki kadunuks ja olemegi suletud ringis, sest puudulike seaduste tõttu pole raamatukogudel mingit õigust raamatuid tagasi nõuda.

Loodame, et uus Riigikogu võtab selle probleemi lahendamiseks midagi ette, aga enne tuleb meil endil teha palju selgitustööd.

Seega peaks riigi toetus keskraamatukogudele olema suurem, et linna maksumaksja raamatukoguteenus ei kannataks.

Teine suur probleem on koolija rahvaraamatukogu ühendamine, kõik ikka suure kokkuhoiu nimel, aga tegelikkuses on nii, et õpetaja tuleb ja nõuab endale ainult temale vajalikku ja kallist erialakirjandust, sest koolieelarve seda ei võimalda – ning raamatukoguhoidja tellibki, mis tal muud üle jääb! Laiem lugejaskond aga jääb oma lugemisvarast ilma.

Loomulikult on raamatukogul õppeprotsessi toetav roll, aga kui võimalusi ikka ei ole...

Niigi toetavad kodukohtade rahvaraamatukogud tudengeid,

Võrumaal on
35 rahvaraamatukogu,
kes muretsesid
2002. aastal

1,9 miljoni krooni eest
21 756 raamatut,
mis on 64 eksemplari
vähem

kui 2001. aastal.

Raamatukogude
eelarvekuludest
moodustab see 17,3%.

kes õpivad Tallinnas ja Tartus, ega kümnet nahka ei saa ka meie seljast võtta, siis tekib juba küsimus, kelle jaoks me oleme üldse olemas?

2002. aastal Võrumaa rahvaraamatukogudesse saabunud raamatute nimetuste eksemplaarsus on kahanenud 2,1-ni ja enam vähemaks jätta ei saa, sest siis kaotame ühe osa oma lugejaskonnast, kuna analüüs näitab, et külaraamatukogude lugejatest 2/3 on naised, õppijaid on 1/3, töötavaid 1/4.

Tavalugeja on seega naissoost töötu või pensionär, kes loeb peamiselt ilukirjandust, vastavalt vajadusele praktilisi käsiraamatuid ja muidugi perioodikat.

Võrumaa Keskraamatukogus vähenes laenutuste arv võrreldes 2001 aastaga 8300 võrra, samas külastuste arv kasvas 1700 võrra. Külastuste arvu tõstavad arvuti-huvilised.

Selline on arvamus raamatute ja raha suhetest siit Võrumaalt vaadatuna. Kuid üksteist toetades saame ikka midagi tehtud, jõudu ja edu kõigile, kes valutavad südant Eesti raamatukogunduse käekäigu pärast!

Inga Kuljus,
Võrumaa Keskraamatukogu
direktor

TEAVIKURAHAST KOGUDE KUJUNDAMISENI

Riigi rahaeraldus rahvaraamatukogudele teavikute komplekteerimiseks on olnud juba viis viimast aastat enam-vähem samas suurusjärgus – veidi üle 26 miljoni krooni.

Aastate lõikes on muutumatuks jäänud ka omavalitsustelt saadud summa – 16,7–16,8 miljonit krooni. Seejuures katavad omavalitsused ajakirjanduse tellimise kulutused umbes üheksa miljoni krooni ulatuses.

Võrreldes konkreetsete raamatukogude olukorda, võib aga väita, et väiksemate valdade eraldatav komplekteerimisraha on enamjaolt riigi toetusest suurem, üsna mitu keskraamatukogu saab maavalitsusest aga summa, mis võrdub vaid poole riigi toetusega.

Niisuguse ebavõrdsuse tekkimise põhjuseks võib pidada nii omavalitsuste erinevat tulubaasi kui ka raamatukogutöötajate oskamatus rahataotlust põhjendada.

Riigi raha jaotamise aluseks on kultuuriministri 25. 02. 1999. aasta määrus nr. 4 "Rahvaraamatukogudele riigieelarvest finantseeritavate kulude jaotamise kord".

Selle järgi jaotab Kultuuriministeerium teavikute soetamise kulude katteks eraldatud raha rahvaraamatukogude vahel, võttes kohaliku omavalitsuse elanike arvu riikliku statistika viimastest andmetest.

Just see määruse punkt on viimasel kahel aastal tekitanud maakonna keskraamatukogudes protesti, kuna tegelikkuses erineb elanike arv Statistikaameti andmetest ja ka raamatukogude teeninduspiirkonnad ei ühti sageli vallapiiridega.

Olukorra parandamiseks ja keskraamatukogudele manööverdamisvõimaluse loomiseks sõlmis Kultuuriministeerium käesoleval

aastal kõikide maakonna (linna) keskraamatukogusid haldavate omavalitsustega lepingu maakonnale eraldatud raha kasutamise kohta.

Lepingus on märgitud maakonnale eraldatud summa ning selle jagunemine töötasudeks, teavikute soetuskuludeks ja majanduskuludeks.

Keskraamatukogudel on lepingu järgi õigus jätta maakonnas olevate omavalitsuste vahel jagamata kuni 10% riigi poolt eraldatavaist teavikute ostusummadest, moodustades sellest nn. reservfondi, mida keskraamatukogu võib kasutada vastavalt vajadustele.

Kultuuriministeeriumisse tagastatud jaotuskavadest nähtub, et enamik keskraamatukogusid kasutab reservi majanduslikult vähemkindlustatud valdade ja kakskeelsete piirkondade raamatukogude toetamiseks, samuti vahetuskogu korraldamiseks ning keskraamatukogu enda teatmeprogrammi täiendamiseks.

Reservist toetatakse ka neid väiksemaid omavalitsusi, kus raamatukogude teeninduspiirkond ei ühti vallapiiridega ning rahaliselt raskemas olukorras olevaid mitme raamatukoguga piirkondi.

Raamatukogu kogude kujundamine sõltub paljuski raamatukogutöötaja teadmistest, oskustest ja initsiatiivist, samuti koostööst piirkonna kooliraamatukogudega.

*Ebavõrdsuse tekkepõhjuseks
võib pidada
nii omavalitsuste
erinevat tulubaasi
kui ka
raamatukogutöötajate
oskamatus
rahataotlust põhjendada.*

*2002. aastal täienesid
rahvaraamatukogude kogud
ostude teel*

*442 077 raamatu võrra,
mis on*

*27 433 eksemplari vähem
kui 2001. aastal.*

Paljudele tundub kummalisena, kuid tean mõnda raamatukogu, kes juba paar viimast aastat pole suutnud riigilt eraldatut aasta lõpuks ära kasutada.

Nii neil kui kõigil teistelgi soovitan kogude kujundamisel lähtuda ERÜ rahvaraamatukogude komplekteerimise tööühma koostatud rahvaraamatukogu komplekteerimise põhimõttest ning soovitusnimestikest – õige valiku tegemine Eestis aasta jooksul ilmuva 3500 raamatu hulgest on tõesti raske.

Tooksin ka mõned konkreetset arvud. 2002. aastal täienesid rahvaraamatukogude kogud ostude teel 442 077 raamatu võrra – mis on 27 433 eksemplari vähem kui 2001. aastal, mil see arv oli 469 510 eksemplari.

Raha raamatuostudeks kulutati 2002. aastal kokku 42 233 300 krooni, 2001. aastal 42 323 600 krooni – vahe 90 300 krooni varasema aasta kasuks.

Siinjuures juhin tähelepanu töigale, et riigi eraldatud teavikuraha jäi samaks.

Tegelikult võib raha jaotamise kord olla kui hea tahes, kui ikka on, mida jagada.

Loodan, et 2004. aastal tõusevad oluliselt nii riigi- kui kohalike omavalitsuste eelarvest rahvaraamatukogudele eraldatavad summad, et jätkuks raamatukogutöötajate palkadeks, teavikute ostmiseks ja ka ürituste korraldamiseks.

*Meeli Veskus,
Kultuuriministeeriumi
raamatukogunõunik*

TARTU LINNA KRK KATSUMUSED JA LOOTUSED EHK 20. DETSEMBRI VEEAVARIIGA SEONDUVAST

Ööl vastu 20. detsembrit 2002 lõhkes Tartu Linna Keskraamatukogu peahoone põõningul kesküttesüsteemi õhutustoru ja ligikaudsete hinnangute põhjal voolas süsteemist välja umbes 15–20 m³ vett.

Kolmandal korrusel ujutas vesi üle tehnikakirjanduse osakonna teenindusruumid, teisel korrusel lugemissaalid, internetitoa ja kantselei.

Vesi rikkus suure osa tehnikakirjanduse ajakirjadest ja saali-riiulitel olnud raamatutest, lugemissaali jooksvast materjalist ja köidetud ajalehtedest.

Internetiklassi kaksteist arvutit, kaks printerit, faksiaparaat ja paljundusmasin tuleb samuti maha kanda.

Hoone vana tiib oli mitu päeva elektrita ja arvutivõrk ei funktsioneerinud. Pisut õnne oli meil selles õnnetuses ka – kannatada ei saanud hoidlad ja arhiiv.

Raamatukogu töö taastamiseks kulus kümme päeva. Selle aja jooksul kolisime tehnikakirjanduse neljanda korruse suurde saali, kuivatamise ja kontrollisime ruume ja kommunikatsioone ning lülitasime elektrit, arvutivõrgu ja signalisatsiooni uuesti sisse.

Samal ajal eemaldati kahjustada saanud ruumides põrandakatted ja alustati intensiivset konstruktsioonide kuivatamist.

Lugemissaalid jäid suletuks, mõned ajalehtede lugemislauad seadsime fuajeesse ja esimese korruse koridori.

Edasi oleme teenindust saanud taastada ainult hädapärast.

12. veebruaril tegime lahti ajalehtede- ja ajakirjade lugemissaali “Eesti Telefoni” ruumides Laia ja Rüütli tänava nurgal, 19. veebruaril avati lasteosakond oma vanades ruumides ja see võimaldab peatselt korraldada teatmetööd esimese korruse lugemissaalis.

“Eesti Telefoni” ruumides, mis on meile antud peaaegu tasuta, avasime 25. veebruaril ka ajutise, nelja töökohaga internetipunkti.

2003. a. aprillis saab Tartu linnaraamatukogu 90 aastat vanaks, aga praegustes tingimustes ei pea me juubeli tähistamist võimalikuks.

Ilma korralike lugejaruumideta ei ole põhjust pidu pidada, pealegi puudub raamatukogul näituseruum ja saal ürituste korraldamiseks.

Otsesteks avariikahjudeks, ilma raamatute ja ajalehtede-ajakirjadeta, hinnati 2,2 miljonit.

Sellele lisandub kannatada saanud tehnika maksumus ja, *last, but not least* – hävinud kogud.

Kogude maksumust bilansihindades ei saa päriselt arvestada, kokku kuluks raamatukogu viimiseks endisesse seis 4,5 miljonit krooni.

Aga kas me seda tahamegi? Kas me tahame, et remonditaks põhjalikult ruume, mis on juba aastakümneid olnud kitsad, treppide ja tühjade koridoride taga, ebasobivate proportsioonide ja lugejat peletava paigutusega?

Kas me tahame, et raamatukogu edaspidigi oleks “teavikute töötlemiseks, kogumiseks ja säilitamiseks”, või arvame, et raamatukogu on asutus inimestele, mitte paberile – viimasel ajal, tõsi küll, tuleks sinna lisada räni ja plastmassi.

2003. a. aprillis
saab

Tartu linnaraamatukogu
90 aastat vanaks,
aga praegustes tingimustes
ei pea me
juubeli tähistamist
võimalikuks.

Raamatukogu ülesanne on pakuda inimestele püsivat heaolutunnet, kohta, kus nende soovidega arvestatakse, kus nad võivad lõpmatuseni avastada enda jaoks ümbritsevat maailma, maailma enda sees ja neid ka muuta oma tahtmist ja parasjagu tekkinud vajadust mööda.

Tänases päevas peame me leppima sellega, et kuu-poolteise jooksul algab remont, ja sügisel avame me needsamad ruumid pisut paremate, pisut valgemate ja puhtamatena.

Maja seitsekümmend aastat teeninud küttesüsteem vahetatakse välja, ligunenud juhtmed ja lagunenud katus ka. Aga edasi?

Kui kaua leiab lugeja tee raamatukokku, kus esmased pole tema soovid ja unistused, vaid mingi veeuputuseelne (*sic!*) ehitus- ja teenindusloogika, mis ei luba teda rohkema kui ehk veerandi juurde oma raamatutest?

Teiste kohta peab küsima: kas teil on? kas te saate tuua? kas te otsiksite? kust ma saan? Hea meelega toome, otsime ja leiame, soovitame ja mõtleme. Aga need pole meie raamatud. Need on lugeja omad. Ta peab neid saama kasutada täpselt sama lihtsalt kui oma koduraamatukogu, sama enesekindlalt ja muretu.

Ja selle poole me püüame: Tartu linn vajab uut raamatukogumaja, kus lugeja oleks esikohal, kus oleks esikohal tema must miljon soovi, mõtet ja vajadust.

Vajab maja, kus raamatud ja ajakirjad, plastmass ja räni ennast tema tahtmise järgi lasevad vormida ja pöörata.

Vajab maja, mille kohta raamatukoguhoidja võib öelda – ma töötan majas, kus kõik on võimalik.

Asko Tamme,
direktor

Linda Jahilo,
avalikkussuhete spetsialist

KUNSTIKIRJANDUSEST

Tartu Linna Keskraamatukogus

PIRET KIIVIT

kunstikirjanduse peaspetsialist

Muusika- ja kunstikirjanduse osakond asub Lutsu-nimelise raamatukogu peahoone kõige üllemisel, neljandal korrusel.

Külastaja peab meieni jõudmiseks läbima pikema trepiteekonna. Ajaloost teame, et kunstnikud elutsesid samuti peamiselt katusekambrites, nii on meie asukoht igati sobilik.

Lühidalt osakonna tekkeloost. Kõik algas 1971. aastal vinüülplaatidest. Nimelt oli antud korraldus tuua rahvaraamatukogudesse trükiste kõrvale ka heliplaadid. Tartus alustas muusikasektor tööd 1976. a. L. Koidula nimelises harukogus. 1997. aastal sügisel kolis muusikaosakond harukogust Kompanii tänava peahoonesse, kus 11. novembril avati muusika- ja kunstikirjanduse osakond. Heliplaatide ja nootidega liitusid kunstiraamatud, mis varem kuulusid lugemissaali valdustesse, see oli ja on täiesti arvestatav ja hästi koostatud kogu, alus, millelt hea jätkata. 2003. aasta veebruaris lisandusid nootidele, heliplaatidele ning muusika- ja kunstiraamatutele veel ka videokassetid – seega on tegu väga mitmekülgse osakonnaga.

Kogude komplekteerimisel keskendume kujutava kunsti liikidele (maal, skulptuur, graafika), lisaks kunstialbumid, kunstiajalugu ja -kriitikat käsitlevad teosed. Palju vajalikke raamatuid saame Europublicationi vahendusel, ja aegajalt pakub Matti Milius meile Lätist hangitud kunstiraamatuid. Paar aastat tagasi saime annetusena väliseestlase A. Envere kogu.

Rahvaraamatukoguna hoiame populaarteaduslikku joont. Fotograafia-, käsitöö ja arhitektuurialaseid raamatuid komplekteerib tehnikakirjanduse osakond.

Sageli on meie lugejale probleemiks kunstikirjanduse killutatud paigutus. Selle peamine põhjus on ruumipuudus, mis ei võimaldagi kogu kunstialast kirjandust ühte ruumi koondada.

Kunstiraamatud asuvad lugemissaalis, kus on neli lugejakohta. Lugeja pääseb raamatule ligi, kuna terve kogu asub avariilitel. Eespool oli juttu ruumipuudusest – avariilite süsteemist ja lugemissaali võrdlemisi nurgatagusest asukohast tulenevalt “tekitavad” pahatahtlikud lugejad aeg-ajalt ruumi juurde.

Kunstiraamatuid saab kasutada kohapeal, äärmise vajaduse korral saab laenata raamatu üheks ööpäevaks või kokkuleppel raamatukoguhoidjaga ka veidi pikemaks ajaks.

Raamatud on riiulitele paigutatud teemade kaupa (kunsti ajalugu, kunstiõpetus, kunstimuseumid), eesti kunstnike albumid on järjestatud tähestikuliselt kunstnike perekonnanime järgi ehk siis Adamson-Ericust Valdemar Välini.

Väliskunst on paigutatud ajaluliselt stiilide kaupa, alates ürgajast ja lõpetades 20. sajandi kunstiga. India, Jaapani jt. maade kunsti tutvustavad raamatud asuvad omaette riiulitel, pealkirja “Maailma maade ja rahvaste kunst” all.

Kui lugeja raamatut üles ei leia, on tal alati võimalus teenindusletist abi paluda (vahel tuleb endalgi mõnd raamatut päris pikalt otsida, sest keegi on selle riiulis valesse kohta torganud).

Raamatuid ja reprobe mappe on kokku ligikaudu 3300. Lisaks paarsada komplekti kunstipostkaarte (näiteks Nõukogude-aegseid 1950.–1960-ndatest), mida

pole raatsitud ära visata. Tellitud on ajakirjad “Kunst.ee”, *Art News* ja *Art – Das Kunstmagazin*.

Kunstiraamatud on osaliselt sisestatud elektroonilisse kataloogi INNOPAC, ajakirjade artiklid sisestame *Pro Cite* andmebaasi.

Osakonnas on meil neli töötajat. Muusika ja kunst on väga tiheidalt seotud – kõik teevad kõike, ka kunstikirjanduse peaspetsialist peab oskama INNOPAC-is lisaks kunstiraamatule ka noote ja plaatide kataloogida ja osakonnajuhtajal tuleb vahel otsida kirjandust näiteks barokkmööbli kohta.

Lugejate esitatud päringud-küsimused ulatuvad tõepoolest seinast sein.

On konkreetseid (1950. aastate naistesoengutest mõisa kahhelkiviahju restaureerimisõpetuseni välja) ning üsna uduseid. Näiteks seletab koolilaps, et õpetaja näitas tunnis “mingeid kandilisi pilte” ja käskis neist referaadi kirjutada (“kandilised pildid” tähendab kubismi).

Lõviosa kirjandusest on meil võõrkeelne (enamasti vene- ja saksakeelne), õnneks ilmub viimasel ajal eestikeelseid kunstiraamatuid päris palju.

Meil on ruumi ka kunsti- ja raamatunäituste jaoks. Head koostööpartnerid on Tartu Rahvaülikool, Tartu Linnamuuseum, Tartu Kõrgem Kunstikool, Ülle Mäekala kunstistuudio jt.

Koostame-korraldame nii kunsti- kui muusikateemalisi näitusi.

Osakond on Eesti Kunstiraamatukogude Ühenduse, Eesti Muusikakogude Ühenduse ja Rahvusvahelise Muusikaraamatukogude Assotsiatsiooni (IAML) liige.

Sügisel on oodata muudatusi: kunstiraamatud leiavad uue asukoha üldlugemissaalis.

KUNSTI SÖLTUMATUSE TOETAJA

MARE PEDANIK

kunstiteadlane

SIHTASUTUS KAASAEGSE KUNSTI EESTI KESKUS

Tänane Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus (KKEK) loodi 1992. aastal Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse nime all, ametlik avamine praegustes ruumides Tallinna Kunstihoones toimus 1993. a. märtsis.

KKEK-i avamine Eestis sai teoks tänu ungari-ameerika filantroobi George Sorosi loodud ja rahastatud Avatud Ühiskonna Instituudi süsteemile Kesk- ja Ida-Euroopas ning endise Nõukogude Liidu territooriumil.

Meie tegevusprogramm on olnud analoogiline teistes Ida- ja Kesk-Euroopas loodud kunstikeskuste programmidega:

- esiteks luua võimalused suhtluseks rahvusvahelise kunstieluga, aidata kaasa avatusele ja informatsiooni kahepoolsele liikumisele;

- teiseks toetada materiaalselt kunstnikke ja projekte, mis on eeskätt seotud uue tehnoloogiaga.

Alates 1999. aastast, pärast Sorosi Fondi tegevuse ümberstruktureerimist tegutseb Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus iseseisva sihtasutusena ning jätkab avatud mentaliteedi ideoloogiat Eesti kunstikeskkonnas.

Koostöö Ida- ja Kesk-Euroopa kunstikeskustega jätkub uue, Amsterdamis baseeruva assotsiatsiooni ICAN (*International Contemporary Art Network*) raames.

KKEK on kogu oma tegutsemisaja jooksul pidanud oluliseks oma tegevuse arendamist vasta-

valt Eestis kujunevale ja muutuvale situatsioonile, ühiskondlikule taustale ja innovatsiooni põhimõtetele.

Seega üks eesmärkidest on katta eeskätt need alad, millega riik, ühiskondlik sektor ja eragaleriid ei saa tegelda peamiselt majanduslikel põhjustel, kuid mille puudumisel pole võimalik rääkida orgaaniliselt arenevatest kunstiprotsessidest ning initsieerida avatud ühiskonnale omast vaba ning arenenud mõtteviisi. KKEK on sidunud oma plaanid kunsti vabaduse ja sõltumatuse toetamisega ühiskonnas ning arusaamisega, et eesti kunst elab läbi sama keerulist muutumist ning esitab sama raskeid küsimusi identiteedist, nagu seda teeb iga rahvuskultuur, mille eesmärgiks on lisada oma loov osa suurde kirevasse rahvusvahelisse kunsti.

KKEK-i tegevus on rajatud kolme peaprogrammi läbiviimisele:

I Infokeskus

II Eesti kunsti promotsioon ja vahendus rahvusvaheliste kunstüritustele

III Aastasündmuse (näitus, konverents) initsieerimine, selle kaudu rahvusvaheliste spetsialistide kutsumine Eestisse.

Infokeskus

tähendab mitmel tasandil töötavat süsteemi.

Selle tegevuse eesmärk on eesti kunsti rahvusvaheliste sidemete loomine, initsieerimine ja toetamine (informatsioon, partnerite otsimine, näitusetevus, saa-

bunud info levitamine, partnerite otsimine projektide läbiviimiseks, kunstnike teavitamine võimalustest koostööks rahvusvahelistes üritustes, olemasoleva info kasutamise tagamine nii kodumaistele kui rahvusvahelistele uurijatele, kuraatoritele, kunstnikele jt.).

Infokeskus jaguneb:

- infokogu: kaasaegse kunsti ja teooria-alased raamatud ja kataloogid, slaidid, CD-d, CD-ROM-id, videod; kunstikriitiliste artiklite koopiad;

- kaasaegse kunsti alase materjali publitseerimine: trükiste või CD-ROM-ide initsieerimine ja väljaandmine;

- igapäevane abi ja konsultatsioon keskuse külastajatele: infokogu vaba kasutamine; vaba interneti kasutamine; audiovisuaalse näitusetehnika kasutamine või rent.

Eesti kunsti promotsioon ja vahendus

toimib järgmisel viisil:

- KKEK on partner ja Eesti-poolne korraldaja suurtel rahvusvahelistel kunstinäitustel (Veneetsia biennaal, *Manifesta* jt.).

- KKEK on rahvusvaheliste näituste Eesti-poolne partner.

Näiteks korraldas KKEK 1999/2000 Eesti osalust näitusel "After the Wall. Kunst ja kultuur postkommunistlikus Euroopas" Stockholmi Kaasaegse Kunsti Muuseumis; 2001/02. a. Horvaatias, hiljem ka Sloveenias ja Austrias toimunud näitusel *The Baltic Times*; 2002. aastal toimus ulatuslik eesti kaasaegse kunsti näitus *Closing the Distance* Poolas, Gdans-

kis, Laznia Kaasaegse Kunsti Keskuses jne.

KKEK osaleb Helsingi Kaasaegse Kunsti Muuseumi Kiasma algatatud projektis *Faster than History. A Contemporary Perspective on the Future of the Art in the Baltic Countries, Russia and Finland*. Näitus toimub jaanuarist aprillini 2004; 2004–2005 on kavas näitust eksponeerida ka Lätis, Venemaal ja Jaapanis.

14.–22. 08. 2004 on KKEK kaasatud 12. rahvusvahelise elektroonilise kunsti sümposiumi ISEA 2004 korraldamisse. Ürituse peakorter asub Helsingis, Tallinn on Helsingi ja Stockholmi kõrval üks partnereist ning üheks Eesti-poolseks korraldajaks on KKEK.

■ KKEK palub külalisena Eestisse mõne kuraatori või muuseumi direktori, et tutvustada talle eesti kunsti;

■ Rahvusvaheliste kunstnike residentsi- ja stipendiumiprogrammide koordineerimine.

Näiteks *ArtsLink Residencies* võimaldab Ida- ja Kesk-Euroopa kunstnikel (ka muusikutel, kirjanikel, teatri- ja tantsuainimestel) või kunstimäändzeridel viienädalast stažeerimist mõne USA kunstiinstitutsiooni juures.

Eesti stipendiaatideks on olnud Madis Kolk (1994), Priit Raud (1995), Kai Kaljo (1998, 2002), Liina Siib (1998) jpt.

■ SCARP-i programm vältas 1994–1998 ning selle eesmärk oli toetada Sorosi kunstikeskuste algatatud regionaalprojekte ning rahvusvahelisi koostööprojekte. Ühe näitena võiks siinjuures tuua 1996. a. toimunud näituse *“Personal Time. Eesti, Läti ja Leedu kunst 1945–1996”* ja seminari korraldamine Varssavis Zacheta galeriis. Hiljem rändas näitus Peterburi.

■ 2000–2002 koordineeris KKEK Avatud Ühiskonna Instituudi kultuuriprogrammi ning Euroopa Kultuurifondi sotsiaal-teatri programmi.

■ 2002. aastal sõlmisid Hansapank ja KKEK lepingu korraldamaks aastast programmi Hansapanga galeriile. Galerii seadis eesmärgiks olla nii kohalikus kui ka rahvusvahelises kunstielus

KKEK-i nõukogu koosolek märtsis 2002. Vasakult: juhataja Sirje Helme (seljaga), sekretär Hanna Kangur, nõukogu liige Tiiu Talvistu, nõukogu liige Peeter Laurits, asedirektor Piret Lindpere, nõukogu liige Jaak Kangilaski.

professionaalsel tasemel kaasaegse kunsti galerii: silmas peeti loovust, innovatiivsust ja professionaalsust. Galerii korraldas kokku kümme näitust kohalikust ja rahvusvahelisest kunstist (Ene-Liis Semperi videokunsti näitus, Moskva kaasaegse kunsti näitus “Ristumised. Dmitri Gutov, Sergei Šutov, Vadim Zahharov”, Steina (USA) videokunsti näitus, grupi F.F.F.F näitus jm.).

Aastasündmus; seminaride ja konverentside korraldamine

Aastasündmus on KKEK-i tegevuse mudel, väljendades eesmärke ja ideoloogiat, millele põhineb KKEK-i töö.

Aastasündmus võib olla näitus, konverents või sündmuste kompleks, tema eesmärgiks on tegelda tänapäeva kunsti oluliste küsimustega ning tekitada Eestis rahvusvahelise taustaga sündmus.

1993–1997 toimusid Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse aastanäitused, aastasündmus 2000 koosnes rahvusvahelisest konverentsist “Kunst ja ühiskond 1990. aastatel”; 1995, 1997, 1999 ja 2001. aastal oli selleks uue tehnoloogiaga tegelev sündmus *Interstanding*.

Seminarid ja konverentsid on kaasnud SKKE aastanäitusega,

toimunud SKKE aastapäeva puhul (*Looking forward....*, 1998) või koostöös teiste kodu- või välismaiste kunstiinstitutsioonidega (*Action – Reflection*, 1998).

KKEK-i liikmelisus

1994 – ICOM-i (*International Council of Museums*) asutajaliige
 1999 – BAC-i (*Baltic Art Centre in Visby*) asutajaliige
 1999 – ICAN-i (*International Contemporary Art Network*) asutajaliige
 1999 – Eesti Kunstiraamatukogude Ühenduse asutajaliige

RAAMATUKOGU

KKEK-i raamatukogu komplekteerimise alused tulenevad otseselt KKEK-i põhieesmärkidest. Raamatukogu jaguneb:

Kataloogid:

■ Eesti kunstist ja kunstnikest. Siia alla kuuluvad nii eesti kunstnike isikkataloogid kui ka eesti kunstnike osalemine mõnel suuremal näitusel. Vanimad kataloogid pärinevad aastast 1919. Kokku 1539 nimetust.

■ Eraldi oleme paigutanud suurte tuntud rahvusvaheliste näituste, näiteks Veneetsia biennaal, Sao Paulo biennaal, *Manifesta*, Rauma biennaal, *Documenta* jne.

kataloogid – oleme püüdnud muretseda oluliste näituste kataloogid ka siis, kui Eestist ei osalenud ühtegi kunstnikku.

Slaidid kunstnike loomingust – ca 5000 (koos koopiatega). Slaidide tegemist alustasime kunstnikest dokumentatsioonide loomise ajal.

Nüüdseks on dokumentatsioonid valminud 50 kunstnikust ja nende põhjal välja antud ka kaks raamatut.

Iga dokumenteeritud kunstniku loomingust on tehtud slaide ca 30–40 tööst. Lisaks oleme jooksvalt pildistanud olulisemaid töid näitustelt.

Slaidid on süstematiseeritud kunstnike kaupa ning praegu toimub slaidide kataloogimine arvutisse ProCite programmi ning slaidide ümbervõtmine CD-le.

Mustvalged ja värvilised fotod – see kogu on üsna juhuslik, süsteemne vaid dokumenteeritud kunstnike puhul. Kokku ca 1700 fotot.

Videofilmid

Eesti kunstnike videotööd. Oleme korjanud ka kokkulindistusi ja loop'e kunstnike tööd. Kokku 87 VHS-koopiat, neid me välja ei laenuta, videoid saab vaadata KKEK-s.

Videod Eesti kunstist üldiselt ja näitustest – 76 tk.

Väliskunsti videod – 61 tk.

CD-d, DVD-d ja CD-ROM-id

Sii oleme kogunud videotöödest videostille, aga ka videokunstnike töid DVD-na või lihtsalt lindistustena CD-del. Ka CD-ROM-e kunstnike loomingust ja näitustelt (näiteks Marita Liulia (Soome), ARS '95, ArtGenda '98 kohta jpt.). Kokku – 101 tk.

Ajakirjad

Aastaks 2003 on tellitud järgmised ajakirjad: *Art in America*, *Art On Paper*, *Art Press*, *ArtForum International*, *Art Monthly*, *ArtNews*, *Flash Art International*, *Kunstforum International*, *Museum International*, *NU*, *Parkett*, *Print-making Today*, *Taide*. Lisaks mui-

Sirje Helme raamatu "Eesti kunstnikud" I esitlusel 1998. a.

dugi Eesti ajakirjad "Kunst.ee", "Vikerkaar", *Estonian Art*.

Üsna eriliseks võib pidada Keska ja Ida-Euroopa kunstiajakirjade ja -kataloogide kollektiooni kaas-aegsest kunstist, mis on paraku küll lünklik, kuid sisaldab siiski rohkelt informatsiooni.

Raamatud

Eestikeelne kirjandus eesti kunstnikest, väliskunstnikest, monograafiad ja mõned muud ilukirjanduslikud teosed. Kokku 420 nimetust.

Võõrkeelne väliskunst on süstematiseeritud koos kataloogidega maade kaupa.

Üheks raamatukogu osaks on hoolikalt valitud kogu uuemast kunstiteooriast ja elektroonilisest meediast – 121 nimetust.

Alates 1993. aastast oleme teinud koopiaid kunstikriitilistest artiklitest eesti ajakirjanduses ning katalooginud need ProCite programmis.

Kojulaenus – raamatud kaheks nädalaks, ajakirjad nädalavahetuseks.

SKKE ja KKEK-i publitseeritud väljaandeid

I Teoreetilised ja kunstiteaduslikud väljaanded

1. "1970ndate kultuuriruumi idea-

lism". Lisandusi eesti kunstiloole. 2001, ISBN 9985-9321-2-9, toim. Sirje Helme

2. "Eesti kunstnikud" I

1998, ISBN 9985-60-433-4, toim.

Johannes Saar

3. "Eesti kunstnikud" II

2000, ISBN 9985-60-907-7, toim.

Johannes Saar

4. "Ülbed üheksakümnendad. Probleemid, teemad ja tähendused 1990. aastate Eesti kunstis."

2001, ISBN 9985-9321-0-2; kolleegium: Sirje Helme, Jaak Kangilaski, Virve Sarapik; toim. Sirje Helme, Johannes Saar

5. **Video- ja tegevuskunst Eestis / duubel CD-ROM.** KKEK, 2001; tekst: Anders Härm; tootja: Produktsiooni-grupp OÜ

II Aastanäituste kataloogid

1. "Aine – aineta", SKKE 1. aastanäitus 1993. 1994, ISBN 9985-60-071-1, toim. Sirje Helme

2. "Olematu kunst", SKKE 2. aastanäitus, 1994. 1994, ISBN 9985-60-104-1, tekstid: Urmas Muru (kuraator), Sirje Helme

3. "Biotoopia (bioloogia, tehnoloogia, utopia)", SKKE 3. aastanäitus, 1995. 1996, ISBN 9985-60-208-0; tekst: Sirje Helme (kuraator)

4. "Eesti kui märk", SKKE 4. aastanäitus, 1996. 1997, ISBN 9985-60-383-4; tekst: Ants Juske (kuraator)

5. *Interstanding 2*, SKKE 5. aastanäitus, 1997. 1999, ISBN 9985-60-443-1; toim. Sirje Helme

II Eesti ekspositsiooni kataloogid Veneetsia kunstibiennaalil

1. Ando Keskküla, Jüri Ojaver, Peeter Pere. 48. Rahvusvaheline Veneetsia biennaal. Eesti ekspositsioon. 1999, ISBN 9985-60-631-0; tekstid: Johannes Saar, Sirje Helme

2. Ene-Liis Semper / Marko Laimre. 49. rahvusvaheline Veneetsia biennaal. Eesti ekspositsioon. 2001, ISBN 9985-9321-1-0; tekstid: Anders Härm, Heie Treier

III Rahvusvaheliste kunstinäituste kataloogid

1. Toomik / Lapin. *The 22nd International Biennial of Sao Paulo*. 1994, ISBN 9985-60-070-3; toim. Sirje Helme

2. Ando Keskküla. *The 23rd International Biennial of Sao Paulo*. 1996, ISBN 9985-60-256-0; tekst: Sirje Helme

ÕÖRAAMATUKOGU SAI UNISTUSEST TEGELIKKUSEKS

Katseprojekt TÜ Raamatukogus 19. 01. – 23. 01. 2003

TIINA KUUSIK

TÜR-i üld-ja arendusosakonna juhataja

Me elame väärtuste aastakiimnel. Parim viis oma kliente hoida, on pidevalt mõelda, kuidas anda neile vähema eest rohkem.

Jack Welsch, General Electricu direktor

Idee

Turumajanduse keskkonnas on ülikoolide raamatukogude kasutajate nõudmised järjest kõrgemad, ning raamatukogud peavad tõsiselt pingutama, et neid täita.

Teame nii raamatukogu töötajate kui ka endiste õppuritena, et üliõpilastel on läbi aegade olnud ühtmoodi unistus – eksamiperioodil öö läbi avatud raamatukogu.

Väga paljudes ülikoolide raamatukogudes (eriti USA-s) pakutakse mõningaid teenuseid ööpäevaringselt. On eksperimenteeritud ka ainult pikendatud lahtioleku-aegadega. Kasutusel on 24 tunni variante, kas ainult eksamiperioodil või akadeemilisel õppeaastal. Artikli autoril on olnud võimalus näha, stažeerides Pennsylvania Ülikooli Raamatukogus, kuidas 24-tunni-raamatukogu tegelikkuses toimib. Seega saab väita, et idee pole uus ja on praktikas rakendatud.

Konkreetne ettepanek pikendada õppesessiooni lõpus TÜ Raamatukogu lahtioleku-aegu viie tunni võrra viiel nädalapäeval tuli ülikooli üliõpilasesinduselt.

Eesmärk

Katseprojekti eesmärgiks seadime koostöös üliõpilasesindusega pakkuda tudengitele õppesessiooni lõpul võimalust töötada raamatukogus kauem.

Samuti soovisime tuvastada tudengite tegelikke vajadusi raamatukogu pikendatud lahtioleku-

aegade järgi, saada selgust, missuguseid teenuseid nad tegelikult kasutavad, mida lisaks vajavad.

Peamiseks sihtgrupiks olid seega Tartu Ülikooli üliõpilased, kuid raamatukogusse pääsesid kõik kehtiva lugejakaardi omanikud. Projekti edaspidist otstarbekust otsustati analüüsida kasutajate arvust, nende rahulolust pakutuga ning raamatukogu tegelikest ressurssidest lähtuvalt.

Tegevusplaan

Lisaks avariilulitel olevatele väljaannetele ja kojulaenutamisele otsustasime ööraamatukogu kasutajatele pakkuda ka varem hoidlast tellitud teavikuid ning e-posti terminalide kasutamise võimalust. Loomulikult oli tagatud juurdepääs elektronkataloogile ning paljundusmasinatele. Avatud oli kolm lugemissaalide teeninduspunkti, töötas garderoob.

TÜ Raamatukogu peahoone planeeringu tõttu ei olnud võimalik (kataloogisaal on 2., teadus- ja õppekirjanduse saalid 3. korrusel) piirata külastajate õist liikumist lugejatoonis. Seega tundus projekti kõige nõrgem koht olevat turvalisus. Otsustati, et koostööpartnerite mõlema poole esindajad on ettetulevate probleemsituatsioonide lahendamiseks äripäevadel kuni sulgemiseni, kella kaheni öösel raamatukogus.

Raamatukogu töötajate ja riidehoius töötanud tudengite turvaliseks kojujõudmiseks sõlmiti

kokkulepe taksofirmaga.

Projekti innustas läbi viima raamatukogu töötajate tugev toetus – vabatahtlike leidmisega öiseks tööks probleeme ei olnud.

Üliõpilasesindus tagas projektiga seonduvatest finantskuludest 50%. Seega saab väita, et tegemist oli tõsiseltvõetava partnerlusprojektiga.

Kuna planeerimise ja läbiviimise ajavahemik oli lühike, siis tuli kiiresti võimalikult paljude kanalite kaudu edastada info sihtrühmale. Kaasa aitas kesksete päevalehtede uudisekünnise ületamine nii *online*-uudiste lehekülgedel kui ka vastavatel paberkandjatel.

Teostus

Esimene ööraamatukogu päev (pühapäev, 19. jaan.) kulges üsna sarnaselt tavapärasele päevale. Raamatukogu külastajate seas oli märgata rõõmsat elevust ja kuuldus positiivseid kommentaare. Kell 17 loendati avalikus tsoonis kokku 185 külastajat.

Kõige arvukama külastusega tööpäevaks kujunes kolmapäev, 22. jaanuar. Kell 21 loendati avalikus tsoonis kokku 210 külastajat ning neid jagus kuni lahtiolekuaja lõpuni (kell 1.45. loeti avalikus tsoonis kokku 30 kasutajat).

Kogu projekti kestuse ajal valitses raamatukogus tõine, veidi tavapärasest vabam õhkkond. Raamatukogu külastajad olid

tõepoolest avatumas meeleolus, paljuks ei peetud rohkelt tänada nii teenindajaid, administraatoreid kui ka riidehoiutöötajaid.

Ühe tudengi sõnul "on siin mõnusalt vaikne ja hea keskkond, kuna ühikates kipub liigne müra segama ning raamatukogu pakub akadeemilist alternatiivi teistele öisel ajal lahti olevatele avalikele kohtadele".

Turvalisuse tagamisega suuri probleeme ei tekkinud. Üliõpilasesinduse tudengid pidasid sõna ning tegid õppimise vahel ringkäike, samuti ka raamatukogu töötajad.

Ainuke tõsisem intsident toimus esmaspäeval, kui üks külastaja näitas naistudengile oma mehetunnuseid ning hiljem varastas sülearvuti. Politsei toimetas koodniku korralvepunkt, hiljem tuli töötajatel toimunud politseile seletusi anda.

Järeldused

Selgitamaks ööraamatukogu kasutajate rahulolu otsustati pikendatud lahtiolekuajal viia läbi küsitlus. Küsimustikke jaotasid administraatorid ja klienditeenindajad.

Täidetud ankeedid tagastas 266 ööraamatukogu kasutajat, nendest 237 olid Tartu Ülikooli üliõpilased.

Sissepääsu andmebaasi andmete järgi oli ajavahemikul sisenenutest 87% Tartu Ülikooli üliõpilased ja magistrandid.

Kogu projekti vältel kasutas lisaja võimalust 900 lugejat.

Kui argipäevadel on TÜ Raamatukogul keskmiselt 1800 külastajat, siis umbes 10% neist kasutas võimalust jääda raamatukogusse kauemaks.

■ Õppimiskohana (kasutasid ainult oma materjale) kasutas raamatukogu 23,3% vastanutest.

■ Õppimiskohana (kasutasid ka raamatukogu materjale) kasutas raamatukogu 70,3% vastanutest.

■ Õppimiskohana (koos kaaslastega) kasutas raamatukogu 28,9% vastanutest.

■ Kohtumispaigaks oli määratud raamatukogu 20,3% vastanutest.

5 PÄEVAL 5 TUNDI ROHKEM - ÄRA MAGA, TULE ÖPI!

Sevika **ÖÖRAAMATUKOGU**

19.- 23. JAANUARIL TÜ RAAMATUKOGU AVATUD P 11- 22 / E-N 9 - 2

- AVARIILITEL OLEVATE TRÜKISTE KOHALKASUTUS JA KOJULAENUTUS -
- HOIDLAST VAREM TELLITUD TEAVIKUTE KOHALKASUTUS -
- KOOPIAKAARDI OMANIKUL PALJUNDUSVÕIMALUS -
- TELNET TERMINALID -

SAALIDES ON AVATUD 1., 3., JA 4. TEENINDUSPUNKT

NBI SISSEPÄÄS RAAMATUKOKKU AINULT KEHTIVA LUGEJAKAARDI ESITAMISEL

■ Teavikuid laenutas 15,8% vastanutest.

■ e-posti terminale kasutas 27,4% vastanutest.

■ Sooviti pikemaid lahtioleku aegu sessi keskel (76,3%) ja lõpus (70,7%).

■ 49% vastanutest arvas, et raamatukogu võiks õppesessiooni jooksul pikemalt (15 tundi) olla avatud, 65% arvas, et lahtioleku aeg võiks olla viis tundi pikem.

■ Küsimusele, kas raamatukogu või selle osa võiks olla 24 tundi avatud, vastas eitavalt 46,5% ja jaatavalt 53,5 % vastanutest.

■ 89,1% vastanute arvates vastasid raamatukogu pakutavad teenused nende vajadustele. Kõige rohkem tunti puudust teksti- ja tabelitöötlemise ning kohvi vm. joogi ostmise võimalustest.

Küsimustikule vastanud rõhutasid samalaadse projekti kordamise tarvilikkust ning soovisid, et pikendatud lahtioleku aja periood kestaks kauem, sest eksamisesiooni aeg on teaduskonniti erinev. Seega võib katseprojekti lugeda kordaläinuks ning kasutajatele igati vajalikuks.

Projekti jätkusuutlikkuse näitajaks on tulevikus vastavate ressursside olemasolu. Praktikas kasutatakse ka 24 tunni rahastamise lisaeelarvet lisana tavapärasele kulutustele.

TÜ Raamatukogu jätkab lisakasutusaja võimaluse pakkumist kindlasti ka kevadisel õppesessioonil, aga kuidas ja kui pikalt, seda on veel vara öelda.

Lõpetuseks tahan tänada kõiki projekti teostajaid ning osalenuid – ainult ühisel jõul oli see võimalik!

Väljavõtteid ankeedivastustest

■ Igati lahe projekt. Suur tänu esindusele ja raamatukogule, kes oli nii koostöövalmis.

■ Kõige lähedam asi, mida raamatukogu tükil ajal tudengite jaoks on ette võtnud!

■ Minu jaoks sobilik, kuna ühikas on palju segavaid faktoreid.

■ Mulle väga meeldib, saan raamatukogus keskenduda ja kui vaja tarvilikke materjale lapata – loodan, et tulevikus ongi raamatukogu kauem lahti. Raamatukogus võiks mingi joogiautomaat olla!

■ Ootamatult kena teist, päästis mõningasest paanikast ja andis aega veidi süvenenumalt eksamiks õppida.

■ Mõte hakkab liikuma kuskil 21–22. Kui vungi sisse saab, lõpeb kirjatöö hommikul 7 paiku. Päris tavaline. Olen selline inimene, et kui ma mingit pisiasja kontrollida ei saa, lähen kohutavalt närvi ja mõttelõng läheb sassi...

■ Äärmiselt tänuväärne ettevõtmine. See kompenseerib mingil määral õpikute vähesust.

■ Väga vastutulelik. Mõjub hinnetele märgatavalt positiivselt!

■ Hea rahulik koht. Peod toimuvadki ühikates ja öösiti, seega on hea, kuhu põgeneda.

■ Kodus kõik magavad, siis on masendav õppida. Koos teistega on märksa kergem.

■ Üks tõeliselt vaimse õhkkonnaga ööklubi.

■ Selline projekt on väga kasulik, eriti töötavale üliõpilasele. Osa raamatukogust võiks tõesti olla 24 h avatud, sest kus mujal pääseb Tartu vaimule nii lähedale...

■ Raamatukogu avatus öösiti on ülikoolile prestiižimärk.

UUS JUHENDDOKUMENT RRS

Eesti Rahvusraamatukogu standard

ENDLA SANDBERG

RR-i raamatukogunduse osakonna juhtivspetsialist,
standardimise töörühma sekretär

Kirjalike standardite eesmärk on abistada juhiste leidmisel korduvate tööde teostamisel ja erialasjadest ühtemoodi arusaamisel. Näiteks on infoteenuste osutamisel vaja mõista infotarbijaid ning samal ajal vastata neile ka arusaadavalt. Meie tegevuse tulemuslikkuse hindamiseks peab kasutama nii üleriigiliselt kui ka rahvusvaheliselt mõistetavaid näitajaid.

Hea tava eeldab, et arvestatakse rahvusvahelisi, Euroopa või oma riigi standardeid, kuid kuna loetletud tasanditel praegu olemasolevad standardid ei kata meie igapäevavajadusi, on Rahvusraamatukogu välja töötanud uue dokumendikategooria – Eesti Rahvusraamatukogu standardi tähisega RRS.

Missugune on standardi staatus, kellele see on mõeldud ja mida üldse tähendab standardimine raamatukogunduses?

Lühivastused nendele küsimustele saate Rahvusraamatukogu standardist RRS 1:2002 "Standardimine raamatukogunduses. Põhimõtted ja reeglid", mis on kinnitatud RR-i peadirektori 24. septembri käskkirjaga nr. 44 ja on võetud kasutusele 1. jaanuarist 2003.

Kindlasti ei ole igal raamatukogutöötajal vaja üksikasjalikult tunda seal toodud nõudeid, kuid oleks hea teada, mille kohta leiab standardist vastuseid ja kuhu pöörduda täpsema teabe saamiseks.

Eesti Rahvusraamatukogu standardi koostamise eesmärk on välja anda kirjalikke juhtnõure raamatukogu- ja infotöö korraldamiseks nii Rahvusraamatukogu kui ka teiste raamatukogude spetsialistidele. RR-i standard tuleb kasutusele Rahvusraamatukogus, selle standardi rakendamine teistes raamatukogudes on soovitatav.

Võib esineda juhtumeid, kus RR-i standardis pakutakse lahendusi ainult Rahvusraamatukogus ettetulevatele probleemidele ja tööprotseduuridele, kuid neid koostades soovime, et RR-i standardeid oleks kasulik rakendada ka teistes raamatukogudes. Meie suunitlust kinnitab see, et standardite vajaduse väljaselgitamine ja koostamine toimub koostöös teiste raamatukogudega RR-i juurde moodustatud standardimise töörühma kaudu. Koostöö tulemusena vormistatakse paljude spetsialistide kogemus standardina, mille ühiskasutamine aitab kokku hoida raamatukogude väheseid ressursse. Üheks heaks näiteks on eelmise aasta lõpus avaldatud Eesti Rahvusraamatukogu standard RRS 2:2002 "Kirjereeglid. ISBD(M) : Rahvusvahelised monograafiate bibliograafilise kirjeldamise reeglid."

Standard RRS 1:2002 käsitleb lühidalt, kuidas toimub RR-i ja Eesti standardite koostamine, mil viisil saab osaleda rahvusvaheliste standardite kavandite ettevalmistustöös ning sätestab, mida

tuleb silmas pidada standardite kasutamisel.

Standardi jaotised:

1. Käsitlusala
2. Normatiivviited
3. Terminid ja määratlused
4. Üldist
5. Standardi koostamine (etapid)
6. Kavandi koostamine
7. Kavandi sõnastus ja vormistamine
8. Kavandi arvamusküsitlus
9. Kavandi heakskiitmine ja kinnitamine
10. Standardi avaldamine ja kontrollkogu pidamine
11. Standardi ülevaatus, muutmine ja uustöötus
12. Osalemine rahvusvahelises standardimises
13. Standardite ja standardite kavandite kasutamine

Standardile on lisatud standardi koostamisettepaneku ja arvamusküsitluse vormid.

Standardi paremaks mõistmiseks on selles määratletud mõisted standardimine, standard, rahvusvaheline standard, Euroopa standard, Eesti standard, Rahvusraamatukogu standard, standardimiskava, RR-i standardimise töörühm, kavandirühm.

Toodud on ka viide Eesti standardile EVS-EN 45020 "Standardimine ja standardimisega seotud tegevused. Põhisõnavara", kust on võimalik leida termineid ja seletusi eesti, inglise, prantsuse, saksa, soome, rootsi ja vene keeles.

Rohkem on tähelepanu pööratud Rahvusraamatukogu standardite koostamise ja avaldamise põhimõtetele ning reeglitele.

Kuigi kasuks tuleb teadmine kogu standardi koostamisprotsessist, on tähtis teada, kuidas käivitada standardi koostamine. Abiks standardi koostamisettepaneku esitamisel on standardile lisatud vastav vorm, mida võib iga raamatukogu või spetsialist täidetult esitada RR-i standardimise töörühmale.

Standardis kirjeldatakse, kuidas valmib otsus standardi töössevõtmiseks ning esitatakse nõuded kavandi koostamiseks. Eraldi vaadeldakse juhtumit,

kui RR-i standardi aluseks on mingi rahvusvahelise organisatsiooni dokument, mille tõlkimine ja avaldamine nõuab vastavat kokkulepet.

Standardis RRS 1:2002 esitatakse ka üldnõuded kavandi tekstile. Võõrkeelest tõlkimisel tuleb kasutada standardtermineid Eesti terministandarditest, Rahvusraamatukogu terminoloogiaandmebaasist ja teistest samalaadsetest allikatest.

Iga dokumendi (ka standardi) koostamisel on kasulik jälgida, et standardi kavandi tekst oleks selge, esitatud arusaadavas ja lihtsas keeles. Vältimatute nõuete esitamisel tuleb kasutada väljendeid "peab", "on vajalik", "pole lubatud" ning mitme variandi seast sobilikum variandi soovitamisel – "tuleks", "peaks", "on soovitatav".

Ka saab käsitletavast standardist teada, et kõigi RR-i koostatavate standardite töökavandid peavad teatud etapis olema arvamuste avaldamiseks kättesaadavad RR-i infoteaduste saalis. Sellest tuleb teavitada ka RR-i standardimise veebilehel. Nii võib igaüks hea seista selle eest, et valmis standard oleks sobilik ning selle rakendamisest on kasu.

Rahvusvahelises standardimises osalemine toimub põhiliselt kahel viisil:

- 1) arvamuste avaldamine rahvusvaheliste ja Euroopa standardite kavandite kohta;
- 2) osalemine rahvusvaheliste ja Euroopa standardiorganisatsioonide tehniliste komiteede/alamkomiteede/töörühmade koosolekutel.

Rahvusraamatukogu standardis RRS 1:2002 on sätestatud põhinõuded, mida tuleb järgida standardite kasutamisel. Selleks tuleb hankida standardi trükieksplar või ametlik koopia.

Standardid ja nende kavandid on kaitstud autoriõiguse seadusega, mistõttu nende paljudamine on keelatud, v.a. seaduses sätestatud juhtudel. Tasuliste koopiate valmistamine võib toimuda ainult lepingu alusel.

Standardi laenutamisel lugejale tuleb meele pida, et neid dokumente vaadatakse regulaarselt üle, mille tulemusena neid muudetakse, tühistatakse või avaldatakse uus versioon. Hea tava nõuab, et kasutatakse ainult kehtivaid standardeid.

Seetõttu soovitatakse standardis RRS 1 standardi lugejale kasutamiseks andmisel kontrollida standardi kehtivust, ning juhul, kui standard on muudetud, asendatud või tühistatud, teavitada sellest lugejat. Samuti tuleb lugejat hoiatada, et standard võib olla muudetud, tühistatud või asendatud. Rahvusvaheliste ja Eesti standardite kehtivust saab kontrollida Eesti Standardikeskuses (<http://www.evs.ee/>), Rahvusraamatukogu standardite kehtivust RR-i standardimise töörühma sekretäri poole pöördues või infoteaduste saalis. Standardeid koju ei laenutata. Käesolevaks ajaks on avaldatud kaks Eesti Rahvusraamatukogu standardit: RRS 1:2002 "Standardimine raamatukogunduses. Põhimõtted ja reeglid" ja RRS 2:2002 "Kirjereeglid. ISBD(M): Rahvusvahelised bibliograafilise kirjeldamise reeglid".

Standardeid levitab RR-i avalike suhete osakond ning nendega on võimalik tutvuda ka Rahvusraamatukogu infoteaduste saalis.

Raamatukogunduse ja infoteadusalane informatsioon RR-i kodulehel <http://www.nlib.ee>

RR-i koduleheküljel raamatukogunduse rubriigis on avatud juurdepääs järgnevale informatsioonile:

■ Rubriigi **RAAMATUKOGUNDUS** avalehel on esitatud raamatukogud, mille kohta on avaldatud elektroonilist informatsiooni kas raamatukogu tarbeks kujundatud veebilehel või omaavalitsuse – maakonna/valla kodulehel; <http://www.nlib.ee/rkogud/rkogud.html>

■ Informatsiooni raamatukogude arvnäitajate kohta leiate rubriigist **STATISTIKA**. Siin on esitatud Eesti raamatukogude arvnäitajaid alates 1991. aastast, lisaks rahvaraamatukogude analüütilised ülevaated viie aasta lõikes, ülevaateid rahvaraamatukogude sisulistest aruannetest aastatel 1999, 2000 ja 2001 ja statistika esitamise vormid ning juhendid vastavalt raamatukogutüübile; <http://www.nlib.ee/rkogud/rstat.html>

■ Rubriigist **ORGANISATSIOONID** leiate informatsiooni raamatukogu- ja infoteadusalaste rahvusvaheliste organisatsioonide kohta koos linkimisvõimalusega selle organisatsiooni veebilehele ning saate teada, milline on Eesti raamatukogude osalus rahvusvahelises koostöös; <http://www.nlib.ee/rkogud/rorg.html>

■ Rubriigist **KOOSTÖÖPROJEKTID** leiate ülevaate Eesti raamatukogude osalusest rahvusvahelistes ja Euroopa projektides koos linkimisvõimalusega projektide kodulehtedele; <http://www.nlib.ee/rkogud/rproj.html>

■ Ülevaate raamatukogunduse osakonna vastutusaladest leiate rubriigist **RR RAAMATUKOGUNDUS** <http://www.nlib.ee/rkogud/rosak.html> ja informatsiooni infoteaduste saali kohta rubriigist **INFOTEADUSTE SAAL** <http://www.nlib.ee/struktuur/rmtk/s-teabe.html> ning raamatukogunduse uudiskirjanduse arhiivi leiate rubriigist **UUDISKIRJANDUS** <http://www.nlib.ee/anded/www1.html#rmtk>

■ Raamatukogundust reguleerivad õigusaktid on rubriigis **SEADUSANDLUS**. Esitatud on üldaktid, teadus- ja erialaraamatukogude, rahvaraamatukogude ning kooliraamatukogude tegevust reguleerivad õigusaktid, raamatukoguhoidjate kutsenõudeid ja kutseeksami korda reguleerivad määrused ning raamatukogude töökorraldust reguleerivad õigusaktid; <http://www.nlib.ee/rkogud/rseadus.html>

■ Informatsiooni raamatukogunduse standardimise kohta leiate rubriigist **STANDARDIMINE**, kus on antud ülevaade rahvusvahelistest ja Eesti standardimisorganisatsioonidest linkimisvõimalustega kodulehtedele, loetelu raamatukogu- ja infoteadusalastest Eesti standarditest ning RR-i standarditest; <http://www.nlib.ee/rkogud/rseadus.html>

■ Raamatukoguterminoloogia veebisõnastik on avatud kasutamiseks rubriigis **TERMINOLOOGIASÕNASTIK** aadressil <http://bluebox.nlib.ee/termin/>

■ **KALENDRI** rahvusvaheliste raamatukogu- ja infoteaduste alaste konverentside, seminaride ja muude ürituste kohta leiate aadressilt <http://bluebox.nlib.ee/yritused/rkogund.php?L=est> ja kalendri eesti raamatukogundusalaste ürituste kohta aadressilt <http://www.nlib.ee/rkogud/laheyrit.html>

■ Lisaks on esitatud raamatukogunduse rubriigis linkimisvõimalused **ELNET Konsortsiumi** kodulehele <http://www.elnet.ee>, **ERÜ** kodulehele <http://www2.nlib.ee/ERY>, **ajakirja RAAMATUKOGU** kodulehele <http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html>

■ Raamatukogunduse rubriik RR-i ingliskeelsele kodulehel **LIBRARIANSHIP** on avatud aadressil <http://www.nlib.ee/inglise/lib/lib.html>

Info telefonil 630 7126 või aadressil anu.nuut@nlib.ee

Anu Nuut,

RR-i raamatukogunduse osakonna juhataja

RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

2/2003

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

101. **Raamatukogunduse** bibliograafia 2001. Tallinn, 2003. 260 lk. RR.

102. **Häkli, E.** Off the record 2 : articles and papers = Aufsätze und Vorträge. Helsinki, 2002. 226 s. Bibliogr. art. lõpus. TPÜ.

103. **Thorhaug, J.** Danish library policy : a selection of recent articles and papers. Copenhagen, 2002. 114 p. TPÜ.

*

104. **Foroughi, A. ; Albin, M. ; Gillard, S.** Digital rights management : a delicate balance between protection and accessibility // Journal of Information Science. Vol. 28 (2002) no. 5, p. 389-395. TPÜ.

105. **Muir, A. ; Oppenheim, C.** National information policy developments worldwide III : e-commerce // Journal of Information Science. Vol. 28 (2002) no. 5, p. 357-373. TPÜ.

106. **Nicholson, D.** The "information-starved" - is there any hope of reaching the "information super highway" // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 259-265. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

107. **Peltier-Davis, C. A.** The National Library and Information System (NALIS) of Trinidad and Tobago : a public library system performing National Library functions // Alexandria. Vol. 14 (2002) no. 3, p. 151-159. RR.

108. **Vilar, P.** The influence of English on Slovenian library terminology // ASLIB Proceedings. Vol. 54 (2002) no. 6, p. 309-316. TTÜ.

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

109. **Bartram, A.** Five hundred years of book design. London, 2001. 192 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

110. **Российская национальная библиотека** : страницы истории : сборник статей. Санкт-Петербург, 2001. 195 с. RR.

*

111. **Allan, D.** Provincial readers and book culture in the Scottish enlightenment : the Perth Library, 1784-c.1800 // The Library. Vol. 3 (2002) no. 4, p. 367-389. RR.

112. **Crawford, J.** The community library in Scottish history // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 245-255. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

113. **Nukits** 2002. Tallinn, [2002]. 65 lk. EAR, RR, TPÜ.

114. **Az Országos Széchényi Könyvtár** programja 2003 = Annual plan of the National Széchényi Library for 2003. Budapest, [2003]. 211 p. Rööptekst inglise k. RR.

115. **Helsinki City Library** annual report 2001. [Helsinki], 2002. 30 p. RR.

*

116. **Borghetti, L.** The National Central Library of Rome : linking past and future // Alexandria. Vol. 14 (2002) no. 3, p. 171-181. RR.

117. **Bunzel, J. ; Poll, R.** German academic libraries : tradition and change // Journal of Academic Librarianship. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 418-425. RR, TTÜ.

118. **Green, A.** Digital library, open library : developments in the National Library of Wales // Alexandria. Vol. 14 (2002) no. 3, p. 161-170. RR.

119. **Häkli, E.** Towards a National Digital Library : the case of Finland // Alexandria. Vol. 14 (2002) no. 3, p. 141-150. RR.

120. **Johansson, A. ; Roos, B.** A meeting place for the future : visitor pathways - Stockholm Public Library project development // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 35 (2002) no. 3, p. 4-7. ERÜ, RR.

121. **Karhula, P.** Integraation aika - kansalliskirjasto otta uutta suuntaa // Signum. Vsk. 35 (2002) nro 8, s. 151-155. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

122. **Palonen, V.** The Tritonia Academic Library // Scand. Publ. Libr. Quart. Vol. 35 (2002) no. 3, p. 18-21. ERÜ, RR.

RAAMATUKOGUHOIDJA.

HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLITUS

123. **Allan, B.** E-learning and teaching in library and information services. London, 2002. XVI, 273 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

124. **Building** a successful customer-service culture : a guide for library and information managers. London, 2002. XII, 212 p. Bibliogr. art. lõpus. Sisaldab reg. RR.

125. **Библиотечная этика в странах мира.** Санкт-Петербург, 2002. 126 с. RR.

*

126. **Brewerton, A.** Mentoring // LIBER Quarterly. Vol. 12 (2002) no. 4, p. 361-380. RR.

127. **Chambers, S.** Supporting teaching and research in an online environment : developing the University of London Library model // LIBER Quarterly. Vol. 12 (2002) no. 4, p. 381-392. RR.

128. **Dugan, R E. ; Hemon, P.** Outcomes assessment : not synonymus with inputs and outputs // Journal of Academic Librarianship. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 376-380. RR, TTÜ.

129. **López, C. L.** Assessment of student learning : challenges and strategies // Journal of Academic Librarianship. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 356-367. RR, TTÜ.

130. **Ratteray, O. M. T.** Information literacy in self-study and accreditation // Journal of Academic Librarianship. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 368-375. RR, TTÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

131. **Cost** management for university libraries. München, 2003. 177 p. + 1 CD-ROM. (IFLA publications ; 104). Sisaldab bibliogr. RR.

132. **Gregory, V. L.** Selecting and managing electronic resources : a how-to-do-it manual. New York ; London, 2000. V, 109 p. (How-to-do-it manuals for librarians ; 101). Sisaldab bibliogr., reg. RR.

*

133. **Ball, D. ; Earl, C.** Outsourcing and externalisation : current practice in UK libraries, museums and archives // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 34 (2002) no. 4, p. 197-206. RR, TTÜ.

134. **Branton, A. ; Englert, T.** Mandate for change : merging acquisitions and cataloging functions into a single workflow // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 345-354. EAR, RR, TÜ.

135. **Gaston, R.** The changing role of the subject librarian, with a particular focus on UK developments, examined through a review of the literature // *The New Review of Academic Librarianship.* Vol. 7 (2002), p. 19-36. TTÜ.

136. **Häkli, E.** "Paradise lost" : a theft from Helsinki University Library // *LIBER Quarterly.* Vol. 12 (2002) no. 4, p. 320-328. RR.

137. **Harris, C.** Experience of running collaborative projects // *The New Review of Academic Librarianship.* Vol. 7 (2002), p. 37-49. TTÜ.

138. **Holt, G. ; Elliot, D.** Cost benefit analysis : a summary of the methodology // *The Bottom Line : Managing Library Finances.* Vol. 15 (2002) no. 4, p. 154-158. TTÜ.

139. **Jasper, R. P.** Collaborative roles in managing electronic publication // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 355-361. EAR, RR, TÜ.

140. **Kolding Nielsen, E.** Library security management : the responsibility of the chief executive // *LIBER Quarterly.* Vol. 12 (2002) no. 4, p. 296-302. RR.

141. **The LIBER security network of 2002 - the Copenhagen principles** // *LIBER Quarterly.* Vol. 12 (2002) no. 4, p. 329-332. RR.

142. **Lidman, T.** "Thieves in our cultural heritage" : crime and crime prevention measures in the Royal Library, Stockholm, 2000-2002 // *LIBER Quarterly.* Vol. 12 (2002) no. 4, p. 309-315. RR.

143. **Nicely, D. D.** Private funding for capital projects // *The Bottom Line : Managing Library Finances.* Vol. 15 (2002) no. 4, p. 163-166. TTÜ.

144. **Østgård, E.** BiMiN - library co-operation in Northern Scandinavia // *Scand. Publ. Libr. Quart.* Vol. 35 (2002) no. 3, p. 14-17. ERÜ, RR.

145. **Schofield, A. a. o.** Barriers to resource sharing among higher education libraries : a report to the Research Support Libraries Programme (RSPL) // *The New Review of Academic Librarianship.* Vol. 7 (2002), p. 101-210. TTÜ.

146. **Scigliano, M.** Consortium purchases : case study for a cost-benefit analysis // *Journal of Academic Librarianship.* Vol. 28 (2002) no. 6, p. 393-399. RR, TTÜ.

STANDARDIMINE

147. **Cordon, L. ; Tittlemore, C. P.** Metadata standards for library catalogers // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2001) no. 1, p. 17-20. RR.

148. **Väyrynen, E.** Tiedohuollon terminologiasta suomenneetu standardi // *Signum. Vsk.* 35 (2002) nro 8, s. 164-165. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

KOMPLEKTEERIMINE

149. **Arora, A. ; Klabjan, D.** A model for budget allocation in multi-unit libraries // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 423-438. EAR, RR, TÜ.

150. **Byford, J.** Publishers and legal deposit libraries cooperation in the United Kingdom since 1610 : effective or not? // *IFLA Journal.* Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 292-297.

EAR, ERÜ, RR, TÜ.

151. **Flowers, J. ; Perry, S.** Vendor-assisted e-selection and online ordering : optimal conditions // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 395-407. EAR, RR, TÜ.

152. **Kalyan, S.** Non-renewal of print journal subscriptions that duplicate titels in selected electronic databases : a case study // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 409-421. EAR, RR, TÜ.

153. **Plodinec, L. ; Schmidt, J. B.** Which worked better for Mississippi state : standing orders or an approval plan? // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 439-448. EAR, RR, TÜ.

154. **Rupp-Serrano, K. ; Robbins, S. ; Cain, D.** Canceling print serials in favor of electronic : criteria for decision making // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 369-378. EAR, RR, TÜ.

155. **Truck, L.** Plain English collection budgets : a collection plan for public libraries // *The Bottom Line : Managing Library Finances.* Vol. 15 (2002) no. 4, p. 167-173. TTÜ.

156. **Wiegand, S.** Incorporating electronic products into the acquisitions workflow in a small college library // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 363-366. EAR, RR, TÜ.

157. **Zhang, S. L. ; Miller, D. ; Williams, J.** Allocating the technology divided in technical services through using vendor services // *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services.* Vol. 26 (2002) no. 4, p. 379-393. EAR, RR, TÜ.

KIRJELDAMINE

158. **Andersen, J.** Materiality of works : the bibliographic record as text // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 39-65. RR.

159. **Copeland, A.** Works and digital resources in the catalog : electronic versions of *Book of Urizen, The Kelmscott Chaucer and Robinson Crusoe* // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 161-180. RR.

160. **Forsythe, K. ; Shadle, S.** University of Washington Libraries digital registry // *Journal of Internet Cataloging.* Vol. 5 (2002) no. 4, p. 51-65. RR.

161. **McEathron, S. R.** Cartographic materials as works // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 181-191. RR.

162. **Raghavan, K. S. ; Neelameghan, A.** Composite multimedia works on CD : catalog entry according to *ISBD(ER)* and *AACR2* revision 1998 // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 193-209. RR.

163. **Rothman, J.** Bridging the cap between materials-focus and audience-focus : providing subject categorization for users of electronic resources // *Journal of Internet Cataloging.* Vol. 5 (2002) no. 4, p. 67-80. RR.

164. **Shoham, S. ; Kedar, R.** The subject cataloging of monographs with the use of keywords // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2001) no. 2, p. 29-54. RR.

165. **Turner, J. M. ; Goodrum, A. A.** Modeling videos as works // *Cataloging & Classification Quarterly.* Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 27-38. RR.

LIIGITAMINE

166. **Chan, L. M ; Zeng, M. L.** Ensuring interoperability among subject vocabularies and knowledge

organization schemes : a methodological analysis // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 323-327. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

167. **Ungern-Sternberg, S. von.** Löytyykö verkosta yhteinen kieli? : indeksoinnin ja monikielisten indeksien tarpeesta // *Signum*. Vsk. 36 (2003) nro 1, s. 9-13. EAR, RR, TTÜ, TÜ.

168. **Vizine-Goetz, D.** Classification schemes for Internet resources revisited // *Journal of Internet Cataloging*. Vol. 5 (2002) no. 4, p. 5-18. RR.

169. **Walker, K. ; Kwasnik, B. H.** Providing access to collected works // *Cataloging & Classification Quarterly*. Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 211-224. RR.

KATALOOGID

170. **Carlyle, A. ; Summerlin, J.** Transforming catalog displays : record clustering for works of fiction // *Cataloging & Classification Quarterly*. Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 13-25. RR.

KOGUD

171. **Rahvuslikud** mäluinstitutsioonid digitaalses keskkonnas : õpikoja ettekanded : Tallinn, Eesti Rahvusraamatukogu 21.-22. november 2002. Tallinn, 2002. [72] lk. Bibliogr. art. lõpus. RR.

172. **Ashcroft, L.** Issues in developing, managing and marketing electronic journal collections // *Collection Building*. Vol. 21 (2002) no. 4, p. 147-154. TTÜ.

KOGUDE HOID

173. **Konsa, K.** Eestikeelsete trükiste seisundi uuring : doktoritöö. Tallinn, 2003. 121 lk. (Tallinna Pedagoogikaülikool. Sotsiaalteaduste dissertatsioonid ; 4). Kokkuvõte inglise k. Sisaldab bibliogr., autori publ. RR, TPÜ, TTÜ.

174. **Jones, M. ; Beagrie, N.** Preservation management of digital materials : a handbook. London, 2001. VI, 139 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

175. **Häkli, E.** Preservation policy : a challenging task both on a national and local level // *LIBER Quarterly*. Vol. 12 (2002) no. 4, p. 333-343. RR.

176. **Keskitalo, E.-P.** Kakun voi syödä ja säästää : äänitteiden digitointi mahdollistaa kuuntelun ja varmistaa säilymisen // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 29-31. EAR, RR.

177. **Leskien, H.** German alliance for the protection of the written heritage // *LIBER Quarterly*. Vol. 12 (2002) no. 4, p. 353-360. RR.

178. **Mieczkowska, S. ; Pryor, K.** Digitised newspapers at Norfolk and Norwich Millennium Library // *Collection Building*. Vol. 21 (2002) no. 4, p. 155-160. TTÜ.

179. **Sorjonen, M.** Konservointimenetelmien tutkimus // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 12-14. EAR, RR.

180. **Sorjonen, M. ; Kämppe, U.** Sanomalehtien ikuisen elämä // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 15-18. EAR, RR.

181. **Southwell, K. L.** The use of chlorine dioxide as a mold treatment and its effect on paper acidity : a case study // *Journal of Academic Librarianship*. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 400-405. RR, TTÜ.

182. **Törrönen, H.** Paperikonservointi // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 19-21. EAR, RR.

183. **Valtonen, M.** Kirjastoaineiston digitaalinen

tietopankki : kultuuriperintö kuuluu kaikille // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 3-8. EAR, RR.

184. **Valtonen, M.** Vertailumallia Eurooppalaisille digitointihankkeille : mikrokuvaus- ja konsrvointilaitos Minerva-projektissa // *Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti*. Vsk. 44 (2002) nro 5/6, s. 9-11. EAR, RR.

LUGEJATEENINDUS

185. **Library Trends**. Vol. 51, no. 1. Services to the labor community. Champaign, Ill., 2002. p. 1-139. RR.

186. **Creaser, C. ; Davies, J. E. ; Wisdom, S.** Accessible, open and inclusive? : how visually impaired people view library and information services and agencies // *J. of Librarianship and Inform. Sci.* Vol. 34 (2002) no. 4, p. 207-214. RR, TTÜ.

187. **Line, M. B. ; Urquhart, D. J.** Interlibrary services in the UK // *Interlending & Document Supply*. Vol. 30 (2002) no. 4, p. 190-194. TTÜ.

188. **McCarthy, M.** Interlending and document supply : a review of recent literature - XLIII // *Interlending & Document Supply*. Vol. 3 (2002) no. 4, p. 203-209. TTÜ.

189. **McKnight, S.** Managing cultural change : the challenge of merging library services, curriculum development and academic professional development // *IFLA Journal*. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 266-272. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

190. **Sumison, J. ; Hawkins, M. ; Morris, A.** The economic value of book borrowing from public libraries : an optimisation model // *Journal of Documentation*. Vol. 58 (2002) no. 6, p. 662-682. TTÜ.

191. **Warren, G.** The English experience : library and information services, delivering access collaboratively // *Interlending & Document Supply*. Vol. 30 (2002) no. 4, p. 195-202. TTÜ.

BIBLIOGRAAFIA- JA INFOTÖÖ

192. **Sherman, C. ; Price, G.** The invisible Web : uncovering information sources search engines can't see. 3rd print. Medford, N.J., 2002. xxx, 439 p. Sisaldab bibliogr., reg. TPÜ.

193. **Информационные ресурсы для принятия решений** : [учебное пособие для вузов]. Москва, 2002. 558, [2] с. (Gaudeamus). Sisaldab bibliogr. TPÜ.

194. **Brophy, P.** Assessing the performance of electronic library services : the EQUINOX project // *The New Review of Academic Librarianship*. Vol. 7 (2002), p. 3-17. TTÜ.

195. **Dalrymple, P. W.** The impact of medical informatics librarianship // *IFLA Journal*. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 321-317. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

196. **Dilevko, J. ; Gottlieb, L.** Print sources in an electronic age : a vital part of the research process for undergraduate students // *Journal of Academic Librarianship*. Vol. 28 (2002) no. 6, p. 381-392. RR, TTÜ.

197. **Goh, D. H. ; Ang, R. P.** Are pay for performance search engines relevant // *Journal of Information Science*. Vol. 28 (2002) no. 5, p. 357-373. TPÜ.

198. **Harrison, M. K. ; Hughes, F.** Supporting researchers' information needs : the experience of the Manchester Metropolitan University Library // *The New Review of Academic Librarianship*. Vol. 7 (2002), p. 67-86. TTÜ.

199. **Hart, E. T.** A look at changes in government information policies after september 11 // *IFLA Journal*.

Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 273-277. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

200. **Morgan, K. A ; Reade, T.** Competing vocabularies and "Research stuff" // Journal of Internet Cataloging. Vol. 5 (2002) no. 4, p. 81-95. RR.

201. **Nicholson, D. ; Dunsire, G. ; Neill, S.** HILT : moving towards interoperability in subject terminologies // Journal of Internet Cataloging. Vol. 5 (2002) no. 4, p. 97-111. RR.

202. **Stubbley, P. ; Kidd, T.** Questionnaire surveys to discover academic staff and library staff perceptions of a National Union catalogue // Journal of Documentation. Vol. 58 (2002) no. 6, p. 611-648. TTÜ.

203. **Thelwall, M. A.** A research and institutional size-based model for national university Web site interlinking // Journal of Documentation. Vol. 58 (2002) no. 6, p. 683-694. TTÜ.

204. **Young-Hee Noh.** A study on the estimation of performance of the concept-based information retrieval model for searching the Web // Journal of Information Science. Vol. 28 (2002) no. 5, p. 407-415. TPÜ.

INFOTEADUS

205. **Challenge** and change in the information society. London, 2003. XVI, 239 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

206. **International** yearbook of library and information management 2002-2003 : The digital factor in library and information services. London, 2002. XXII, 394 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

207. **Slevin, J.** The Internet and society. Malden, MA, 2002. XII, 266 p. Sisaldab bibliogr., reg. TPÜ.

208. **Tieto** ja tietoyhteiskunta. Helsinki, 2000. VII, 302 s. Sisaldab bibliogr.

209. **Webster, F.** Theories of the information society. 2nd ed. London ; New York, 2002. VIII, 304 p. (The international library of sociology). Sisaldab bibliogr., reg. RR.

210. **Bexon, M. ; Stephens, D. ; Pritchett, C.** Competitive intelligence : a career opportunity for the informational professional in industry // J. of Librarianship and Inform. Sci. Vol. 34 (2002) no. 4, p. 187-196. RR, TTÜ.

211. **Morrissey, F.** Introduction to a semiotic of scientific meaning, and its implications for access to scientific

works on the Web // Cataloging & Classification Quarterly. Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 67-97. RR.

212. **Smiraglia, R. P.** Further reflections on the nature "a work" : an introduction // Cataloging & Classification Quarterly. Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 1-11. RR.

213. **Smiraglia, R. P.** Bridget's *Revelations*, William of Ockham's *Tractatus*, and *Doctrine and Covenants* : qualitative analysis and epistemological perspectives on theological works // Cataloging & Classification Quarterly. Vol. 33 (2002) no. 3/4, p. 225-251. RR.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOGIA

214. **Development** of digital libraries : an American perspective. Westport, Conn. ; London, 2001. XIII, 347 p. Bibliogr. art. lõpus. Sisaldab reg. RR.

215. **Ben Gu.** Automation processes in the National Library of China : historical review and future perspective // Alexandria. Vol. 14 (2002) no. 3, p. 133-139. RR.

216. **King, D.** The mom-and-pop-shop approach to usability studies // Computers in Libraries. Vol. 23 (2003) no. 1, p. 12-14, 71-72. RR.

217. **Makar, S.** Earning the stamp of approval : how to achieve optimal usability // Computers in Libraries. Vol. 23 (2003) no. 1, p. 16-21. RR.

218. **Vaughan, L. ; Hysen, K.** Relationship between links to journal Web sites and impact factors // ASLIB Proceedings. Vol. 54 (2002) no. 6, p. 356-361. TTÜ.

RAAMATUKOGUORGANISATSIOONID

219. **Deschamps, C.** Rapport annuel du President à la IFLA Conference de Glasgow : extraits = President's report to the IFLA Conference in Glasgow : extracts // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 242-244. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

220. **Pors, N. O.** Perceptions of the quality of the IFLA Conference in Glasgow // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 328-33. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

221. **Thomas, G.** Building bridges : LIASA and leadership development in South Africa // IFLA Journal. Vol. 28 (2002) no. 5/6, p. 298-307. EAR, ERÜ, RR, TÜ.

EESTI RAHVARAAMATUKOGUD 2002

Tüübid	Arv	Teavikuid 1. 01. 2003	Registree-Laenutusi -ritud lugejaid	Külastusi	Raama- tukogu- hoidjaid
Keskraamatukogud	20	3136164	175107 4364008	2565020	518
Linnaraamatukogud	67	2352243	116611 3727236	1657343	223
Lasteraamatukogud	5	92481	5851 112567	75052	14
Vallaraamatukogud	23	521620	19131 599834	284412	61
Külaraamatukogud	445	4947332	127735 4264628	1986339	514
Üldkasutatavad rah- varaamatukogud	560	11049840	444435 13068273	6568166	1330
Muud rahva- raamatukogud	16	111879	3842 66407	53047	12
RAHVARAAMATU- KOGUD KOKKU	576	11161719	448277 13134680	6621213	1342

EESTLASENA VÕÕRKEELSES TÖÖKESKKONNAS

LEILI LINDVEST

Viljandi Kultuurikolledži üliõpilane

Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonnas Liivalaia tänavas töötab 20 inimest, kellest eesti keelt emakeelena kõneleb neli, samas kui umbes 14 000 lugejast räägib vene keelt üle 10 000 ehk rõhuv enamus. Kogemustest, kus suur osa tööajast tuleb suhelda võõrkeeles, jutustasid pearaamatukuhoidja SIIRI ALVELA ning vanemraamatukuhoidjad EHA ELMI ja AVE GORJATSHKO.

Võõrkeelse kirjanduse osakonnas tuleb töötajatel tõesti osata võõrkeeli.

Vene keel on kohustuslik, sest üle 70% kogust on venekeelne, järgnevad inglisis-, saksa- ja prantsuskeelsed koguosad, näpuotsatäie võib leida veel hispaania ja itaalia ning mõnes muuski haruldasemas keeles teavikuid. Keeleoskust on vaja nii lugejatega suhtlemisel kui ka kataloogimisel ning eriti märksõnastamisel.

Siiri Alvela mõtleb teatava põlvkonnaga tuleviku peale, kui venekeelne koguosa on jõutud viia digitaalsesse vormi ja järg jõuab teiste võõrkeelteni. Sinnamaani on aga veel paar aastat hingetõmbaega. Ega need asjad vene keelegagi nii valutult ole kulgenud, hätta jäädakse tavaliselt siis, kui jõutakse erialakirjanduseni.

Päringud on põhiliselt vene ja eesti keeles. Kõigi ülejäänutega maandutakse tavaliselt ingliskeelses vestluses. Paranenud on venelaste eesti keele oskus, ja seda eriti noorte seas, kelle initsiatiiv rääkida eesti keelt on märkimisväärne. Telefoni teel on suhtlus muidugi raskem, enamasti piirduvad vene lugejad eestikeelset tervitust kuuldes lühikese "terega" ja üldjuhul minnakse ruttu vene keelele üle.

Oma kogemustest vihase külastaja kohta arvab Eha Elmi järgmist: "Eestlased on selles suhtes alati väga leplikud, kui ma ikka eestlasega kogemata vene keeles räägin, siis me lahendame selle asja ilusti omavahel naerdes ära."

Siiri Alvelal on meeles juhtum, kus aastates vene mammi pahan-das, et raamatukogu uksele puudub silt keeles "milles Lenin rääkis".

Lugemiseelistustest rääkides kinnitavad teenindajad, et vene lugeja soovib ikka kõige enam ajaviitekirjandust – sellist raamatut, mida on hea õhtul lambivalgel lugeda. Teise suure rühma moodustavad üliõpilased ja õpilased, kes laenavad palju venekeelset teabekirjandust.

Välismaalasest lugeja eelistusi kirjeldab Eha Elmi järgmiselt: "Enamik, kes siia on tulnud, võtavad Eesti kohta materjali nii palju, kui meil leidub, veel küsivad nad kindlasti ajaviitekirjandust. Ja välismaalase juures, kes Eestisse tuleb, on väga huvitav see, et tema tahab eesti keelt õppida. Välismaalastele mõeldud eesti keele õpikud on pidevalt väljas. Meil pole nii palju pakkuda, kui nõutakse."

Läbisaamine vene keelt kõnelevate töökaaslastega on hea. Juttu aetakse enamasti vene keeles, kui venelannad soovivadki vahel eesti keelt harjutada, siis üsna varsti minnakse taas vene keelele üle, sest nii saab kiiremini.

Töökeskkonna negatiivse poolena märgib Siiri Alvela ülevaate puudumist uuemast eestikeelsest kirjandusest. Sellega kurssi viimiseks peavad töötajad tavakülastaja kombel sammud Estonia puiesteele seadma.

Keskkonnas, kus inimesed on sunnitud rääkima mitut keelt,

tuleb ette ka naljakaid juhtumusi. Situatsiooni, kus vene keelt kõnelevate inimeste järel jõuab teenindajani eestlane ja külastajat siis endise hooga vene keeles kõnetatakse, tuleb ette vägagi tihti. Ka Siiri Alvela kirjeldatud juhtum, kus prantsuskeelset õppematerjali soovinud lugeja vene keelt kõnelnud teenindajate juurest tema juurde suunati ning vestlus kahe eestlase vahel endistviisi vene keeles jätkus, ei olegi nii haruldane.

Ave Gorjatshko kirjeldab üht naljakat juhtumit internetitoast: "Internetis käivad enamasti ikka venelased. Meil on nimed kirjas, nõutav on eelregistreerimine, ja siis tuleb üks tüdruk, vanust kaksteist-kolmteist, istub arvuti taha. Mina juhendasin teised oma kohtadele ja läksin viimasena tema juurde ning küsisin *kak familija?* ja *võ napissanna?*. Mitte ühtegi sõna mulle vastu ei öeldud. Kordan uuesti, et *zdes nada registrirovat, kak familija?* Taas ei midagi, aga mul oli vaja ju ometi allkiri võtta, seletasin edasi ja ikka vene keeles. Olin juba lootuse kaotanud, kui tüdruk äkki sulaselges eesti keeles tüdinult "issand, issand" ütles. Nali seisneb selles, et tüdruk oli tegelikult venelanna."

Seda lühikest pajatust Tallinna Keskraamatukogu võõrkeelse kirjanduse osakonna töötajate elust sobib hästi lõpetama lugu vene noormehest, kes alati tahab väga eesti keelt rääkida ning kes uksest sisse astudes kord hea näoga "head aega" hõikas.

PAIK, KUHU TULLAKSE MIDAGI OMANDAMA

Lühivestlus Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis raamatukogu juhataja MARJE TAMREGA

VERONIKA RAUDSEPP

Viljandi Kultuurikolledži üliõpilane

Marje Tamre

Concordia Rahvusvaheline Ülikool Eestis loodi 1992. aastal. Õppekeeleks on inglise keel. Üliõpilasi on 1100 25-st rahvusest.

Õpitakse äri, õigust, meediat ning humanitaar- ja sotsiaalteadusi. Raamatukogus on lai valik perioodilisi väljaandeid ja õpikuid. Raamatukogu tegutseb Euroopa dokumentatsioonikeskusega.

Suurema osa kogust moodustavad õpinguteks vajalikud teavikud. Lisaks leidub materjale teoloogiast, arvutitest, psühholoogiast, ajaloost, kirjandusest, kommunikatsioonist jm. aladelt. Meedia-alast kollektsiooni peetakse Eesti parimaks.

Üliõpilaste abi raamatukogutöös ja klienditeeninduses kasutatakse palju. Professionaalseid töötajaid on ainult üks, kuid laenutusega tegeldakse kahes teenindusletis ning raamatukogu on avatud 12 tundi päevas. Seega kaetakse kogu praktiline laenutus- ja teenindustegevus üliõpilastega. Tööd võivad saada vaid stipendiaadid, sõltumata sellest, millisel kursusel nad õpivad.

Raamatukogu probleemid ei erine aga Marje Tamre arvates eriti teiste raamatukogude omadest. Põhilisena toob ta välja, et „sellesse kooli ja raamatukokku tulevad erineva kultuuritaustaga inimesed. Üldine probleem, olenevata rahvusest, on see, et ei suudeta arvestada raamatukogu akadeemilise keskkonnaga. See pole sotsiaalse elu elamise koht, vaid paik, kuhu tullakse midagi omandama“.

Raamatukogus on kasutusel Ameerika süsteem DataTrek, mida näeb internetis WorldPAC-i

kaudu. Nimetatud süsteem otsustati valida Ameerika Infokeskuse eeskujul. Juhataja sõnul on automatiseeritud kataloog ja koju-laenus antud süsteemis toimunud juba 1996./97. õppeaastast alates. Marje Tamre selgitab: „Sel ajal ei olnud veel väga selge INNOPAC-iga seonduv. Ma ei oska meie süsteemi teiste Eestis kasutusel olevatega võrrelda. Meie süsteemis on ehk võimalusi vähem. Meil on kataloogimis-, laenus-, otsingu- ja on-line moodulid. Meil ta toimib. Muidugi on DataTrek nüüdseks vananenud ja programmi oleks vaja uuendada. Teise variandina oleme mõelnud ka INNOPAC-iga ühineda.“

Põhiosa kogust moodustavad välismaa õpikud. Õppejõud koos oma teaduskonnaga otsustavad, mida nad soovivad. Kuna eelarved on piiratud, teatatakse pärast iga ostu, kui palju raha jääb edaspidiseks. Teaduskondadel lasub võim otsustada, mida ja kelle soovitude põhjal tellida.

Muude kogude täiendamise viiside kohta räägib Marje Tamre: „Oleme saanud kolm suuremat annetust. Esimese saime Ameerika Turunduse Assotsiatsioonist 1995. aasta sügisel. Need olid 1980-ndate lõpu ja 1990-ndate alguse raamatud ning me oleme siiani nende eest väga tänulikud. Teine annetus oli parun von Uexkyllilt, kes kogus saksakeelseid õigusraamatuid. Kuna me paljusid raamatuid sellest kollektsioonist ei vajanud, pakkusime neid ka teistele. Kolmas annetus oli Lääne-Saksamaalt lahkuvalt Ameerika sõjaväelt – sõjaväeosa raamatukogu, kus leidis militaarset ilukirjandust, aga ka laste-

kirjandust ja -entsüklopeediaid. Need me jagasime koolidele. Oleme saanud ka hulgaliselt pisiannetusi oma õppejõududelt, asutustelt. Samuti saadavad oma trükiseid Tallinna Tehnikaülikooli ja Tartu Ülikooli juures tegutsevad kirjastused ning Avatud Ühiskonna Instituut Budapestist.“

RVL-teenuse puudumist põhjendab Marje Tamre järgmiselt: „RVL-iga Concordia Rahvusvahelise Ülikooli Eestis raamatukogu ei tegele, kuna Eesti Rahvusraamatukogus ja Eesti Akadeemilises Raamatukogus töötab see süsteem korralikult ja Tallinn on nii lähedal.“

Oma töö kohta ütleb Marje Tamre: „Ühel päeval huvitav, teisel oled sa tast tüdinenud, siis on rahulikum, kuid kui tekivad probleemid, näiteks märkad, et mõned raamatud on varastatud, siis teeb kurvaks. Alguses oli siin töötamine väga naljakas ja harjumatu, kuna inglise keel igapäevases suhtlemises tundus kohmakas ja ebalev. Kui ma siia tuln, polnud ma sugugi veendunud, et ma sellel tööol toime tulen. Praegugi ei saa ma kindlalt väita, et oleksin hakkama saanud. Võib-olla keegi teine oleks seda raamatukogu hoopis teistmoodi või paremini korraldanud. Arvan, et raamatukogu väiksusele vaatamata võiks olla teine professionaal kõrval – siis oleks võimalik otsused ja tegutsemisssuunad läbi arutada. Mina olen toiminud ainult oma parema äranägemise ja -tundmise järgi.“

SHVEA SOGENBITS,
Tallinna Kesk-
raamatukogu
Kännukuke
raamatukogu
juhataja:

Ajakirja "Raamatukogu" hakkasin lugema põhjalikult Viljandi Kultuurikolledžis esimesel kursusel raamatukogunduse eriala õppides. Ka varem olin selle ajakirjaga kokku puutunud, kuid tudengina tekkis esmakordselt suurem huvi ja vajadus erialateabe järele.

Näen ajakirjal "Raamatukogu" mitut olulist rolli. Minu jaoks on kõige olulisem see, et ajakiri on informatsiooni vahetamise kohaks ja ühendab omavahel kõiki raamatukoguhoidjaid, raamatukogundusega tegelevaid ning raamatukogundusest huvitatud inimesi.

Erinevaid artikleid lugedes saab teada kaasaegsetest arengusuundadest, osaleda erialase teabe ja kogemuste vahetamisel, püstitada ühiseid eesmärke, välja töötada raamatukogude arenguplaane ja tegevuspoliitikat.

Jätkan oma õpinguid TPÜ info-teaduste osakonnas magistriõppes ja minu kui uurija jaoks tähendab sellise ajakirja olemasolu, lisaks eespool mainitule, ka võimalust avaldada ise artikleid ja ülevaateid oma uurimustest.

Nii on võimalik väga efektiivselt jagada kolleegidega oma kogemusi ja tekitada avalikku diskussiooni. Kirjasõnal on väga suur mõjujõud ning avaldades artikleid oma uurimistulemustest on võimalik anda panus eesti raamatukogunduse arengusse ja uute teemade teadvustamisse.

Suure huviga loen ka teiste tegemistest, uuringutest, probleemidest, arengutest ja uutest raamatukogu- ja infoteenustest.

ÕIE TAMMISSAAR,
Tartu Linna-
raamatukogu
asedirektor:

"Raamatukogu" tähendab eelkõige meeldivat kohustuslikku lugemisvara, mille kaanest kaaneni läbi loen.

See on peaaegu ainus võimalus saada teada, kuidas kolleegid teistes maakondades elavad, millised on nende mured ja rõõmud.

Ajakiri annab ülevaate eesti raamatukogunduse hetkeseisust, tähtsamatest sündmustest, uudistest. Siit saan kätte igapäevatööks vajaliku informatsiooni ja kord aastas ülevaate eri tüüpi raamatukogude arvude maagiast.

Suuremate raamatukogude juubelite puhul saan ülevaate nende ajaloost ja tänapäevast, nendest inimestest, kes seda ajalugu on loonud ja kaasaega kujundavad.

Ta on ka ainus meie kutseühingu tegevusest pajatav väljaanne. Tänu oma värvilisele kestale saab ka mingi ülevaate meie muutuvate ja uuenevate raamatukogude ruumilahendustest ja sisekujundustest. See on ajakiri, kus mõnikord räägitakse ka ilusatest, tegusatest inimestest, kust ma saan aimu sellest, mis imeloom see raamatukoguhoidja õieti olema peaks, ja et ta on ikka ka ühiskonna silmis üks vajalik amet – kui kahtlema hakkam. Hea, kui seda veendumust kinnitab ka mõni kultuuritegelane või poliitik. Ajakiri on ka koht, kus (harva küll) ilmub midagi sellest, mis toimub meie erialal mujal maailmas.

Kui midagi veel soovida, siis seda, et oleks rohkem diskussiooni meile tähtsatel teemadel ja et sõna võtaksid ka tulevased ametikaaslased, aga see on küll meie endi teha.

Kui seda ajakirja poleks olemas, tuleks ta luua, sest peale interneti peab kusagilt veel oma eriala kohta leidma lugemist. Ta on nagu vana hea sõber ja abimees, kes läheb aina paremaks, ilusamaks ja nooremaks. Küllap on tal tulevikus väärtus ka raamatukogude ja raamatukogunduse ajaloo uurijate jaoks.

Ta on üks HEA ASI!

AIVI SEPP,
Viljandi
Kultuuri-
kolledži
õppejõud:

Alustuseks mitte just originaalne tõdemus, et tegemist on keerulise küsimusega – sõnastada midagi nii loomulikku ja enesestmõistetavat, nagu erialaajakirja tähendus. Aga siiski...

Erialaajakiri on formaalse suhtluse vahend. Ajakirja vahendusel saab tutvuda kolleegide mõtete, probleemide, kordaminekute, uuritavate teemadega. Leida mõttekaaslast või siis vastupidi...

Ajakiri annab võimaluse olla kursis eesti raamatukogunduses toimuvaga – alustades üksikutest raamatukogudest kuni üldiste arengute ja probleemideni välja. Kindlasti on minu jaoks tähtis ERÜ tegevust käsitlev osa RK-s.

Kas midagi võiks olla teisiti, et ajakiri muutuks veelgi olulisemaks? Võib-olla teadmine, et igast numbrist leiab mõne teadusliku või rakendusliku uuringu ülevaate.

Veelgi huvitavam oleks aga erialaseid (teoreetilisi) probleeme käsitlevate diskussioonide algatamine ajakirja veergudel.

“EESTI RAHVA AJARAAMATU” KONSPIRATIIVVÄLJAANDEST

KADRI TAMMUR

Tartu Ülikooli Raamatukogu

Sõltuvalt ajast ja oludest on sündinud eriskummalisi raamatuid või on pealtnäha tavalised raamatud läbi elanud eriskummalisi saatusi. Nii mõnestki on saanud aja märk meie kultuuriloos. Ühest sellisest teeme juttu alljärgnevalt.

Ühtlasi on see kolleegide tähelepanu juhtimiseks raamatutele, mille sisu ei vasta mingil põhjusel kaantele ja tiitlile. Nende võimalikul sattumisel raamatukogudesse võib tekkida isegi oht, et need kõrvaldatakse kui “defektsed”.

Ümberkorraldused Tartu Ülikooli Raamatukogu töös on toonud viimastel aastatel kaasa ka ümberpaigutusi ruumides. Pole imes tada, et vanas raamatukogus tuleb seejuures päevavalgele mõnigi varasemal ajal probleemseks jäänud trükis.

Nii jõudis aasta alguses TÜR-i käsikirjade ja haruldaste raamatute osakonda nüüd juba rariiteediks hinnatud konspiratiivraamat, mis seostub meie lähiminekü, külma sõja aegse poliitilis-ideoloogilise vastasseisuga.

Nimelt on Elina Öpiku raamatu “Talurahva mõisavastane võitlus Eestis Põhjasõja esimesel poolel 1700–1710” (Tallinn, 1964) kaante vahele peidetud Arvo Mägi “Eesti rahva ajaraamat” (ERA), mis nägi trükivalgust “Eesti Päevalehe” väljaandel 1979. aastal Stockholmis. Et salaraamatut paremini mõista, võrreldgem seda originaalidega.

Salaraamatu ümbrispaber on originaali omast veidi kvaliteetsem ja selle trükivärv säravam, sisu on aga trükitud veelgi kehvemale paberile, nii et trükk kumab lausa läbi.

E. Öpiku raamatust on selles kuus esimest lehekülge, leheküljelt 7 algab “Eesti rahva ajaraamat” sissejuhatava osaga “Lugejale...” (originaalis lk. 9). Trükiladu on identne 1979. aasta ERA väljaandega.

Samad on ka joonised ja kaardid, kuid need on must-valged ja kaardid pisut vähendatud. Võrreldes ERA originaaliga on salaraamatus lehekülgede numeratsioon kahe võrra nihkes. Siin lõpeb “Ajaraamatu” tekst lk. 246, originaalis on sama lk. 248.

Lõpust on ilmse silmatorkavuse vähendamiseks jäetud kirjanduse loetelust ära “Koguteosed ja ajakirjad” (originaalis lk. 249) ning “Isikunimederegister” (originaalis lk. 250–256). Konspiratiivraamat lõpeb Elina Öpiku monograafia viimase lehega, mis on aga valepildi sisse köidetud.

Raamatut sirvides tekib mõistagi ridamisi küsimusi selle tekkeloo ja leviku kohta.

Praeguseks on õnnestunud kindlaks teha, et salaraamatu eksemplar jõudis ülikooli raamatukokku 1992. aasta juunis koos muude õigusteaduskonna raamatukogust üleantud trükistega. Inventariraamatus on trükis arvele võetud 29. juunil 1992, kuid seejärel kõrvale pandud kui “defektne eksemplar”.

Millal, kuidas ja miks sattus see eksemplar õigusteaduskonna raamatukokku?

On selgunud, et raamat kuulus omaaegsele Tartu Ülikooli õigus-

ajaloo professorile Leo Leesmentile (1902–1986), kes sai selle Rootsis elavalt sugulaselt.

Prof. Leesment andis raamatu oma noorele kolleegile, tollasele aspirandile ja noorele õigusteaduse ajaloo õppejõule, hilisemale Tartu Ülikooli ja praegusele Akadeemia Nord professorile Peeter Järvelaiule. Prof. Järvelaid meenutas, et Leo Leesment oli raamatut üle andes manitsenud seda mitte igauhele näitama.

Peeter Järvelaid kasutas "Eesti rahva ajaraamatut" oma loengute ettevalmistamisel ning hoidis seda kateedris teiste raamatute hulgas. 1992. aastal õigusteaduskonnas läbiviidud ümberkorralduste käigus tulid prof. Järvelaiu kabinetis olnud raamatud koos teiste õigusteaduskonna raamatutega ülikooli raamatukogu peakogusse.

Kunas, kus ja kes oli korraldanud aga selle väljaandmise?

Konspiratiivraamatu sünni asjaoludele viitab "Ajaraamatu" koostaja Arvo Mägi oma 2001. aastal "Ilmamaa" kirjastuses ilmunud mälestusteraamatus "Mis meelde on jäänud" (lk. 270–271).

Saladuskatte rohkemaks kergitamiseks pöördusin küsimustega Arvo Mägi enda poole. Asjasse tõi selguse tema kiri 13. veebruarist 2002, mida autori lahkel loal siinkohal tsiteerin: "...OK, algusest. Kunagi 80-ndail aastail tuli minu juurde minuga koos "Eesti Päevalehe" juures töötav .../kolleeg/ ja ütles, et USA-s olevat "rikas Ukrainaga pagulane", kes tahtvat N Liitu saata seal ilmunud raamatute kaante vahele varjatud "poliitilist kirjandust", mis võiks sealseid inimesi huvitada. Arutasime asja ja leidsime, et minu kaunis hiljuti ilmunud ERA sobiks taoliseks teoseks. Sirvisin mulle kodumaalt saadetud raamatuid ja leidsin tolle E. Öpiku teose olevat kõige sobivama, ajaraamatu peitmiseks. ERA ja Öpiku raamat läksid ... /kolleegi/ kaudu minema, ta ei öelnud mulle, kellele või kelle kaudu ta saadab. Olin loo peaaegu unustanud, arvasin, et see on järjekordne "plaan", millest midagi ei tule. Aga 3–4 kuu pärast ilmus mu lauale toimetuses pakk,

milles oli 30–40 raamatut (arvu ei mäleta). Andsin neid siis kodumaalt külla tulnuile ja neile, kes kodumaale läksid, kuni varud otsa said ja ainult viimane eks. jäi. Kuulsin hiljem, et taolisi raamatuid (ka muidugi teistes, eriti vene keeles) olevat saadetud Lääne-Saksamaalt suuremal arvul, peidetud suurtesse veoautodesse mitmesuguse kauba vahele. Kui palju raamatut trükitud oli, ma ei tea... Tolle raamatu kaas on palju säravam kui ma mäletan originaalil olevat olnud. Imelik, et tollivalve seda ei märganud. Nad ei märganud ka küsida, miks inimene välismaalt N Liitu toob N Liidus ilmunud raamatuid... Enne kui... Piirivalve sai asja jälile ühe pisut naiivse Rootsi parlamendiliikme ... ettevaata-

Lk. 7 algab "Eesti rahva ajaraamat" sissejuhatava osaga "Lugejale..."

LUGEJALE

"Eesti rahva ajaraamat" on Eesti rahva elukäigu järeldused sündmuste eestmise neole ajaloos (kronoloogilis-kronoloogilises) järjestuses. Kuna sündmused ei rüütu ühes, vaid tenevad kaanaja oktoovras ja tingimustest, siis on vajaduse korral kirjeldatud olukolust tuntu. "Eesti rahva ajaraamat" pole niisuguse ajaloogu sõna tavalises mõttes. See eistab Eesti rahva ajaloo "eetlogo" kronoloogilise kaitse ja majandusliku ajalooga kaevamist toodud esile ka idee- ja kultuuriloo tähtsamad faktid ja sündmused.

Osavate sündmuste tühemise kõrval on autor endale vahele lubanud kommenteerida sündmusi, etta järeldusi ning oletusi. Need on loomulikult subjektiivsed. Ausi intensionaalsed on teatavad rõõhkloost neeldused, mida on eistatud Winston Churchill oma teose "A History of the English-speaking Peoples" eesmärgis: "See raamat ei taha võistelda ajalooteadusega. Selle siht on ainult vaadelda inikkruu perspektiivis ajaloolisi sündmusi. Ma kirjutan neist inimevõimudest, mis mulle kõivad tihedalt olevad." Samast vaatekohalt lähtub ka Wilhelm Moberg oma teoses "Min svennska historia". Kumbki pole küll eistatud ajaloolisi sündmusi kronoloogilises järjestuses.

Maailma ja Eesti ajalooga tutvudes on kirjutaja ikka enam veendunud, et järeldamiseks etendab ajaloos kaugemat suuremat osa, kui ajalooteadus on tahtnud tunnustada. Kirjutaja ei saa võtta omaks teooriaid, mille järgi inimkonna (või mõne rahva) eelu areneb mingis kindlas suunas. Nii valgustustaja ja mõeldud sajadni liberalismi üldiselt optimeetlik arengu-otsk kui ka poliitilise ja teoloogilise süsteemide õpetused arengust mingi "ideaalühikuna" või "ideaalse inimese" suunas pole tegelikult keses tõestunud. Idealistlikud (s.t. teoreetilised) on ka mõned end ise materialistlikeks ja teaduslikeks nimetavad ajalooteaduse suunad, mis lähtuvad ajaloolisest nähtuse sügitemisel mingist ettemääratud, kindlasti ja sihtsäälikult ajaloost ja mille puhul teooriad on tahtnud faktidest.

Ühegi riigi või rahva ajalooga pole võimalik järgida lahkisõna maailma ajaloost. Mida lähemale kaasaiale, seda tugevam on maailma rahvaste ja riikide saatuste omavaheline seos.

Raamatu lõpp

matuset töttu. Too eestlastele head tahtev tegelane toppis oma taskud liiga paksult raamatuid täis. Piirivalve tegi taskud tühjaks ja keegi lehitses Öpiku raamatut. "Pettus" tuli ilmsiks. ... Kui palju läks "otse", seda ma ei tea, ka mitte tiraaži suurust. ... Raamat trükiti ju USA-s. Nii mulle vähemalt öeldi. Ma kahjuks ei tea ka, kas taolisi võtteid eesti raamatutega veel on tehtud, pole kuulnud..."

Küsitledes nüüd Tartu humanitaare, kas neile on tuttav see "vales kuues" raamat, selgus, et üllatavalt paljud olid sellest teadlikud – mõnel on see endal olemas või teati kedagi, kellel on. Järelikult täitis tegu oma eesmärgi ja Arvo Mägi aus "Ajaraamat" jõudis sel viisil arvukal hulgal Eestisse – ammu enne, kui seda siin tohtis avaldada.

NOORUSE TUHMUMATU KULD

REIN RUUTSOO

TÜ professor

Tänase Eesti vaimsest järjepidevusest

Gustav Suitsu murranguliselt oluline roll Eesti kultuuriloos, aga ka sotsiaal-filosoofilise mõtte ajaloos, oleks lubanud oodata, et tema esseistika jõuab ühe esimese raamatuna taas iseseisva Eesti lugejani. Seda enam, et Suits jäeti okupatsiooni aastail oma suure kaasaegse, "avantüristlike tungide, metsikute juuste ja kodanliste eluviiside vihkamisega" tuntuks saanud "noore Tartu Jean Jacques" (Suits: 1931, 48), nagu Suits teda nimetab, ehk Friedebert Tuglase varju. Tuglas on mingil viisil Suitsu *alter ego* – selline, nagu ka Suits tahtnuks ja võinuks olla, kui ta sisemist võimast temperamenti poleks talitsenud Helsingis rootsikeelsete ühiskonnas omandatud kodanlikud maneerid.

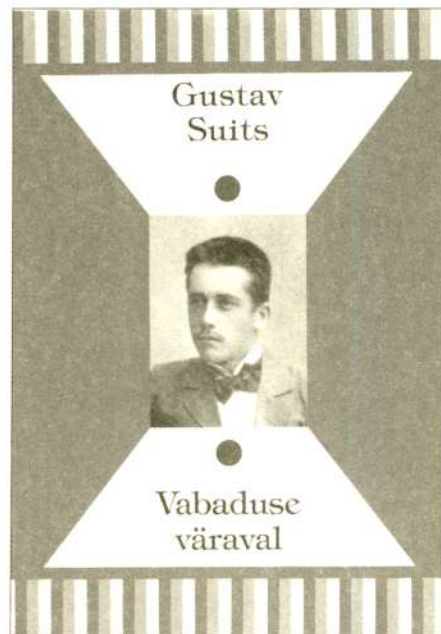
Kuid kui Suitsu ja Tuglast – kahte "Noor-Eesti" keskset ideoloogi ja suurkuju kõrvutada, siis ei haaranud Suitsu varasem looming niisuguseid keskseid teemasid puudutavaid valdkondi, millest oleks olnud ka NLKP ideoloogidel suhteliselt keerulisem mööda minna. Tuglase uurimused Eesti Kirjameeste Seltsist, Grenzsteinist või Liivist on eeskujulikud tööd ja paljuski eeskuju loovad tervikkäsitlused.

Gustav Suitsu küpsed – "Noor-Eesti" tunglemisele järgnenud aastad Eesti Vabariigis, kui ta sai vabalt pühenduda uurimistöele, jäid tema kui esseisti loomes suhteliselt ahtramaks ja hajusamamaks. Probleemne lähenemine, institutsioonide uurimine jne. jääb markeerivaks, ehkki igati asjatundlikult sissejuhatavaks ja va-

hel ka teednäitavaks. Gustav Suitsu "tõrgetest" loengute pidajana ja suletusest on saanud müüt. Suits esindas Eesti Vabariigis akadeemilist intellektuaali selle ehedamal kujul – oli mõõdukas opositsioonis valitseva võimuga, irooniline tasalülituv kultuuriosa suhtes ja suveräänne oma akadeemilistes otsustes. Kuid suurejooneliste analüüside ja maataapsete kultuurifilosoofiliste kaardistuste asemel süveneb ta arhiivitöösse, kirjutab ülevaateid üksikautoreist, selgitab välja uusi detaile ja ei põle enam, vähemalt väliselt, protestivaimust, mis pigem võtab distantseeruva iroonia vormi. Artiklites pole enam poleemilist sära ega maailmavaateliselt paika panevat üldistussoovi.

Kuid siiski – Suitsu tagaplaanile jäämine esseistina Eesti kultuuriloos on suuresti okupatsiooni-aastate "optilise pette" tulemus. Ainuüksi esseekogu "'Noor-Eesti" nõlvakult" väärinuks uustrükki ja seekord ka kindlasti tervikuna lülitamist käesolevasse valimikku. 1931. aastal ilmunud, mitte just mahukas "'Noor-Eesti" nõlvakult", tihe ja poeedi sõnajõust kõnelev kogumik, on Eesti esseistika vaieldamatu tähtteos. Koondades vene revolutsioonide vahel kirjutatust parimat, annab see üsna tervikliku ettekujutuse Suitsu mõttemaailmast ja ka sajandi alguse Eesti vaimuelu kesksetest teemadest. "Vabaduse väraval" on sattunud sealt mõned tekstid ja seda nende esialgsel ilmumiskujul, mitte 1931. aasta redaktsioonis. Võimalik, et raamatu kokkupanijatel olid selleks

Gustav Suits. Vabaduse väraval / koost. Peeter Olesk ja Hando Runnel. Tartu : Ilmamaa, 2002. 444 lk. (Eesti mõttelugu 45).

omad kaalutlused, millised, seda nad ei avalda, nagu ka kogu valimiku koostamise ideoloogia jääb lugejale avamata. Kuid seda võib aimata. Valimiku järelsõna aga veenab, et Suitsu esseede taasavaldamisega pole kaasnenud nimetamisväärset arengut tema kirjutiste maailmavaatelse või sotsiaal-filosoofilisel mõtestamisel. Pigem vastupidi – hämarad ja kobavad fraasid peavad varjama tööika, et Suitsu lülitamine tollasesse mõtteloolisse konteksti pole jõukohane ülesanne.

Suitsu – mässu ja vabaduse lauliku ning silmapaistva esseisti-ideoloogi tagaplaanile jäämine ka Eesti teisel ärkamisajal on hämmastav, eriti kui arvestada, et veel 60-ndate aastate vaimses tõusus oli tema luulel pörutav kaal. Maksab vaid meenutada Suitsu luuleõhtut, mis võinuks kanda pealkirja "Tunned, kuis väriseb

maa...". Kirjanike Maja musta laega saalis, kui Jaan Toominga käe all skandeeriti: "Nüüd tuleb kas "ei" või "jaa"". Ja siis põrus mitte ainult Kirjanike Maja saali põrand! Tuli "ei"! – ka võimalusele Suits elavasse kultuuri tagasi tuua. Suitsu arendatud Eesti Töövabariigi idee oli kõneks kitsamas ringis; kui alternatiiv "reaalsele sotsialismile", kuid hämaraks see idee jäi. Et uus ärkamisaeg, Eesti "järeltegev" (*Nachholende*) revolutsioon, ei otsinud vaimutuge nooreestlastelt, vaid Villem Reimanilt ja Jakob Hurdalt, on väga kõnekas. Mitte liberaalne ja sotsiaaldemokraatlik "Noor-Eesti", vaid selle vastasrindes olnud konservatiivne ja religioosne rahvuslus sai uue radikaalse (!) eliidi vaimseks toetuspunktiks. See järjepidevus kujundas ka poliitika, mis eemaldas Eesti Põhjamaadest ja sidus seda germaani vaimsusega, vere ja mulla ideoloogiaga, baltluse ülistamisega, mis oli üdini vastumeelne Suitsule, nii nagu see nähtub ka käesolevas kogumikus avaldatud ülimalt iroonilisest kirjutisest "Meie Schiller". Järjepidevus Eesti Vabariigiga ja üldse modernse ideoloogiaga Eesti vaimuelus ja poliitikas katkes viiekümne okupatsiooniaastaga rohkem, kui seda retoorika tagant võib aimata.

Hingetule ja revolutsioonitule vahel

Gustav Suitsu ja tema põlvkonda on traditsiooniliselt kujutatud kahe maailma piiril asuvana – 19. sajandi ideoloogiline pärand on veel valitsevaks diskursuseks, kuid uus vaimuaeg on juba saabunud. Suits ise loetleb murranguaja mentaalsust mõjutanud suurkujusid. "Üle Eesti kitsaste keelepiiride sisse tungides mõistsid Darwini, Marxi, Nietzsche, Brandese, Ibseni, Tolstoi, Gorki, Juhani Aho ja teiste kaasagsete tööd meie maailmanurga umbsete eluvaadete ja meie kirjandusliku mahajäämise üle kohut" (Suits: 1931, 46). Eesti vaimuelu oli maha jäänud isegi Lätiga võrreldes. Eesti oli suuresti

arengu pealiinis – moderniseerumises hiljaks jäänud ja asus kolme ajastu – premodernse, modernse ja antimodernse vaimu maailma lõikekohal ning pidi tulema toime väga tõsiste sise-miste konfliktidega. Suitsu intellektuaalne taust, mis moodustas võrreldes mitmete oma kaasagsetega märgatava erandi, soodustas sellega toimetulekut. Kümnekond Soomes veedetud aastat, Skandinaavia keelte hea valdamine ja muu vahendas talle Euroopa konfliktirohket mõttemaailma nii, nagu seda tulevase "rahvakodu" maades tajuti. Just Põhjala ühiskondade liberaalne vaimsus ja dialoogitahe moodustasid aluspõhja, millelt Suits erinevaid ja pörkuvad ideoloogiad enda ja "Noor-Eesti" maailmavaateks sünteesib.

See kehtib eelkõige tema kultuurifilosoofilise maailmapildi kohta. Gustav Suits sisenes vaimkultuuri murranguperioodil, mil selle keskene autoriteet Põhjamaades ja ka Euroopas laiemalt oli Georg Brandes – meetodilt positivist ja samas ka hingelt vaimuloolane. Gustav Suitsu kui kirjandusuuri ja arengu paradoksiks on, et pidades Georg Brandest oma suureks eeskujuks ja tõstes esile tema kujutamisaadi, erineb Suitsu looming üsna olemuslikult viisist, mida ja kui-

das uuris kirjandust Brandes, isegi senikaua kui viimane on talle keskne eeskuju.

Eri ideoloogiate äärmuste kohale tõusmine, nende ülesus oli Eesti väheste intellektuaalsete ressursside seisukohalt paratamatu. Samas ei arenenud laenatud ideoloogia äärmuste suunas, vaid vastupidi. Nietzsche, kellest Suits räägib kui ühest oma põlvkonna vaimsest äratajast Marxi kõrval, kuulub juba nn. antimodernse ideoloogia ja mõttemaailma sissejuhatajate hulka. Selles mõttes on Marx ja Nietzsche vastandid. Nitšeaanlus juurdus Eestis pinnases, mida polnud veel "üleväetanud" majandusliberalistlik konkurents ja hedonistlik naudinguindividualism, küll aga toetas antiklerikaalsus ja vene anarhism ning revolutsioonide energia. Nietz-

sche indiviidi meeleheitlik heroism ja postkodanlik individualism toitsid eestlaste arenevat kultuurilist eneseteadvust. Kuid Eestis puudus vaimne ruum üliinimesele kui erandinimesele või tõelisele heerosele. Seetõttu täidab Nietzsche filosoofia Eestis suuresti sama funktsiooni kui läänes ja põhjas oli täitnud liberalism. Seetõttu on nitšeaanluse kriitikaks Eestis hoopis vähem põhjust kui mujal. Mitte ainult rahvuslased, nagu Tõnisson ja tõsimarksistid (Suits nimetab neid Marxi-usklikeks), vaid ka konservatiivne-klerikaalne tiib, eriti selle patrimonaalselt häälestunud – rahva isa rolli võtjad, võõrastasid individualismi ja liberalismi. Nii juhtuski, et Villem Reiman, Suitsu omaaegne mentor, tituleeris luuletajat, keda tõsimarksistid süüdistasid estetismis – omakorda jälle "libude laulikuks".

Suits ja vasakpoolsus

Suits kirjutas suhteliselt napilt, sõna väga kokkuhoidlikult kasutades ja mõttetihedalt. Kahjuks ei anna käesolev valimik kuigi head pilti Suitsu maailmavaatelistest arengust. See oleks vajalik, sest Nõukogude okupatsiooni aja ülevaateis jääb temast veider mulje – kui antimarksistist (nii Endel

Nirgi ülevaates kui akadeemilises kirjandusajaloos). Antud kogumiku põhjal tundub, et Suitsu esseistika teatavat osa on lausa tõrjutud. Kõrvale jäänud kirjatöödest on selles mõttes vahest kõige olulisemad esseekogus “Noor-Eesti” nõlvakult avaldatu. Eriti väärtuslik on essee “Kultuur ja poliitika” ja “Kiri “Kiirele””. On huvitav, et niisama sallimatud, kui oldi ENSV-s Suitsu sotsiaaldemokraatia suhtes, on tänane Eesti ebalev Suitsu sotsialismi ja marksistliku käsitluse suhtes.

Hiljem avalikult poliitilisi seisukohavõtte vältinud ja alalhoidlikus Suitsus lõi nooremas eas, talitsetusele vaatamata, välja üsna tuline temperament. Üsna terav poleemika nii kommunistide-leninlaste kui nn. Tõnissoni meestega ja Reimaniga rahvuslaste tiival kinnitab, et Suits oli tehniliselt suurepärase ja teravmeelne vaidleja. Kahe võitleva rinde – konservatiivsete rahvuslaste ja kommunistide vahele jäämine on iseloomulik tollasele Põhja-Euroopast inspiratsiooni saanud haritlastele (Suits, Tuglas).

Raamatu järelsõnas tehtud järeldus, et “ei ole Suits oma noorema ea artiklites vasakpoolsuse, ammugi mitte marksismi teoreetik” (Olesk: 2002, 432) solidaarseerub Endel Sõgla toimetatud väljaannete positsiooniga. Suits ise väidab kirjatöös “Kiri “Kiirele”” sõna-sõnalt vastupidist: “Olen juba oma *Sihtides ja vaadetes* liginenud Marxi ühiskonnaõpetusele. Ometi nii, et olen jäänud iseseisvust armastavana väiksena mehena väljapoole erakondade praktikast. Kunagi ei ole ma suutnud kõiki inimlikke huvisid, liiatigi vaimuteaduse kõrgeimail aladel, pidada klassihuvideks” (Suits: 1931, 160).

Samas aga leitakse veel, et tolleaegne Suits on ilmselt veelgi vasakpoolsem “kui samaaegne rahvuslik sotsiaaldemokraatia” (Olesk: 2002, 432). Selles vastuolus peegeldub suuresti tänane kramp, et kui isegi tunnista vasakpoolsust, siis seda mitte siduda Marxiga! Suits polnud Sõgla-sarnane marksist sel lihtsal

põhjusel, et ta polnud leninlane, ei tunnistanud kunsti klassist olemust ja pidas proletariaadi poliitilist ning vaimset diktatuuri ühitamatuks kultuuri loomusega.

Eesti Töövabariik

Gustav Suits on läinud Eesti mõttelukku suuresti kui Töövabariigi idee arendaja ja vastava ideoloogia propageerija. Kriitiline või isegi eitav hoiak selle idee suhtes pärineb Nõukogude okupatsiooni perioodist. Nimelt oli Töövabariik, vähemalt ideena, selge alternatiiv leninlikule riigimudelile, nn. proletariaadi diktatuurile. Gustav Suitsu “projekt” lõpeb üleskutsega: “Elagu rõhutud klasside ja rõhutud rahvaste revolutsioon” (Suits: 2002, 98). Suits kirjutas sotsialistide-revolutsionäärade partei programmilise läkituse. Kuid tema mõttearendused sotsiaalse pöörde kohta jäävad tehniliselt väljaarendamata. Seetõttu ei saa partei seda võtta oma programmiliseks dokumendiks.

Ehkki Suitsu koostatud läkitus töövabariigist on suuresti retooriline, ei saa ühe poliitilise partei programmilise dokumendi kohta väita, et Suitsu “töövabariik polnud mitte poliitiline otsus, vaid üksnes ettepanek, oma saar konstitutsioonilisel kujul” (Olesk: 2002, 432). Suitsu ettepanek jääb ilma selge võimutehnilise vormitusest selles suhtes, mille poolest tema nägemus täiendab parlamentaarset demokraatiat. Kuid see on alternatiivne diskursus, mis, kasvades välja sotsialistliku revolutsiooni ideoloogiast, arenes oma rahvusriigi, Eesti Vabariigi rajamise mõtteks. Ta tunnistas Eesti Tööraha ja Sõjaväelaste Nõukogu legitiimsust, aga see on vaid ajutine võimuorgan ja seda tuleb laiendada Eesti töödokraatia parlamentaarseks esinduseks. Eesti riiklust rajava aluseks näeb ta Asutatavat Kogu, st. demokraatlikku parlamenti. Töövabariigi ideoloogial on sarnaseid jooni inglise leiborismiga (Olesk: 2002, 432). Eesti Töövabariigi, töödokraatia aluspõhjuna näeb Suits reaalsest poliitilistest jõududest eelkõige talupoegade klas-

si. Selles eelistuses peegeldub kõrvuti pelgusega vene proletariaadi ees ka noorele Suitsule omane Põhjala talupojakultuuri vaimuse idealiseerimine.

Eesti iseseisvusaastad langesid kokku tormi ja tungi vaibumisega ka küpse Suitsu mentaliteedis. Otseselt maailmavaatelistele küsimustele avalik häälekas käsitlus taandub, nagu see nähtub ka antud kogumikust. Suits sümpatiseerib kaheldamatult vasakpoolsele kultuuriopositsioonile, *Clarté* rühmitusele ja ta osaleb haritlaste koondumistes, mis ilmestub “Tänapäeva” ja teiste vaikiva ajastu režiimi väljaannete vahendusel. Poliitilist vasakorientatsiooni täiendab kultuuriline vabameelsus, nii nagu seda esindas ka Suitsu eeskuju Georg Brandes. Eesti kultuuriloolased on püüdnud otsinud vaimuelust erinevate ideoloogiate jälgi. Koos rahvusliku iseseisvuse saavutamise taandusid poliitika ja maailmavaate küsimused kultuurielu perifeeriasse. Ükski poliitiline ideoloogia ei suutnud endale märkimisväärset kultuurilist kandepinda tekitada. Ka Eesti intelligentsi vasakpoolsus oli mitmes suhtes veelgi hõredam ja verevaesem kui näiteks Soome oma.

Georg Brandest meenutades kirjutas Suits, et viimane õpetab oma eeskujuga ikka uuesti “et ka väärtuslik kirjandusuurimine algab suure, institutsioonivõimsa ja ideeküllase isikuga” (Suits: 2002, 347). Suitsu teeb suureks ja surematuks eelkõige tema noorusea looming – nii luuletaja kui esesitina. See on nooruse tuhmumatu kuld.

Kasutatud kirjandus

Olesk, Peeter. (2002) Gustav Suits ja tema mõistmine. In: Gustav Suits. Vabaduse väraval / koost. Peeter Olesk ja Hando Runnel. Tartu : Ilmamaa.

Suits, Gustav. (1931) “Noor-Eesti” nõlvakult. Tartu: Noor-Eesti Kirjastus.

Suits, Gustav (2000) Vabaduse väraval / koost. Peeter Olesk ja Hando Runnel. Tartu : Ilmamaa.

ORIGINAAL PAKUB ROHKEM SILMARÕÕMU

“Ma-ilm ja mõnda” faksiimiletrüki ilmumise puhul

VELLO PAATSI

Eesti Kirjandusmuuseumi teadur

Ma-ilm ja mõnda, mis seal sees leida on:

faksiimiletrükk on pühendatud

Fr. R. Kreutzwaldi 200. sünniaastapäevale.

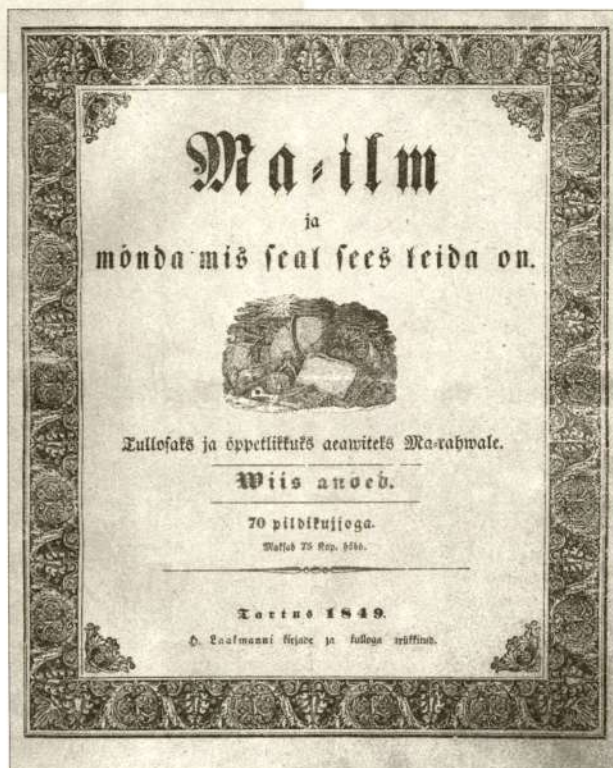
Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu, 2003. 162 lk.

1840.–1850. aastatel toimus Eesti ühiskonnas olulisi muutusi majanduses, seadusandluses, vaimu- ja usuelus.

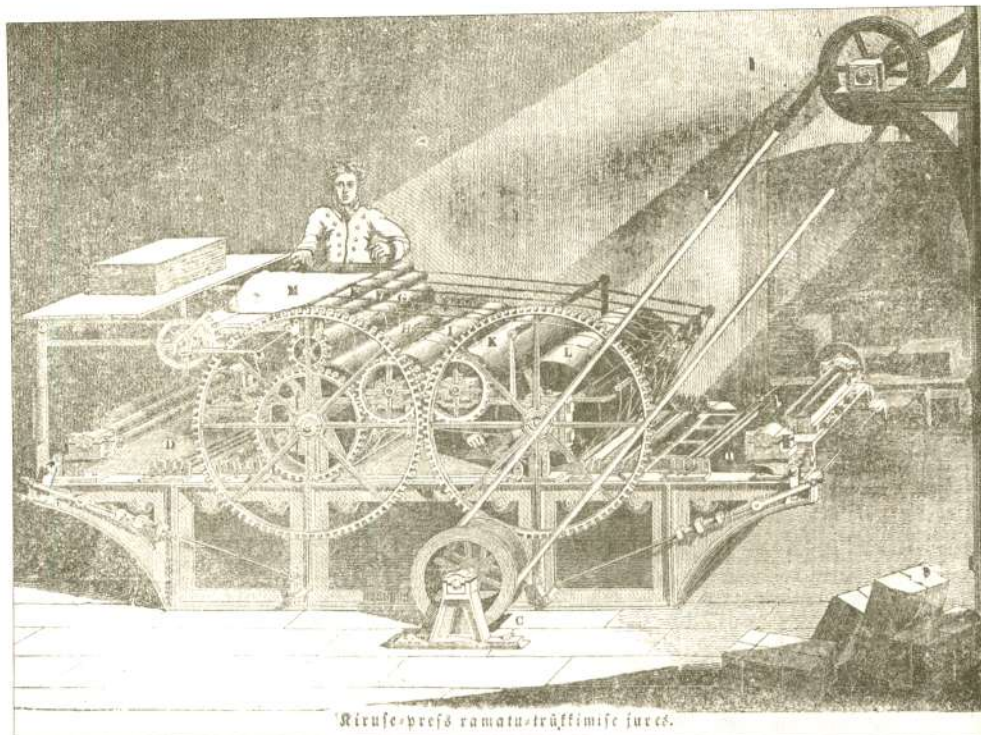
Mõranema hakkas ka senine baltisakslaste suhtumine eestlaste õpetamisele. Küll valitses veel seisukoht, et talurahvale tagab kogu elutarkuse üksnes lugema õpetamine ja usutõed. Siiski kogus ühiskonnas poolehoidjaid ka mõtte talupoja mõistuse harimise vajalikkusest, mis võimaldaks tal elus paremini toime tulla. Mida ja kui palju talupojale õpetada, selle üle murdsid pastorid, kooliülemad ja aadel kõvasti piike. Kõiki neid kammitseis varjatud hirm talurahvast mitte liialt targaks teha. Rahvakooli jõudsid mitmed uudsed ideed. Päevakorrales tõusis laiem kirjutamise, arvutamise, piibliblõõ ja kirikulaulu õpetamine külakoolis. Kihelkonnakoolides hakati õpetama maateadust, looduslugu ja füüsikat, mis pidid vähendama ühelt poolt ebausku ja teiselt poolt õpetama tundma Jumala suurt imetööd – loodust. Looja on pannud inimese loodust valitsema, seepärast on tema kohus ka seda tundma õppida. F. R. Kreutzwald võitles kogu elu taluraha loodusteadusliku maailmapildi laiendamise ja mõtlema õpetamise eest. Ta alustas sellega kogumikus “Sipelgas” ja kalendrikirjutistes. O. W. Masingu looduse tutvustamise tava taaselustas F. R. Kreutzwaldi ajakirjaga “Ma-ilm ja mõnda”, mis esindas juba selget loodusteaduslikku mõt-

lemist ja inim-mõistuse loovust Jumala olemasolu seejuures eitamata. Ajakirja iseloomustab mitmekesisus, lihtsus ja arusaadavus, tabada püütakse olulist-huvitavat ja seda, mida üldiselt ei teatud või teati vähe. Muidugi leidis siin ka üsna keerulisi tekste.

“Ma-ilm” palad on küll valdavalt laenuised ja enamik neist on tagasiviidav saksa väljaannetes ilmunule, ent see oli ju iseloomulik kogu tollasele eestikeelsele trükisõnale. Väljaanne tervikuna kannab Kreutzwaldi enda tõekspidamisi ja suhtumisi ning sisaldab ka tema kirjutisi. See oli esimene illustreeritud populaarteaduslik ajakiri talumehe rehetoes, mille igas vihikus kirjutati kaasakiskuvalt üldgeograafiast (Maa, Päike, Kuu, rändtähed – st. planeedid, komeedid, virmalised), tutvustati linnu ja nende vaatomisväärsusi (Napoli, Rooma, London), kaugele maade loomastikku (leopard, kondor, paradiisilind, lövi, rändtuvi, sebra, vaal, sisalikud, maod), räägiti tehnikasaavutustest (raamatutrukkinine, raudtee, telegraaf), jagati tulusaid õpetusi teise inimese aitamiseks õnnetuste puhul või selgitati kummaliste nähtuste (verevihk, konnavihm) loodus-

teaduslikku tagapõhja. Rehetoa hubiseva peerutule valgel võis talupojale mõndagi arusaamatuks jääda nagu elektrivool, elektromagnetism, telegraaf; raudtee ja auruedur (*auro-wanker*) tunduda imeloomana. Esmakordselt eesti keeles tutvustas Kreutzwald talupojale ka lasteaegade (*lapseoidmise majjade*) mõtet. Kuigi Eesti linnades juba mõned lasteaiad tegutsesid, pidi olema seegi idee maamehele kui mitte pentsik, siis vähemalt kummaline. Esimesed lasteaiad tekivad maale alles enam kui paarikümne aasta pärast. Võõraste maade kohanimedid pole väljaandes eriti palju (umbes 160), enamik neist pärineb Euroopast. Kaugematest paikadest on huvitavamaid Peruu, Tšiili (*Hili*), Vaikne ookean (*vaikse ilma-maa merri*), Andide mäestik, Aleuudi saarestik, Chimborazo vulkaan, lisaks veel paarkümmend rahvast ja keelt. Neegreid nimetab Kreutzwald murjaniteks

Illustratsioon raamatust. Kiirusepress raamatutrükkimise juures.

(murjani mees). Esimest korda kõneldi talupojale dromedarist, iguaanist, salamandrist, tuukanist, sebrast, lisaks gaasist (põllew-aur), elektrivoolust (välkuw-jõggi). Kreutzwald tõi laiemasse käibesse küll rohkesti sõnavara, ent tihti oli neid sõnu juba eesti keeles pruugitud nagu apelsin, advokaat, raket, kips jm. Nii näiteks kirjutab Kreutzwald makaronidest ja nende söömisest, ent sõna makaron kasutasid juba meie esimesed kokaraamatud (1781, 1825).

Ajakirjal on olnud oluline koht kogu talurahva loodusteadusliku maailmapildi avardumisel. Tartu kreisi maakoolivalitsuse ringkiri 1849. aastal palus pastoreid sellest trükisest kogudusi kantslist teavitada ja seda õpetliku lugemisraamatuna soovitada. Ühtlasi kohustati kirikuõpetajaid ostma igale külakoolile inventariks üks eksemplar "Ma-ilm". Siit pidid juba lugeda oskajad harjutama mõistusega lugemist, see on, tekstist aru saama. See oli 19. sajandi keskpaiku esimene ilmalik ja piltidega loodusraamat, mis jõudis Lõuna-Eesti kodudesse ja külakoolidesse. Tartu- ja Võrumaal osteti ligi 70 protsendile lateri usu talurahvakoolidest "Ma-ilm". Ajakirja täiskomplekt oli Kanepi, Karula, Põlva, Rannu

ning Urvaste kihelkonna koolidel. Üheksas kihelkonnas kahekümne neljast teost siiski ei ostetud. Mõnel pool kasutati "Ma-ilm" kihelkonnakoolis loodusõppeainete õpetamisel. Seda tehti näiteks Torma kihelkonnakoolis, kus köstriks ja kihelkonnakoolmeistriks oli Adam Jakobson, Carl Robert Jakobsoni isa. Majanduslikult ja hariduslikult mahajäänumas Põhja-, Lääne-Eestis ja saartel levis "Ma-ilm" ilmselt tagasihoidlikumalt. Kahtlemata pidi selle imetabase väljaande uudne sisu ja suurepäraseid illustratsioone jätma nii õpilastele kui ka talurahvale sügava mulje vastukaaluks katekismusele ja muule usukirjandusele. Mitmed ärkamis-aegsed tegelased, nagu Jakob Hurt, August Kitzberg ongi hiljem meenutanud seda nooruses loetud raamatut mõjukamate teoste hulgas.

"Ma-ilm" on üks väheseid F. R. Kreutzwaldi teoseid, mis on nüüd avaldatud faksiimiletrükina.

See võiks pakkuda põnevat saateainet kooli maateaduse, loodusõpetuse või kirjandustunnis.

Kreutzwaldi järelmaailma lugejat võib eemale peletada faktuurkiri ja arusaamatuna tunduv vana kirjaviis. Kindlasti oleks tulnud väljaandele kasuks luge-

"Seal laskis üks nõukas Londoni seitungitrükkija, nimega Walters kaks niisugust valtsidega raamatutrükkimise masinat ehitada.

Esiotsalt peeti seda asja salamahti. Aga esmaspäeval sel 28mal talvekuu päeval 1814 kuulutas seitung lugejatele, et trükitud kirja leht aurumasina abiga valmis oli tehtud. Seesinane sõnum tegi palju kahinat ja tungis kui välg Inglismaa suure päälinna läbi."

misjuhis ja tänapäeval tundmatute sõnade sõnastik. Need oleksid hõlbustanud tekstide mõistmist. Nüüd jääb loota lugeja enda tarkusele. Idee välja anda "Ma-ilm" faksiimile on igati kiiduväärne, ent kõvasti jätab soovida teostus. Raamatut tuleb õrnalt kohelda, sest liimköide on ütle-mata habras.

Paberi valikut ei saa pidada õnnestunuks, trükipind sarnaneb päevinäinud koopiamaasinaga tehtule, esikaas on hall ja määr-dunud. Vaevalt tekitab tagasihoidliku välimusega trükis meie kirevas raamatumaailmas ostu-huvi. Igatahes 154-aastane Laakmanni trükikoja originaal pakub rohkem silmarõõmu.

Väljaanne on tõenäoliselt mõeldud osaliselt bibliofiilsena, sest 30 eksemplari teosest on nahka köidetud ja tiraaž vist ka nummerdatud. Sellisel puhul oleks tulnud vähemasti väike osa tiraažist trükkida paremale paberile ja köita ka kõvade kaante vahele.

Meie raamatulapsepõlve üks huvitavamaid teoseid on kõigile huvilistele kättesaadavaks tehtud, oleks vaid ostjaid-lugejaid.

Faksiimiletrüki väljaandmist rahastas Euroimmobiliare AS-i president Massimo Guerrini – toim.

RAAMATUKOGU KUI SOTSIAALNE RUUM

Puudutus / koost. Kristina Pai. Tartu : Tartu Ülikooli Raamatukogu, 2002. 181. lk.

Puudutus võib olla tähenduselt ja ka pealkirja mõttes küllalt emotsionaalne ja mõistatuslik sõna ning eeldaks kindlasti sügavamat lahtimõtestamist, võib-olla isegi psühholoogilisemat lähenemist kui lubab üks tavapärane erialajakirja arvustus.

Meenutagem näiteks Doris Kareva samanimelist luuletuskogu, kus *puudutus* täidab ülimalt inttiimset funktsiooni. Igal juhul on Tartu Ülikooli Raamatukogu koostatud belletristilise kogumiku pealkiri "**Puudutus**", ja kõige lihtsamal moel tähendab see kokkupuutumist ning kohandumist teise mitmekihilise mõistega – *raamatukogu*. Üldistatult võiks öelda, et selles raamatus kohtuvad üksteisega vana raamatukogu (küll uues ruumis) ja noor kirjanduskultuur. Raamatukogu ja raamatukoguhoidjat kujutatakse ilukirjanduses tavaliselt igavalt, koomiliselt või nukker-naljalt. Ent üks varemloetud ere näide olgu nimetatud kohe loo alguses. Üks mõjusamaid, mida olen eesti kirjanduses raamatukogu *puudutuse* kohta lugenud, on Maimu Bergi novell "Tartu vaim". Selles lühikeses loos põimuvad raamatu ülimuslikkus ja raamatukogutunnetus, eruditsioon ja inimlikkus. Nimetatust veel jõulisemalt mõjub "Puudutuses" ilmunud Jaan Unduski "Armastus raamatu vastu", mis omakorda resoneerib Elias Canetti romaani "Pimestus" kolmanda osaga "Maailm peas" (e. k. 1983). Mõlemas loos muutub armastus raamatu või raamatukogu vastu kireks, mis Canetti teoses juhib vastu tragöödiale. Igal juhul sunnib (raamatu)armastus inimest tegema ekstreemseid tegusid. Unduskil raamatut varastama ja talle erootiliselt lähenema. Ometigi tajun kogumiku tervikpilti hinnates, et raamatukogu pole enam kujutatav varasemas võtmestikis. Raamatukogu ja

raamatuinimesed on kirjanike silmis minetanud vaimse väe. Raamatukogu pole enam vaimuse sümbol, teda nagu kasutatakse koos sinna kuuluvaid inimesega millekski muuks. Milleks, seda näeme ka käesolevast ilukirjanduslikust koguteosest. Samuti jäi rahvusvahelise tegelaskonna kujutamine (st. tänaseks teisenevad üliõpilaskeskond oma lätlastest ja ameeriklasest esindajaga) verevaeseks kohustuseks. Üheski loos ei kohanud haaravat karakterit. Võiks ju koguni oletada, et korrastatus ja humaansus, mis kuulub raamatukogu juurde, ei puuduta nii väga postmodernistlikku kirjutajat. Pigem kutsub sõna sekka ütlema sotsiaalne kui vaimne mõõde. Need seitseteist teksti avavad küll kirjanike enamasti juba teada kirjutamisviisi ja intellektuaalsed tagavarad, ent vaimset ja füüsilist *puudutust* raamatukoguga ei esinenud igas loos. (Kindlasti peaksid puudutama Madis Kõiv, Jaan Undusk (anti Friedebert Tuglase novelliauhind), Berk Vaher, Jan Kaus.) Tõepoolest, mida tähendab raamatukogu ühele või teisele kirjutajale? Olev Remsule, kes segab anakronistlikult nii raamatukogu, raamatukoguhoidja kui poeetilise keele, võib see muidugi ka kainerit tähendada. Ürgar Helves ehk Jüri Ehlvest avaneb ja ei avane ka, on müstiline ja ei ole ka, ehkki tähelepanek "miljonid kõited sajatamas teda oma sadade avanevate lehtedega – enne, kui ta suudaks meenutada ühtegi otsingumärksõna peale armastuse" (lk. 7) kõlab intensiivselt. Kaur Kenderi loo "Kaunitar ja koletis" tegelane väljendab oma armastust inimese ja kultuuri vastu unistades röövimisest.

Väljaande üheks sisukamaks kirjutiseks Unduski novelli kõrval on kahtlemata Toomas Raudami saatetekst, pigem küll essee pealkirjaga "Sõna puudutab sõna",

kus leiame laused: "Raamatukogus töötavad inimesed. Ma olen ise ka selline olnud – inimene, raamatukoguhoidja. Võin väita ja teie võite mind uskuda, kui ütlen, et kõik nad pole sugugi ühtemoodi. Hallid ja isikupäratud hiired, nagu neist tavaliselt arvatakse. Sellepärast vist polegi raamatukoguhoidja kunagi raamatu kangelaseks juhtunud. Nagu aeg ilma loota, uks ilma lingita". Siis lisab Raudam, viidates ameerika kirjaniku Richard Brautigani (1935–1984) esikromaanile *A Confederate General From Big Sur* (1964), kus peategelane on töötanud raamatukoguhoidjana, et "raamatukoguhoidja on täiesti tavaline inimene, tal on omad unistused, mitteraamatlikud ulmad ja unelmad. Tal on ainult selline elukutse, mille juurde kuulub vaikus, lugupidamine ja mõistmine". Rõhutan aga mõtet – "Puudutuses" kohtub aeg oma lugudega.

Niisugune vanamoodne üldinimlik mõõde, nagu respekt raamatukogu vastu ja selle hoidja mõistmine on samuti muutunud. Ent noorukese kirjutaja lause "Kenake vanake garderoobitadi näis jõulisem kui iial varem" ("Rahu") annab lootust selle kestmisele. Nõnda kui Arvo Valtoni lause tekstis "Sündmus" pärast salapärase võõra haihtumist raamatukogus "Ainult raamatukogutöötaja polnud tõstnud pead, vaid luges rahulikult oma raamatut edasi".

Toodud näited üritavad vaid illustreerida olukorda. Nagu juba mainitud, kõrgub postmodernism "Puudutuse" kohal oma võimalustes, ja kes tohib selle üle kurta. Kas pole õieti ükskõik, missuguse rakursi alt teemale lähenetakse. Sõnast tähtsam on ikkagi tegu. Igatahes kinnistus loetud tekstide põhjal tunne, et raamatukogu kui institutsiooni imago on muutumas. Raamatukogu on oma

vaimset kuube vahetamas sotsiaalsema vastu.

Näib, et 21. sajandi Eesti raamatukogu fenomen ei peitu vaimuse kaitses, raamatukogu on pigem muutunud paigaks, kuhu indiviid jookseb reetliku elu eest paku. Põgeneb, nagu keskajal katku eest metsakurusse. Muidugi võib puudutust erinevalt tunnetada ja kui ta mõjub valdavalt sotsiaalselt või ruumiliselt, nagu antud kogumikus, siis tuleb selle üle ka mõelda – miks. *Raamatukogu* kui kujund täidab "Puudutuses" suuresti ühe semiootilise märgi, see tähendab, koha või ruumi rolli. Järgnevalt Unduski ruumitunnetusest: "Raamatukogu esinduslikkus saab alguse tema pealugemissaali lagede kõrgusest – seda olen laias maailmas õppinud. See on õige raamatukogu tunnus. Eesti suurimate raamatukogude uued hooned on projekteeritud madalate lagede ajastul ja inimeste poolt, kes ei tea raamatukogust kui töökeskkonnast midagi. Kes arvavad, et raamatukogu on koht, kus hoitakse raamatuid, raamatute ladu. /---/ Raamatud hingavad. Ja kui neid on ühes ruumis palju koos, siis vajavad nad palju õhku." Ent Kaus näiteks kirjutab nii: "Mäletan, et sealt ruumist sai mingisse teise ruumi: lugemissaali vist. Ja teiselt poolt muutus ruum märkamatuks laiaks koridoriks, kus suurtes pottides kasvasid suured tai-

med ja kust sai kohvikusse." (Kausi kirjutatud jutus on tegelase eesmärk küll raamatukogulik, nimelt näituse korraldamine.) Lisan tsiitaadi ka vanema põlvkonna autorilt Madis Kõivult: "Raamatukogu, see uus, on nagu mitmekümne käiguga rebasekoobas, kuigi avalikud sisse- ja väljapääsud on ranget(?) "kontrolli all", aga nii võis see ju ka rebaseurgudes olla." Nooremad kirjanikud on siiski puudutanud eelkõige kultuuri sotsiaalsemat närvi. Sotsiaalse koormuse ja ühiskonna käitumise serveerimine *raamatukogu* kaudu on selgelt ajastu märk, sest nõnda peab vaim ühtlasi võitlust võimuga. Pange tähele, mida ütleb Peeter Sauter: "Istusin akna alla, et välja mõelda, kuidas kempsuaknani jõuda, ja tundsin, et olen pagana väsinud, ja mõtlesin, et mis saab, kui ma ennast külili lasen ja tukun, et kas kutsutakse politsei. Aga kuradit, see on kultuurne koht, ei nad kutsu, nad ajavad mind üles ja...". Vaimu positsioonile ühes kindlas ruumis, kui kirjanik lubab seda väita, osutab ka katkend Mati Undi poeemist "Tartu Ülikooli Raamatukogu". Muidugi on vorm undilikult eksperimentaalne. Tõnu Önnepalu kirjutab "Raadios", et Pompidou Kultuurikeskuse raamatukogusse Pariisis kipuvad kaltsakad, Rahvusraamatukogus käivad ka, küllap mujalgi, ja need peaksid inspireerima näiteks

Tarmo Tedre jõulist loomingut. (On temalgi kogumikus "Pöönin-gujutud" lugu pealkirjaga "Tartu vaim".) Paraku ei kuulu "Vita nova Tartuensis" tema haaravamate tekstide hulka – ei puuduta. Sotsiaalselt tähelepaneliku Mart Kivastiku "Raamatukogufantoom" (väike ohudraama) osutabki võimalikele võimukataklüsmidele samuti ruumikujundi kaudu.

Nüüd aga võtan endale õiguse küsida, millal see juhtus, kus meie seisime, kui Morgensterni vaim lehvitas lahkumiseks? Ka Eesti Rahvusraamatukogu uues majas puudub see keegi – vaim siis. Ometi võiks raamatukogu olla maagilisem paik Eestis, kus pidevalt ei tegelda Beltsebuli väljaajamisega, kus ei hiili ringi AIDS-i vari, kus ei vaenata ja sigitada iga minut midagi või kedagi. Kus ei rüvetata ja ei varastata kedagi või midagi Aga ma kordan – võiks olla. Ta ei pea olema. Lugu lihtsalt märkab aega ja aeg ei pääse oma loost.

Vaatlusnurga lõpetuseks lisan tsiitaadi Raudami tekstist "Tõbi ja tervenemine": "Need lood viisid mu välja. Endast endasse. Raamatukogu polnud mulle enam surm, mida on kergem elada. Vaid elu, mida on raske surra."

Ent raamatukogurahvas, kelle idee ja vaevaga "Puudutus" ilmalgust nägi, olgu tervitatud!

Maire Liivamets

RAAMATURAHVAS – HAKKAME KIRJUTAMA!

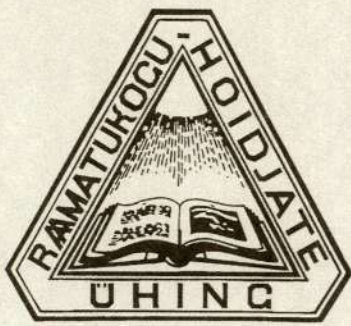
Eesti Raamatukogude Ühing ja ajakiri "Raamatukogu" kutsuvad oma 80-ndal aastapäeval osa võtma artikli- ja esseevõistlusest. Meie soov on leida uusi ja erksaid kirjutajaid – seni avastamata andeid meie erialal. Ootame sõna seadma nii noori kui kogemustes karastunuid – kõiki, kellel sõna **raamatukogu** keelel ja meelel. Kõiki, kelle mõte kisub paberi poole. Kõiki, kes tahavad jagada oma raamatuarmastust teistega. Teemad "Ennäe, raamatukogu" ja "Päev raamatukoguga".

Kirjutisi ootame aadressil: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Tõnismägi 2, 15189 või e-post: ela@nlib.ee

Tähtaeg on 15. juuni. Silma jäänud tööd avaldatakse RK-s.

Sügisel aga korraldame õppepäeva, kus arutleme tulemuste üle.

Parimale autasuks tasuta RK aastakäik.

ERÜ AASTA- JA KÕNEKOOSOLEK

Veebruarikuu viimasel päeval RR-i konverentsisaalis toimunud Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastakoosolekuga kaasneval kõnekoosolekul räägiti eesti kultuurist. Kõnelema olid kutsutud Tallinna Pedagoogikaülikooli nüüdiskultuuri uurimiskeskuse teadurid **Aili Aarelaid** ja **Indrek Tart**.

Aili Aarelaid väitis oma esinemises, et "ülbetel üheksakümnendatel" sattus Eesti ühiskond kultuuritrauma ohvriks, kuna lühikese aja jooksul eksisteeris üheaegselt kaks väärtussüsteemi. Paljudel põlisrahvuse kõrval elavatel siserändajatel kadus seoses suurrühvusest rahvusvähemuseks muutumisega pinna jalge alt.

Übersildistamine oli valus ja kuna oma identiteet puudus, võeti endale uus kaitsekilp – inimõigused. Sellise dramaatilise ja hingeliselt haige seltskonnana eksisteerivad nad meie kõrval senini.

Uuringud näitavad, et dramaatilises olukorras on ka maakultuur. Rahapuudus on muutnud inimesed paikkonnakeskseks, samal ajal ei jätku kohapeal inimesi, kes oleksid eestvedajad. Maa-kultuuri kandjaks on sageli vanemas keskeas naised.

Moes on postmodernistlik kultuuritarbimine. Meie homogeenne maailm on lagunenu, püha asi – vaikne vastupanu – kadunud.

Noortel on teised huvid, milleks avatud maailm pakub piiramatu võimalusi. Nende jaoks on tähtis huvikultuur – et oleks koht, kuhu minna, lõõgastuda ja eluväsimusest puhata. Mõlemad

ettekandjad rõhutasid, et just raamatukogu on jäänud kultuuri järjepidevuse kandjaks, kuigi tema roll on teisenenud ja töö sisu muutunud.

Raamatukogu on muutunud polüfunktsionaalseks, ta peab suutma pakkuda rohkem kui aastaid tagasi.

Indrek Tart võrdles eestlaste ja soomlaste väärtusmudeleid Schwartzi skaala põhjal. Vaatamata sellele, et meie suund on liikuda protestantlikku Euroopasse, väidavad ameerika teadlased oma uuringutes, et oleme viie aastaga eesmärgist eemaldunud ja nihkunud Euroopast kaugemale, sügavamale postkommunismi alale.

Nagu ikka, ei lubanud aeg kahjuks arendada mõttevahetust, mis, nagu hilisemates kuluarvestlustes selgus, oleks ometi kord sündinud.

Aastakoosolekule oli asjakohaseks sissejuhatajaks ettekanne "**Eesti ühenduste elujõud ja roll ühiskonnas**", mille esitas Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu tegevjuhataja **Kristina Mänd**.

Eestis tegutseb 17 990 ühendust, sh. 497 sihtasutust ja ca 8000 kodanikuühendust. Euroopas on avalikes huvides tegutsevatel ühendustel suuremad õigused ja kohustused, meil aga erinevates huvides tegutsevaid ühendusi ei eristata.

2003. a. aastakoosoleku juhatamine läks Janne Andresool ja Krista Talvil ladusalt päevakorra järgi, sest kuigi ERÜ põhikirja muudeti, suuremat poleemikat sellest ei tekkinud. Fotod: Teet Malsroos

Ettekandja sõnul on Eesti ühenduste seisund ja asend ühiskonnas päris hea. Ministeeriumidel on lausa kohustus kaasata erinevate seaduseelnõude väljatöötamise ka vastava ala mittetulundusühinguid. Arvukama liikmeskonnaga ühingute suurema probleemina nimetas ta kontaktide hoidmist üksikliikmetega.

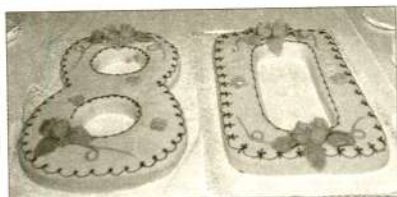
Rahastamise küsimusi käsitledes rõhutas ettekandja, et seaduse kohaselt tuleb MTÜ ümber registreerida osaühinguks, kui omateenitud tulu ületab 50%.

Kuna veebruaris möödus 80 aastat ERÜ asutamisest ja juunis täitub 15 aastat taasasutamisest, oli seekordse aastakoosoleku kavas esinase **Krista Talvi** lühiülevaade möödunud aastakümnete tegevusest.

Võib-olla pole nende märkmete tegijad piisavalt erapoolikud märkimaks, et meie kutseühing on oma mõlema tegevusperioodi jooksul tegutsenud päris tulemusrikkalt. Teistsuguste arvamuste esitamiseks on ajakirja "Raamatukogu" toimetuse andnud sel aastal oma veergudel võimaluse.

Aastakoosolekule tulnud 259 inimest esindasid 494 ühingu liiget. Koosolek kuulas ära ühingu tegevus-, finants- ja revisjonikomisjoni aruanded ning kinnitas need.

Juhatuse uuteks liikmeteks aastateks 2003–2004 valiti **Ljudmila**

Pikk ja tõine päev lõppes sünnipäevatordiga.

Dubjeva, Hele Ellermaa ja Katrin Kaugver. Senisest koosseisust jätkavad esinaine Krista Talvi ja liikmed Janne Andresoo, Reet Raudkepp, Endla Schasmin, Marje Tamre ja Mihkel Volt.

Revisjonikomisjoni koosseisu valiti Rutt Enok, Ruth Hiie ja Kersti Kikkas.

Alles päeva lõpul tehti teatavaks ERÜ suurima tunnustuse – aasta- ja teenetepreemia – laureaadid.

ERÜ aastapreemia 2002 anti Viljandi Linnaraamatukogu direktorile Evi Murdlale. Sellega tunnustas Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu juhatus Evi aastatepikkust väga sihikindlat tööd Viljandi Linnaraamatukogu uue kodu nimel, mis 2002. aastal jõudis särava tulemuseni.

Juubeliaastal otsustas juhatus erandkorras anda välja kaks teenetepreemiat.

Nende laureaateideks olid Lääne Maakonna Keskraamatukogu kauaaegne pearaamatukoguhoidja Mare Ektermann ja Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogu vanemraamatukoguhoidja Heino Räim.

Juhatus hindas kõrgelt Mare Ektermanni aastatepikkust innustavat tegevust raamatukogunduse arendamisel, eriti rahvaraamatukogude komplekteerimise põhimõtete korrastamisel.

Heino Räim väaris teenetepreemia pikaajase sihikindla ja tulemusrohke töö eest vanema

eestikeelse kirjanduse hoidmisel, avamisel ja populariseerimisel.

ERÜ juhatus tänas ka teenetepreemia nominante.

Juhatus hindab Mare Ranna asjatundlikku, aktiivset ja laiahaardelist tegevust käsikirjade ja vanaraamatu uurijana ning tutvustajana, Sirje Nilbe suurt tööd normandmete süsteemi ja Eesti üldise märksõnastiku väljatöötamisel ja Endla Sandbergi raamatukogundusalase standardimise süsteemi väljatöötamise ja eduka käivitamise eest.

Juhatus tänas aastapreemiale kandideerinud Hiie Piirsalut tunnustust vääriva tegutsemise eest Väandra raamatukogu maine kujundamisel, kodukoha väärtustamisel ja tutvustamisel ning Reet Olevsood pikaajalise töö eest meie kutseühingu tegevuse käiguhoidmisel ja arendamisel.

Linda Kask, Reet Olevsoo

JÕUSTUS AUTORIHÜVITISE MÄÄRUS

2003. a. 1. jaanuarist jõustus Kultuuriministeeriumi määrus "Avalikest raamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu suurus, väljamaksmise tingimused ja kord", mis kehtestati Autoriõiguse seaduse § 13 lg 6 alusel.

Määruse kohaselt eraldatakse autoritasu maksmiseks raha riigieelarvest – ei koguta raamatukogudelt, nii nagu seda tehakse paljudes Euroopa riikides. Arvestatakse vaid elektrooniliselt registreeritud laenutusi rahvaraamatukogudes. Autoritele makstava tasu suurus sõltub laenutuste arvust. Vt. lähemalt <http://www.kul.ee/index.php?search=true>

KOOSTAMISEL TEADUS- RAAMATUKOGUDE ÜHTNE KOMPLEKTEE- RIMISKAVA

2002. aastal jõudis lõpule Haridusministeeriumi juurde moodustatud töögrupi töö, mis tegeles Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse § 13 lg 2 p 4 antud volitusnormi alusel teadusraamatukogude ühtse komplekteerimiskava koostamise põhimõtete ning teadusraamatukogudele teadusinformatsiooni ja arhiivraamatukogudele rahvusteavikute hankimise finantseerimise korra väljatöötamisega.

Komplekteerimiskava koostamise põhimõtetes fikseeriti vajadus arvestada teadus- ja arendustegevuse valdkondi, komplekteerimise järjepidevust ning teadusinformatsiooni kahetasandilist valikut – teadustööd toetatavat ja põhiinformatsiooni tasandit. Kava koostamisel arvestatakse Vabariigi Valitsuse nimeetatud teadusraamatukogusid ja Eesti Rahvusraamatukogu, kaasaates vajadusel ka teisi teadusraamatukogusid.

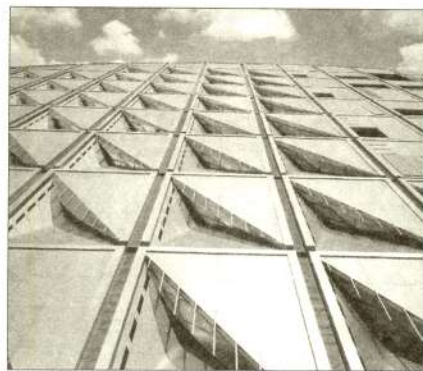
Haridusministeeriumi juurde moodustati eelnimetatud raamatukogude direktorite nõukogu, kes koostab uue raamatukogudevahelise komplekteerimiskava.

ALEKSANDRIA RAAMATUKOGU TAASSÜND

Pärast 1600-aastast vaheaega avati Egiptuses 2002. aasta 16. oktoobril taas Aleksandria raamatukogu (*Bibliotheca Alexandrina*).

Uus raamatukogu asub vana raamatukoguhuone ja Aleksandria ülikooli läheduses. Kompleksi arhitektuuris mängib olulist osa vesi – lisaks Vahemerele avanevale põhjaküljele lisab hoonele pompoossust 4600 ruutmeetri suurune keskne veepeegel. Jalakäijate sillaga ühendatud kera- ja püramiidikujuline hooneosa paiknevad 8500 ruutmeetri suurusel väljakul.

Neljandaks püramiidiks nimetatud ehitise välissein on laotud neljast tuhandest kirjamärkidega kaunistatud betoonplokist. Eripärane klaaskatus peegeldab päikesevalgust hoone igasse soppi.

Projekteerimisel lähtuti arusaamast, et 21. sajandi raamatukogu on pigem kultuurikeskus. Nii sisaldab 33 meetri kõrgune 11-korruseline 85 405-ruutmeetrise pindalaga hoone neli konverentsiruumi, auditooriumi, planetaariumi, näitusesaali ja -galeriid ning muuseumid.

2000 lugejakohaga raamatu-

kogu koosneb pearaamatukogust, eriraamatukogudest, laste-, noorte- ja multimeedia- ning Taha Hussein nimelisest raamatukogust, internetiarhiivist, mikrofilmide lugemissaalist ja 133 lugejakabiinist. Avariilitega raamatukoguosalale lisandub 17 000 ruutmeetril hoidlaid, mis kokku mahutavad kuni 8 miljonit raamatut, lisaks perioodika- ja multimeediaväljaanded, eraldi hoidlad haruldastele raamatutele, kaartidele ning elektroonilistele andmekandjatele.

Suurejoonelised on ka UNESCO ning paljude riikide rahalisel toetusel komplekteeritud maailmakuultuuri tippteoseid sisaldavad kogud – raamatukogu on kavandatud jätkama kunagise Aleksandria raamatukogu traditsioone.

Ene Riet

VALVE JÜRISSON 70

Valve Jürissoni võib pidada muusikaraamatukogunduse alusepanijaks Eestis.

Juhtides RR-i muusikaosakonda rohkem kui 20 aastat, kujundas ta

sellest Eesti ühe täielikuma muusikakogu, arendas muusikaraamatukogude koostööd ning lõi traditsiooni koostada bibliograafiaid meie väljapaistvatest heliloojatest ja muusikateadlastest.

Ka pärast pensionile jäämist 1992. aastal on ta olnud tööalaselt tegev. Viimase kümne aasta jooksul on ta koostanud personaalbibliograafiaid Eduard Tubinast ja Vardo Rumessenist, korrastanud RR-i Tubina arhiivi, redigeerinud tema teoste kataloogi, lõpule viinud retrospektiivse rahvusbibliograafia "Eesti noodid 1918–1944".

Ta on oma ala tipptegija, kelle arvamus on alati tähtis. Tema pühendumus on meile suureks eeskujuks. Soovime juubilarile jätkuvalt energiat ja erksat vaimu veel paljudeks aastateks.

Kolleegid

LIISA DÜÜNA 60

3. aprillil tähistab Lääne-Virumaa Keskraamatukogu rõõmsal meelel liisapäeva – täitub ju kauaaegsel direktoril **Liisa Düünal** 60. aastaring.

Liisa alustas raamatukogutööd 1961. aastal lugemissaalitöötajana. 1966. aasta 1. septembrist, seega tervelt 37 aastat, on tema hoole all olnud kogu maakonna raamatukogud. Naiseliku tarkuse ja mehise sitkusega on ta seisnud nende arendamise eest nii parematel kui halvematel aegadel.

Liisa elutööks on kahtlemata uue kodu rajamine Rakveres asuvale raamatukogule. Elektroonilise laenutuse kiire käivitamine vastses majas annab tunnistust Liisa valmisolekust uuega kaasa minna ja soovist kujundada oma raamatukogust linna infokeskus.

Valitsuse autasu Liisa Düünale on tore sünnipäevakink heale kolleegile ja tublile, oma tööd armastavale naisele.

Kolleegid

JUTA LAASMA 60

ÕNNITLEME

Endise Eesti Standardiraamatukogu kauaaegne direktor, praegu töötab peabibliograafina MTÜ Eesti Standardikeskuses.

Eesti Vabariigi 85. aastapäeva puhul autasustati

Eesti Rahvusraamatukogu arendamise eest

Valgetähe IV klassi ordeniga IVI EENMAAD ja TIIVU VALMI, ning Valgetähe V klassi ordeniga Lääne-Virumaa Keskraamatukogu direktorit LIISA DÜÜNAT.

Õnnitleme!

Repliik

Järelemõtlemiseks suhtekorraldajale

Kirjutasin selle repliigi pärast Ele Koitmaa artikli "Suhtekorraldus rahvaraamatukogus" (vt. RK 1/2003) läbilugemist.

Nimelt vajasin Thor Heyerdahli viimast raamatut ja ESTER ütles mulle kohe, et Tallinnas leidub see ainult linna keskraamatukogus, aga kas raamat on hoidlas või välja laenatud, selle kohta peal seisib lahtis müstilis-arusaamatu "määratlemata".

Ma ei olnud selle raamatukogu lugeja ja läksin Estonia puiestee suursugusesse majja end lugejaks registreerima ja asja uurima.

Sisenemisel ehmatas mind turvamees: kolmandale korrusele registreerima üleriites ei pääse ja naistekäekott tuleb ära anda. Pöörasin siis vasakule riidehoidu, kus sain teada, et kuigi ma pean oma üleriided hoiule andma ja koti kappi luku taha panema, raamatukogu minu asjade kaotsimineku eest endale vastutust ei võta. Korjasin siis kotist välja rahakoti, mobiiltelefoni, pangakaardid, passi ja pastaka ning pistsin need mulle antud tillukesse plastkotti. Kotike näpus, võisin nüüd üles minna.

Esimene silt, mis laenuosakonnas silma hakkas, oli teade, et lugejapilet maksab 15 krooni. Remondijärgse avamise puhul oli sellest ajalehtedes juttu tehtud, aga mõistagi ei olnud enam meeles, ja rahakotis – oh häda! – polnud kroonigi. Eks siis tuleb minna Vabaduse väljakule pangaautomaati otsima.

Nii, trepist alla, kapp lahti, asjad kotti, uuesti paksud talvevatid selga ja raha järele! Tagasi jõudes oli taas vaja paigutada elutähtsad asjad ridikulist plastkotti, misjuures sain veel viimase kapi (mis teevad teised, kellele kappi enam ei jätku?). Viimane kahtlustav pilk turvamehelt ja – ennäe! – juba ma olengi kolmandal korrusel registreerimissabas. Rahvast on seismas iga teenindaja juurde, veendun oma silmaga, et rahvaraamatukogu on *in*.

Pääsenud teenindaja jutule, tahan ma enne lugejaks saamist teada, kas mind huvitav raamat on üldse saadaval. Vaatab temagi kataloogi. Ka teda ajab see "määratlemata" segadusse, ent siis ta taipab – ja meenub lõpuks mullegi – et võõrkeelset kirjandust laenutatakse Liivalaia tänavas. Seal elektrooniline teenindus puudub ega ole ka võimalik "määratleda".

Lontsin tüdinult läbi lumesopa Liivalaia haruraamatukokku – ja ihaldatud raamat on viie minutiga käes! Pääsen talvejopega teeninduslaua juurde, minut kulub raamatu otsimiseks, teine rahvastiku arvestuse andmebaasis minu andmete kontrollimiseks, käsitsi kirjutades valmib mu lugejapilet poole minutiga ja selle eest ei küsita sentigi. Kõik.

Tööle tagasi jõudnud, kuulen kolleegilt, et ka temal on ette tulnud samalaadne sekeldus, ja siis veel õige mitmelt inimeselt, kes on hiljaaegu linnaraamatukoguga kokku puutunud. Kindlasti tegid nad enda jaoks mingi otsuse – kas ennatliku või tegelikkusel põhineva?

Ellen Arnover

FIRST COLUMN

It Feels Good to Belong to Somewhere

Elle Tarik 4

On the occasion of the 80th anniversary of the Estonian Librarians' Association, its refounding member Elle Tarik ponders upon the essence of the enchantment of joint action. She is of the opinion that Estonian librarians' self-concept and self-evaluation have grown due to the impact of the association. She highlights three effective aspects of the association's work: the approach of librarians from different types of libraries to common problems; events that draw together members, dispersed all over Estonia; and the regular publication of the ELA's Yearbook.

NATIONAL INFORMATION POLICY

Libraries Developing Information Society. Active Participants or Future Book Museums?

Ene Loddes 5

Widespread use of information and communication technologies and information becoming a commodity concerns also libraries. Libraries are important public sector institutions both in the field of creating the Web content as well as providing information services. Estonian libraries have taken the following courses of action in the electronic environment: providing access to the world electronic scholarly information; creating the Web content (electronic catalogues, compilation of bibliographic databases, digitation of cultural heritage, publishing on the Web); preserving electronic information (Web publications, electronic documents on physical carriers, complex information services).

ERIK@

Janne Andresoo 9

In 2000 the National Library of Estonia launched a project ERIK@, aiming to create an environment for collecting, registering and archiving of documents of national cultural value.

An Overview of an Information Policy Forum

Toomas Schvak 10

An overview of a forum *The Information Technology versus the Content Industry*, held at the National Library of Estonia on 27 February and organised by the National Library, Tallinn Pedagogical University, Ministry of Economic Affairs and Communications, and Open Estonia Foundation. The papers treated the following themes: 1) the information society development and coordination through the activities of the public, private and the third sectors; 2) the power, problems and challenges of the information society's content industry; 3) information resources and services provided by the public sector in the digital environment.

Commentary for the Information Policy Forum

Peeter Marvet 11

During the recent years, weblogging initiatives have tremendously increased in number. As the content of the material published on the Internet is easy and convenient to change, it is often done several times a day. A number of hyperlinks is being created during the alterations. Proceeding from this, it is more important than ever that the preservation of the content of the Internet is some way or the other organised. The author provides his proposals for archiving and cataloguing of Web publications.

PUBLIC LIBRARIES

Libraries and Money

Inga Kuljus 12

The director of the Võru County Central Library focuses on the problem of county central libraries' acquisition costs. Albeit the population of the whole county uses the county central library's services, the library is allocated sums from the state budget according to the number of residents of the town it is located in. The author suggests to enlarge state subsidy for the county central libraries' acquisition.

The Acquisition Money and Libraries

Meeli Veskus 13

A Counsellor of the Ministry of Culture on Library Affairs gives an overview of the basis of the distribution of state allocations for public libraries' acquisition. For the year 2003, the Ministry of Culture have signed contracts with the local authorities, responsible for central libraries' management, which state that a central library may leave 10% of the allocations for acquisitions undistributed among the libraries of the county, forming a reserve that central library can exploit according to the needs.

The trials and hopes of the Tartu Public Library**Linda Jahilo, Asko Tamme 14**

On the night before 20 December an air pipe of the heating system exploded in the attic of the Tartu Public Library, flooding the service area of the department of technical literature, reading rooms, the Internet access room, and the chancellery. The article describes the damages and their liquidation. Although capital repairs of the building are planned to start with in the autumn, the library's staff is of the opinion that it would be cheaper and more reasonable to erect a new building for the Tartu Public Library.

ART LIBRARIES**Art Literature at the Tartu Public Library Piret Kiivit 15**

A brief overview of the history, acquisition principles and content of the library's music and art literature department.

Supporter of the Independence of Art Mare Pedanik 16

An overview of the Estonian Centre for the Modern Art and its library. The activities of the centre are focused on three basic programmes: 1) the information centre; 2) the promotion of Estonian art and its mediation to international TV cultural events; 3) the initiation of a yearly event (exhibition, conference), mediating the invitation of international specialists into Estonia. A list of the centre's publications is also added to the article.

RESEARCH LIBRARIES**A Night Library – A Dream That Has Come True****Tiina Kuusik 19**

On 19-23 January a pilot project was carried out at the Tartu University Library with an aim to provide university students with an opportunity to work at the library later at night than usual at the end of the term. 900 student used the opportunity.

DEVELOPMENT ACTIVITIES**A National Library of Estonia's Standard – A New Guidelines Document****Endla Sandberg 21**

On 1 January 2003 the first National Library of Estonia's standard RRS 1:2002 *Standardimine raamatukogunduses. Põhimõtted ja reeglid* (Library Standardisation – Principles and Rules) came into force. It briefly outlines drawing up National Library of Estonia's and Estonian national standards and what should be taken into account in using standards.

RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP 23
INTERVIEW**Being an Estonian in a Foreign-language Working Environment****Leili Lindvest 27**

A Viljandi College of Culture's student's interviews with the staff members of Tallinn Central Library's Foreign Literature Department **Siiri Alvela, Eha Elmi and Ave Gorjatshko.**

Library Is a Place Visited for Learning Something**Veronika Raudsepp 28**

A Viljandi College of Culture's student's interview with the librarian at the Concordia International University Estonia **Marje Tamre.** The library's collection includes a large selection of periodicals and textbooks, and it also functions as an European documentation centre.

THE ANSWER PLACE**29**

The Deputy Director of Tartu Public Library **Õie Tammisaar**, the Head of Tallinn Central Library's Kännukuke Branch **Shvea Sogenbits** and a lecturer at the Viljandi College of Culture **Aivi Sepp** ponder upon the importance of Estonian library journal *Raamatukogu*.

BOOK HISTORY**About a Secret Publication of *Eesti rahva ajaraamat*****Kadri Tammur 30**

Spatial replanning of the Tartu University Library premises in the recent years has brought into daylight several previously problem-

atic publications – books which content does not, for some reason, match their cover titles. In this way, the Manuscripts and Rear Books Department of the library have received a secret publication, now already valued as a rare book. In other words, between the covers of Elina Õpik's book *Talurahva mõisavastane võitlus Eestis Põhjasõja esimesel poolel 1700-1710* (The Struggle of the Peasants Against the Landlords in Estonia During the First Half of the Great Nordic War 1700–1710; Tallinn, 1964) there is hidden Arvo Mägi's *Eesti rahva ajaraamat* (The Annals of the Estonian People) that was published by *Eesti Päevaleht* in Stockholm 1979.

AVAVEERG**ESTONIAN HISTORY OF IDEAS****The Untarnishable Gold of the Youth Rein Ruutsoo 32**

A review of a book of essays *Nooruse tuhmumatu kuld* (The Untarnishable Gold of the Youth) by Gustav Suits, edited by Peeter Olesk and Hando Runnel and published in the series *Eesti mõttelugu* (Estonian History of Ideas) in 2002. A poet and an ideologist of a literary group *Noor-Eesti* (Young Estonia) Gustav Suits had a vital role in the history of Estonian culture, but also in the development of our socio-philosophical ideas. The collection presents a selection of his essays.

FRIEDRICH REINHOLD KREUTZWALD – 200**A Popular Science Magazine *The World and Something of What It Contains. For the Beneficial and Tutorial Entertainment of the Estonian People* Vello Paatsi 35**

In 1848–1849 the first attempt was made to publish an Estonian-language illustrated popular science magazine, titled *Ma-ilm ja mõnda...* On the occasion of the 200th anniversary of its compiler, the founder of our national literature Friedrich Reinhold Kreutzwald, the National Library of Estonia published the magazine's facsimile in 700 copies. The article briefly touches upon the importance of the publication, predominantly treating the natural science issues, in shaping the world views of the Estonian peasantry and school children.

CRITICAL REVIEW**Library as a Social Space****Maire Liivamets 37**

A critical review of a collection *Puudutus* (The Touch), compiled and published by the Tartu University Library (compiled by Kristina Pai; published in Tartu 2002, 181 p.). The collection includes 17 texts of fiction that more or less touch upon libraries.

ESTONIAN LIBRARIANS' ASSOCIATION**Annual and Speech Meeting****Linda Kask, Reet Olevsoo 39**

The theme of this year's speech meeting, held in the National Library of Estonia's Conference Hall on 28 February, was the modern Estonian Culture.

On the occasion of 80 years from the establishment of the association in February and 15 years from its refoundation in July this year, the President of the association Krista Talvi gave a brief retrospective overview of its activities during the passed decades.

The Estonian Librarian's Association's Annual Prize of 2002 was given to the director of Viljandi Town Library **Evi Murdla.** A long-standing chief librarian at the Central Library of Lääne County **Mare Ektermann** and a senior librarian at the Archival Library of the Estonian Literary Museum **Heino Rääim** shared the Prize of Merits.

NEWS

Congratulations: Valve Jürisson – 70, a long-standing Head of the National Library of Estonia's Music Department, the founder of Estonian music librarianship;

Liisa Düüna – 60, a long-standing Director of the Lääne-Viru County Central Library;

Juta Laasma – 60, a long-standing Director of the Estonian Standard Library, currently the chief bibliographer of a non-profit organisation Estonian Centre for Standardisation.

Estonian state decorations were awarded to Tiiu Valm, Ivi Eenmaa and Liisa Düüna.

Rk

